تەفسیری سورەتی
المنافقون
القرآن الكريم
مامۆستا کرێکار
تەفسیری سورەتی المنافقون

بسم الله الرحمن الرحيم

تەفسیری سوەرەتی

المنافقون

تەفسیری سورەتی
المنافقون

بۆ پۆلی:

دووەمی ئامادەیی ئامەد

راڤەو لێکۆڵینەوەی

مامۆستا کرێکار

تەفسیری سورەتی

المنافقون

نوسینی: مامۆستا کرێکار

بۆپۆلی: دووەمی ئامەد

ساڵی: ١٤٣٩ك-٢٠١٨ز

له بڵاوکراوەکانی ماڵپەری زادی ڕێمان

پێشکەشە:

بەو موسوڵمانە وورياياانەی
سوورن لەسەر ڕیزی موسوڵمانان و
ناهێڵن جاسوس و دووڕوو بخزێنە ناوی

مامۆستا کرێکار

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّ الحَمْدَ للهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ ونَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللهِ مِنْ شُرُورِ أنْفُسِنا وَمِنْ سَيِّئاتِ أعْمَالِنا، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلِ فَلا هادِيَ لَهُ. أَشْهَدُ أنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا الله وَأَشهَدُ أنَّ محمداً عَبدُهُ وَرَسُولُهُ.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءًۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا * يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْۗ وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا

أمَّا بَعْدُ: فَإِنَّ أَصْدَقَ الحَدِيثِ كِتابُ اللهِ، وَخَيرَ الهَدِي هَدْيُ محمد صَلَى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ

وَشَرَّ الأُمُورِ مُحْدَثاتُها، وَكُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلالَةٌ، وَكُلَّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ.

بسم اللهِ الرَّحمنِ الرَّحيم
إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ
وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ (١) اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ
سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (٢) ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا
فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لا يَفْقَهُونَ (٣) وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ
يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ
الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ (٤) وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا
يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّوْا رُءُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ
(٥) سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ إِنَّ
اللَّهَ لا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ (٦) هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ
عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَضُّوا وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَلَكِنَّ
الْمُنَافِقِينَ لا يَفْقَهُونَ (٧) يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الأَعَزُّ
مِنْهَا الأَذَلَّ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لا يَعْلَمُونَ
(٨) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلا أَوْلادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ
يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ (٩) وَأَنْفِقُوا مِنْ مَا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ
أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلا أَخَّرْتَنِي إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ
وَأَكُنْ مِنْ الصَّالِحِينَ (١٠) وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْساً إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا وَاللَّهُ
خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ (١١)

پێناسەی سورەتەکە

سورەتی المنافقون: شەست و سێیەم سورەتی قورئانەو یازدە ئایەتەو مەدەنیە، واتە لە مەدینە هاتوٚتەخوارەوە کە بە شێوەیەکی گشتی تەوەرە باسەکانیان یاساو رێسادارشتنە، لەگەڵ ئیهمالنەکردنی تەوەرەکانی عەقیدەو ئاراستەکردنی گەشەی کوٚمەڵگە موسوڵمانەکەی مەدینە، کە لە کوٚچکەرو پشتیوانەکان پێکهات.. تەوەرەباسی ئەم سورەتەش باسی دووڕووەکانە، کە لە مەدینەدا بوونە توێژێکی کاریگەریی سلبی کوٚمەڵگەکە! بوٚیە ناوەکەشی بوٚتە ئەو ناوە ئابڕووتکێنە (سورة المنافقون)!

باسی دووڕوویی و دووڕووەکان لە زوٚر شوێنیتری قورئاندا هاتووە، کەم سورەت هەیە بە راشکاویی و راستەوخوٚ یان بە ئاماژەی لاوەکیی باسیانینەکردبێت، بەڵام ئەم سورەتە تایبەت بەوان کراوەو تەنانەت ئەو یەک دوو هەڕەشەی لە کوٚتایی سورەتەکەدا لە موسوڵمانانیشی دەکات، کە نەکەونە ئەوەی بوٚ خوا ساغنەبووبێتنەوەو سەروەت و سامان و ماڵ و منداڵەکانیان ئەوەندە بە خوٚیانەوە خەریکیانکەن ئەرکی سەرشانیان لە هەڵگرتنی دینەکەو بانگەوازەکەیدا لا سووکببێت! پێیان دەفەرموێت: هوٚشیاربن ئەوەندە بە دەم هەواوهەوەس و نەفسی خوٚتاندا نەچن، نەبادا بێئاگایانە سیفەتی دووڕوویيتان پێوەبلکێت و رواڵەت و رەفتارتان وەکو هی دووڕووەکانی لێبێت و ببێتە جێگومانی موسوڵمانانیتر!!

ئەم سورەتە هەرچەندە، کورتە بەڵام تین و تەوژمی رەشەبایەکی بەهێز لەخوٚدەگرێت، کە پەردەی سەر ناخ و داخی دووڕووەکان لا دەبات، کە چەند کرمێ و رەشداگەڕاووە! دڵ و دەروونیان دەردەخات کە چوٚن قین و بوغز پەنگیتێداخواردوٚتەوە، رەفتارو رەوشتیان فەزحدەکات کە بەردەوام پێویستیان بە سوێندی درۆ هەیە، تا موسوڵمانان قەناعەتپێبکەن، کە ئەمانیش وەکو ئەوانن، باوەڕیان بە ئیسلام هەیەو پێوەی پابەندن! دروٚودەلەسەو فاکوفیکیان دەخاتەڕوو، کە لە هەموو کوٚڕو کوٚمەڵێکی خوٚیاندا. دوورلەچاوی موسوڵمانان. خوٚی پێوەبادەدەن و بەلاقرتێوە بە جوامێریی و ئازایەتیی دەزانن و دەناسێنن!! هەروەها بێغیرەتیی و ترسنوٚکیی و گێلکەززابیان کەشفدەکات!

بزوتنەوەی دووڕوویی لە گەیشتنی ئیسلامەوە بە مەدینە سەریهەڵداو بووە بزاڤێکی تابووری پێنج و بڵندگۆی شەڕی واتەوات و وورەڕوخاندن! تا کۆچی دوایی پێغەمبەری پێشەواش صلى الله عليه وسلم قۆناغ بە قۆناغ لاوازبوو، بەڵام هەر بەردەوام بوو، بە شێوازیتر دەردەکەوتەوە، ئێستاش هەر وایە..

بزوتنەوەی سلبی دووڕووەکان رەنج و کاتێکی زۆری موسوڵمانانی بەفیڕۆدا، زۆر باسکردنیان لە قورئان و لە فەرمایشتەکانی پێغەمبەری خوادا صلى الله عليه وسلم بەڵگەی زۆری و کاریگەریی ئەو بزاڤە سلبیەیە کە لە کاتی خۆیدا رێی لە بانگەوازیی خوایی گرت کە زووتر زۆرتر بڵاونەبێتەوە!

مامۆستا (محمد عزەت درۆزە) لە کتێبە نایابەکەی خۆیدا (سيرة الرسول صلى الله عليه وسلم.. صورة مقتبسة من القرآن الكريم)دا باسێکی جوان و ووردی بزوتنەوەی دووڕووەکانی مەدینەی کردووە، شتێکی چاکە کە وەکو سەیید قوتب لە (في ظلال القرآن) ەکەیدا لێیەوە وەرگرتووە، ئێمەش لێی وەرگرینەوە:

(هۆی دەرکەوتنی بزوتنەوەی دووڕووەکان لە مەدینە ئاشکرایە، چونکە پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم و موسوڵمانانی یەکەمی مەککە ئەوەندەیان دەسەڵات و هێز نەبوو خەڵکێک لێیانبترسێت، یان لێیان بسڵەمێتەوە، یان تەماعی ئەمان و سامانیانی هەبێت! تا خۆیان لێنزیککەنەوەو مامەیی زاهیرییان بۆ بکەن، یان نەوێرن بە ئاشکراو راستەوخۆ لێیاندەن و ئازاریانبدەن، تاناچاربن بە دزیەوە پلانیان دژ داڕێژن و فێڵیان لێبکەن! وەکو ئەوەی لە دووڕووەکانی مەدینە دەبینرا. ئەهلی مەککە بە ئاشکرا بەرهەڵستی پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم و یاوەرانیان دەکرد، هەر کەسێکیان لە موسوڵمانە نوێیەکان بگرتایە بە کەیفی خۆیان _بێسڵەمینەوە لە هیچ کەسێک_ بە ئارەزووی خۆیان ئەشکەنجەیاندەدان.. بە ئاشکراو بە شانازیەوە بە هەموو هێزو تینی خۆیان بەرهەڵستی بانگەوازی ئیسلامیان دەکرد، بێئەوەی کەس رێیان لێ بگرێت! چونکە هەموو هێزو دەسەڵاتێک بەدەست ئەوانەوە بوو، بۆیە موسوڵمانان ناچاربوون _بۆ قوتارکردنی دین و ژینیان_ لە مەککە هەڵێن و سەرەتا کۆچ بۆ حەبەشە بکەن و دواتریش بۆ مەدینە.. ئەوەبوو هەیانبوو لە ژێر ئەشکەنجەو ئازاردا بە زاهیریی وازی لە دینەکە هێناو

هەندێکیتریان ترساو تاسا! چونکە هەموو کەسوکارە تیرەو هۆزەکانیان لە یەک کاتدا تەبەڕایانلێکردن و ناچاربوون لەگەڵ دەسەڵاتی موشریکەکاندا برۆن! هەشیانبوو هەر تەحەمولیکرد، تا لەژێر ئەشکەنجەو ناسۆردا گیانیدەرچوو!!

بەڵام لە مەدینە، بارودۆخەکە زۆر جیاوازبوو، چونکە پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وسلم پێش ئەوەی کۆچبکات بۆ مەدینە، کۆمەڵێک پیاوماقووڵی خاوەن دەسەڵات و قسەڕۆیشتووی لە هۆزەکانی ئەوس و خەزرەجدا لە مەدینەییەکان پەیداکردبوو، کۆچیشینەکردە لایان تا لە بەیعەت و پەیمانیان دڵنیابوو، کە خۆیان بە قوربانی دین و هەڵوێستەکانی جەنابی ئەو دەکەن.. پێش ئەوەی ئەو تەشریفبهێنێت بۆ مەدینە ماڵی عەرەب نەمابوو باسی دینەکەی ئەم و بانگەوازەکەیان پێنەگەیشتبێت.. لە بارودرخی وادا کارێکی ئاسان نەبوو بۆ ئەو کەسانەی لە نەزانینیەوە یان لە گەلۆریەوە یان لە کەڵەرەقی خۆیانەوە باوەڕیان بە ئیسلامەکە نەهێنیا بێت و بکەونە شەڕەقۆچێکی بێئامان! یان هەر لە خۆوە جارێ هیچیان بەرامبەر نەکراوە بکەونە بەرهەڵستیی! بەڵام دواتر کە پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وسلم تەشریفیهێناو دەسەڵاتی گرتەدەست، کە نووری کەسایەتی ئەو سایەی هەموو کەسێکیتری خاوەن نفووزی سڕیەوە، کە دەسەڵاتی ئەو باڵی بەسەر دەسەڵاتی هەر هەموو تیرەو هۆزەکاندا کێشا، کەسنەبوو بوێرێت هەڵوێستی دوژمندارانەی دژی ئیسلام ئاشکراکات، چونکە زۆرینەی زۆری بەرەبابەکانی ئەوس و خەزرەج سەرڕاستانە موسوڵمانبووبوون و هەموو جۆرە پەیمانێکی پشتگیریی و سەرخستنیان بە پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وسلم دابوو، کە باوەڕیان بە پێغەمبەرێتی جەنابی صلی الله علیه وسلم هێنابوو. ئیتر تەنها ئەویان بە سەردارو سەروەر قبووڵبوو! جێبەجێکردنی فەرمانی ئەویان لا خواپەرستییبوو، بۆیە ئیتر بوارێک لەبەردەم ئەو کەسانەدا نەمایەوە کە کوفریان پێپەسەندتربوو وەک لە ئیسلام، ئەوانەی لەبەر دەروون نەخۆشیی خۆیان نەدەهاتن گوێ لەم دینە بگرن و واز لە کەللەپووتی و کەللەڕەقی خۆیان بهێنن و بەدەم بانگەوازەکەوە بچن! رقی زۆریان لە پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وسلم و موسوڵمانانی مەککە دەبۆوە، لە بڵاوبوونەوەی دینەکەو زۆربوونی موسوڵمانان

ئیزعاجبووبوون و لە ناخیاندا دەکوڵان، بێئەوەی بوێرن هیچ ناڕەحەتیەکی خۆیان نیشان کەسێک بدەن، یان بهێڵن ناحەزییەکیان پێوە دیاربێت!! بۆیە دەبوو شێوازێکیتری نهێنی بگرنەبەر کە بریتیبوو لە هەڵوێستی دووڕووانە.. ئەو زەمانەش هێشتا دەمارگیریی تیرەو هۆزایەتیی کاریگەریی خۆی لەسەر تاک تاکی تیرەو هۆزەکان هەبوو، زۆرینەی زۆریان هێشتا هەر شوێنکەوتووی هەڵوێستی سەرۆک هۆزەکانیان بوون.. ئیتر دەبوو لە رواڵەتدا خۆبەموسوڵمان نیشاندەن و روکنەکانی بەئاشکرابکەن و لەگەڵ موسوڵمانانی تیرەو هۆزەکانی خۆیاندا موسوڵمانانە بجوڵێنەوە! دەبوو بێباوەڕیی خۆیان بشارنەوە، دەبوو مەکرو فێڵ و پلان و پیلانەکانیان بە نهێنی دارێژن و ئەنجامیبدەن.. گەرچی جاری واش هەبوو لە شوێنێکدا یان لە کاتێکدا کە هەستیاندەکرد خۆیان زۆرن و موسوڵمانێکیان کەوتۆتەبەردەست، یان چەند موسوڵمانێکی داماویان لێوە نزیکە، یان موسوڵمانان تووشی تەنگژەیەک بوون، دەکەوتنە لاقرتێ و گاڵتەپێکردن، گاڵتەبەدینەکە، بە پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وسلم، بە موسوڵمانان.. زۆر جاریش بە شێوەیە لاوەکیی و ئاماژە دەیانکرد، بۆ ئەوەی لەسەریان نەچەسپێت! یان بە ناوی پاراستنی بەرژەوەندیی خەڵکی و هێمنیی بارودۆخی گشتی و پاراستنی پارسەنگیی هەموو لایەکەوە دەیانکرد!!

بە هەر حاڵ ئەوەندە ئازانەبوون بوێرن بە ئاشکرا کوفرو شیرکی خۆیان ئاشکراکەن، هەر چەندە کوفرو شیرک و دووڕوویی و فاکوفیک و پلان و پیلانیان لە پێغەمبەری خوای خوا صلی الله علیه وسلم شاراوە نەبوو، زۆر کەسیان لە موسوڵمانانیتری کۆچکەرەکان و ئەنسارەکانیش هەرناسراوبوون! بە تایبەتی کە لە کاتی تەنگژەو کێشەکاندا کە بەسەر ئەهلی ئیسلام دەهات، ئەوان هەڵوێستی کوفرینی خۆیان ئاشکرادەکرد، زیاتر دەناسران و زیاتر لە کوفرو شیرکیان دڵنیادەبوون، بۆیە ئەوەندەیتر دەبوغزێنران، ئەوەندەیتر گۆشەگیردەکران، ئەوانیش خۆیان روویاننەدەهات لە هەموو کۆڕو کۆمەڵێکدا، یان لە هەموو کات و شوێنێکدا، سەربەرزکەنەوەو ببنەوە بە دەمڕاستەکەی جاران!! هەر لە ناخیاندا چاوبەرەوژێر بوون.. ئینجا کە ئایەتێک لەسەر یەکێکیان یان کۆمەڵێکیان یان هەڵوێستێکی دەستەجەمعییان بۆ پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وسلم دەهاتە خوارەوە کە پەردەی لە رووی هەندێکیان یان هەڵوێستێکیان (بە ئاماژە بۆکردن) هەڵدەماڵی،

هەموو سەریان شۆڕدەبوو، یەک یەک لەوە دەترسان ئەمجارە ناویان هاتبێت و بە یەکجاریی فەزحبووبن! دەیانزانی کە خوای گەورە چاکیاندەناسێت و ئاگاداری هەموو هەست و نەست و هەڵوێستێکیانە، بەڵام لەوە دەترسان ئایەتێکیان لەسەر بنێرێتەخوارەوەو بە یەکجاری ئابڕوویانبباتا! ئەوەشیاندەزانی و باوەڕیشیاننەدەهێنا!! لەوەش دەترسان و هەر بەردەوامیش بوون لەسەر دووڕوویی خۆیان!!

لە ئایەتە مەدەنیەکانەوە دەردەکەوێت کە کاریگەریی هەڵوێستی دووڕووەکان لە مەدینە زۆر جیددی بوو، رۆژانە تین و فشارێکی زۆریان هەبوو، ئاسەواری سلبییان لە دڵ و دەروونی زۆر کەسدا بەجێدەهێشت! بزاڤی دووڕووەکان کۆڵ و کوول نەدەبوو!! هەر دەتوت خەباتێکی هەقپەروەرانەی نەپساوەیەو خاوەنەکانی ماندوونابن! لە هەڵوێستی رووبەڕووبوونەوەو بەرهەڵستیدا دەتووت سەرانی مەککەن و زەمانیان هێناوەتەوەدواوە، هەر ئەوەندەیە کات و شوێن و رۆڵ و ئەکتەرەکان گۆڕاون! لەگەڵ ئەوەشدا کە دووڕووەکان یەک بزاڤی یەک دیدو یەک رێبازو یەک ئامانج نەبوون، یەک سەرکردایەتی و یەک ئاڕاستە نەبوون، لە بەرامبەریشیاندا ئیسلام یەک دیدی خوایی و یەک رێبازی پێغەمبەرانەو یەک ئامانج بوو، یەک سەرکردایەتی بەهێزو یەک ئاڕاستەبوو، بەڵام هەڵوێستی دووڕووەکان هەر کاریگەربوو، چونکە بەربەستێکی رۆژانەی ماندوونەناس بوو!! نارێکیەکەشی بووبوو بە کۆسپێکیتر! بەڵام کاریان بەوە شلۆقدەبوو کە ئیسلامەتی زیادیدەکرد و دووڕوویی کورتیهەڵدێنا، ژمارەی موسوڵمانان زیادیدەکرد، دووڕووەکان کەمدەبوونەوە، دەسەڵاتی ئیسلامی بە هاوپەیمانێتی تیرەو هۆزو هێزی نوێ بەهێزتر دەبوو، ئەوان شیرازەیان زیاتر لێک دەپساو متمانەیان بە ریزی خۆیان و بە هاوپەیمانەکانیان لە قورەیش و جولەکەکان و هەروەها متمانەیان بە داهاتووی خۆیان کەمدەبۆوە..

بزوتنەوەی دووڕوویی لە مەدینە هێزبوو، خاون زەمینەو تیرەو هۆز بوو، خاوەن پەیمانی ستراتیژیی بوو لەگەڵ قورەیش، لەگەڵ جولەکەکان، بۆیە دژوارێتی لەسەرەتاوە زۆربوو، دووڕووەکان سوودیان لە دەمارگیریی تیرەو هۆزەکانیان وەردەگرت، ئەو خوێن و

کوشتارانەی رابوردوویان دەکردەوە بە کۆنە قین و دەیانوروژاندەوە! ئێ هێشتاش بە تەواوی فەزحنەبووبوون، ئەو هەموو ئایەتەی دوایی لەسەریان هاتە خوارەوە لەسەرەتایانەوە هێشتا هیچی وا نەهاتبوو، هێشتا غەزای بەدر روونەدابوو! بۆیە ئومێدی بەزاندنی ئیسلامیان لە شارەکەی خۆیاندا هەبوو! لەملاشەوە هێشتا دەسەڵاتی ئیسلامەکە مابووی خۆبگرێت، هێشتا زۆرینەیەکی کاریگەر مابوون موسوڵمانبن، ئەوانەش کە موسوڵمانبووبوون هەندێکیان مابوویان تەواو تێیدا قاڵببنەوە! پێغەمبەری سەرۆکیش صلى الله عليه وسلم هەستیدەکرد لە هەر چوار لاوە بە شیرک و موشریکانی بەهێز گەمارۆدراوەو کاتی زیاتری پێویستە..

لەگەڵ ئەم بارە دەروونیەشدا کە دووڕووەکان دروستیاندەکرد، جولەکەکانیش تین و فشاری خۆیان هەبوو، رۆڵی زۆر کاریگەرتریان بە ناوی دینەوە دەبینی!! هەر زۆرزوو نکوڵیان لە راستی دینەکەی و راستگۆیی پێغەمبەری خوا کردبوو، بە ئاشکراش دژایەتیان نواندبوو، بەردەوامیش بوون لەسەر گاڵتەکردن بە خۆی و بە دینەکەی!

لە مەککەش وەنەبێت بە چوونەدەرەوەی پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم و موسوڵمانان قوڕەیشیەکان و هاوپەیمانانیان کۆڵیان لە دوژمنداریێتی دابێت، نەخێر.. هێشتا هەر خەریکی پیلان بوون، خەریکی هاندانی تیرەو هۆزەکانی عەرەب و جولەکەکان بوون! ئێ قوڕەیش هێشتا هەر قیبلەی عەرەبەکان بوو، کەعبەش هەر رووگەی هەموان بوو! شاری دیدارو یەکتربینینی هەمووشیان بوو ..

بارودۆخی جموجوڵ بۆ دووڕووەکان لەباربوو، هەم خۆیان هێزبوون، هەم هاوپەیمانێتییان کردە هێزێکی ئیزافیی.. چونکە دوای ماوەیەکی کەم لە تەشریفهێنانی پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم بۆ مەدینە، دووڕووەکان و جولەکەکان و قوڕەیش بوونە یەک بەرەی دژ بە پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم و ئیسلام و موسوڵمانان.. قوڕەیش بە شەڕی سەختی ئاشکراو دیار، جولەکە بە پلان و پیلانی ژێر زەمینی و بە ناوی دینەوە، دووڕووەکانیش بە چرپەو واتەوات و شەڕی دەروونییەوە.. ئاوا نەبوایە دووڕووەکان هی ئەوە نەبوون خۆ لەبەر لافاوی باوەڕو باوەڕداریی بگرن، ئەگەر ئاوا لایەنگیریی جولەکەو پشتگیریی قوڕەیشیان مسۆگەرنەبوایە نەیاندەتوانی ئاوا ببنە

بزاڤێکی بەرهەڵستی کاریگەر لەسەر بانگەوازە خواییەکەی پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم!

ئەم بارودۆخە هەر وا دەڕۆیشت بەڵام بەرەی ئیسلامیش ڕۆژبەڕۆژ بەهێزتردەبوو لە رووی چۆنێتی و چەندێتیەوە رۆژانە دەچووەپێش، تا ئەو زەمانەی ئیسلام ئەوەندە بەهێزبوو کە بتوانێت لووتی هەموویان لە غەزای بەدردا بشکێنێت و چاوبەرەوژێریان کات، تا گەیشتە ئەوەی ئیتر دووڕووەکان هیچ کاریگەرییەکی ئەووتۆیان لەسەر رەوتی دەوڵەتەکەی پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم لە مەدینە نەمێنێت..). ئەمە کەش و بارودۆخی گشتی هاتنەخوارەوەی هەموو سورەتەکەیە.. هۆی تایبەتی هاتنەخوارەوەی هەندێک ئایەتیشی عبداللهی کوڕی سەلوولە..

❁❁❁هۆی هاتنە خوارەوەی سوورەتەکە❁❁❁

هەموو موفەسسیرەکان لە هۆی هاتنەخوارەوەی بەشێک لە ئایەتەکانی ئەم سورەتەدا لەسەر ئەوە کۆن کە دەرمەق سەرۆکی دووڕووەکانی مەدینەی ئەو زەمانە کە عبداللهی کوڕی ئوبەی کوڕی سەلوول بوو هاتۆتەخوارەوە، بەڵام هەیانە وەکو ئیمامی قورطوبی (ئیمامی بوخاریش هەر وای گێڕاوەتەوە) کە روداوەکە هۆکاری هاتنەخوارەوەی ئایەتی یەکەم تا ئایەتی هەشتەمی سورەتەکەیە، بەڵام هەندێکیتر لەو بەڕێزانە وەکو طەبەری و ئیبنو کەثیرو بەغەوی و زەمەخشەری و سەیید قوتب هەر هەمان روداو وەک هۆکاری هاتنەخوارەوەی ئایەتەکانی پێنجەم تا هەشتەمی دەهێننەوە.. زۆریشیان ریوایەتی ئیبنوئیسحاق بە تەفسیلاتەکەیەوە دەهێننەوە.. من بۆچوونەکەی ئیمامی قورطوبیم لا بەهێزتربوو چونکە رای ئیمامی بوخاری چۆتەپاڵ، چونکە کەس وەکو ئیمامی بوخاری بە دووی ساغکردنەوەی سەنەدی روداوەکەدا نەچووە، بۆیە منیش وویستم هەر لە پێش لێکدانەوەی ئایەتی یەکەم و دووەم باسی هۆی هاتنەخوارەوەکە بکەم، نەک پێش ئایەتی پێنجەم و شەشەم.. هەر چەندە روداوێکیتریش هەیە کە هۆکاری هاتنەخوارەوەی ئایەتی پێنجەم بێت کە لە شوێنی خۆیدا باسیدەکەین، رەنگە هەندێک لەو بەڕێزانە دوو روداوەکەیان تێکەڵ یەک کردبێت. بەوەی وایانزانیبێت کە هەردووکیان _مادام هەر لەسەر عبداللهی کوڕی ئوبەییە_ هەر یەک روداون، بەڵام وا دیارە دوو روداوی جیاوازن، کات و شوێنیان جیاوازە وەکو دواتر ان شاء الله روونیدەکەینەوە..

سەرەتا ریوایەتەکەی ئیمامی بوخاری دێنمەوە، ئینجا ریواتی ئەو بەڕێزانەی دیکە، کە ئەوانیش هەر لە زۆرێک لە زانایانی سەلەفەوە گێڕاویانەتەوە، بەڵام بە تەئکید لێکۆڵینەوەو توێژینەوەی سەنەدەکان لای ئیمامی بوخاری بەهێزترە، چونکە ئەوە پیشەی تەمەنی پیرۆزی بووە.. ئێمەش ئەوەی کە لە ژیانماندا کردوومانە بە رەفتارێکی فێرخوازییمان ئەوەیە کە بابەتی مێژویی لە رێی ئەهلی حەدیسەوە وەردەگرین، بێئەوەی نکوولّیی لە زانیاری خەڵکانیتریش بکەین..

ئیمامی بوخاری لە زەیدی کوڕی ئەرقەمەوە دەگێڕێتەوە کە فەرموی: لەگەڵ مامما بووم، گوێم لێبوو عبداللهی کوڕی ئوبەی کوڕی سەلوول ووتی: سامان و خۆراکتان

مەدەنە پێغەمبەرەکەی خوا صلی الله علیه وسلم) هەروەها ووتی: (شەرت بێ ئەگەر گەڕاینەوە مەدینە دەبێ پیاوماقووڵ و عەزیزەکان زەلیلەکان لەشار وەدەرنێن)! منیش بۆ مامم گێڕایەوە. ئەویش چووە خزمەت پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وسلم و بۆی گێڕایەوە، پێغەمبەری خواش صلی الله علیه وسلم ناردی بە شوێن عبداللەی کوڕی ئوبەی و ماوڕێکانیدا، کە ماتن هەموو سوێندیانخوارد کە شتی وایان نەوتووە. ئیتر پێغەمبەری خوایش صلی الله علیه وسلم بە راستیدانان و منی بەدرۆخستەوە!! تووشی خەم و خەفەتێکبووم کە قەت شتی وام بەسەردا نەهاتبوو، چوومەوە ماڵەوە، لەوێ بووم کە ئەو ئایەتانە دابەزینە خوارێ، هەر لە (إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ) تا دەگاتە (لَيُخْرِجَنَّ الأَعَزُّ مِنْهَ الأَذَلّ) ئینجا پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وسلم ناردی بە شوێنمدا و فەرمووی: (إِنَ اللهَ قَدْ صَدَقَكَ) واتە خوای گەورە بە راستگۆی دانایت..

ئیمامی ترمذی حەدیسێکیتر دەگێڕێتەوە دەفەرموێ کە زەیدی کوڕی ئەرقەم فەرمویەتی: لە غەزایەکدا لە خزمەت پێغەمبەری خوادا صلی الله علیه وسلم بووین، ئەعرابیشمان لەگەڵ بوون، جاری وا هەبوو پێش ئەوەی ئێمە بگەینە سەرچاوەی ئاوەکە ئەعرابیەکان زووتر دەیگەیشتنێ، ئاوەکەیان هەڵدەکێشاو دەیانکردە حەوزەکەوەو کە ووشترەکانی خۆیان ئاودەدا، پێستەیەکیان دەدایەوە بەسەر حەوزەکەدا (بۆ ئەوەی کەسیتر بەکارینەهێنێت) چاوەڕێیاندەکرد تا دەستەیەکیتر لە هاورێکانیان دەهاتن.. جارێکیان کابرایەکی ئەنساریی هات، جڵەوی ئەسپەکەی شلکرد تا ئاوبخواتەوە، ئەعرابییەک رێلێگرت و نەیهێشت! ئینجا کابرای ئەنساریی بەردێکی لە لێواری حەوزەکە لاداو ئاوەکەی لێوە رژایە چاڵێکیتر، کابرای ئەعرابی تەختەیەکی لەو ناوە هەڵگرت و کێشای بەسەری ئەنسارییەکەداو سەریشکاند! عبداللەی کوڕی ئوبەی سەرۆکی مونافیقەکان بە دەنگەوەهات و کابرای ئەعرابی کە دۆستیبوو باسەکەی بۆ گێڕایەوە، عبداللەی کوڕی ئوبەی زۆرتوڕەبوو، پاشان بە ئەعرابیەکانی ووت: (سامان و خۆراکی خۆتان مەدەنە ئەوانەی دەوری پێغەمبەری خواکەی خوا، ئەگەر دیتان ئەوانەی دەوری لای هەستان و چۆڵیانکرد ئەو کاتە خواردنێک بۆ محمد خۆی ببەن) چونکە ئەعرابەکانیش هەر

دەهاتنە دەوری پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم و نانیاندەخوارد (مەبەستی ئەوە بوو کە ئەو کاتەی قەرەباڵغی یاوەرانی لایە خواردنی بۆ مەبەن، کە ئەوان هەستان و چۆڵیانکرد خێرا ئێوە بچن و خواردنەکەش هەر خۆتان لەگەڵیدا بیخۆن) پاشان بە هاوڕێکانی خۆی ووت: (شەرت بێ ئەگەر گەڕاینەوە مەدینە دەبێ پیاوماقووڵان و عەزیزەکان ئەو زەلیلانە لەشار دەرکەن)! زەید دەفەرموێ: منیش لە پشت مامەوە بووم گوێملێبوو چی ووت، بە مامم ووت کە ئاوای ووت، ئەویش چووە خزمەت پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم و بۆی گێڕایەوە، پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم ناردی بە شوێن عبداللەی کوڕی ئوبەیدا، کە هات نکووڵی لێکردو زۆری سوێندخوارد کە شتی وای نەووتووە! پێغەمبەری خوایش صلى الله عليه وسلم فەرموی راستدەکەیت! ئەو درۆیکردووە! ئیتر مامم هاتە لامەوەو ووتی: وا دەزانم پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم زۆری رق لێت هەستابێت و موسوڵمانانیش.. ئیتر خەم و پەژارەیەک دایگرتم کە شتی وا تووشی کەس نەبووە، لە خەفەتاندا سەرم قورسبوو، کەچی دوایی پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم هاتە نزیکمەوەو دەستی پاکی هێنا بە گوێچکەمداو بە رووومدا پێکەنی.. ئەوەندە خۆشحاڵبووم رەنگە بە نەمریی لە دنیادابمایاتەوە ئەوەندە خۆشحاڵ نەبوومایە! دواتر ئەبوبەکری صددیق خوا لێی رازی بێت هاتە لامەوەو فەرمووی: پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم چی پێ فەرموویت ؟! ووتم: هیچی نەفەرموو، بەڵام دەستی پیرۆزی بە گوێچکەمدا هێناو بە رووومدا پێکەنی! ئەبوبەکر فەرمووی: دەی مژدەت لێ بێت.. عومەری کوڕی خەططابیش خوا لیی رازی بێت بە دوامدا هات، بەویشم هەر وا ووت.. بۆ سبەینێ بەیانی پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم سورەتی المنافقونی خوێندەوە!! ترمذی دەفەرموێ ئەمە حەدیسێکی حەسەن و سەحیحە..

ریوایەتەکانی ئیمامی موسلیم و ئیمامی ئەحمەدیش هەر بەم شێوەیە گێڕراویانەتەوە..

ئیمامی ئیبنوکەثیر چەندین ریوایەتی گێڕاوەتەوە لەوانەی کە تەفسیلاتێکی لەو دوو ریوایەتەی سەرەوەمان زیاترە کە ئەمەی خوارەوە یەکێکیانە:

لە غەزای بەنیلموستەڵەقدا بوو، کە دوو کەس لەسەر ئاو هەڵهێنجان لێیانبوو بە هەرا، عبداللەی کوڕی ئوبەی کوڕی سەلوولیش بێئەوەی ئاگاداربێت کە زەیدی کوڕی

ئەرقەم کە مێردمنداڵێکبوو لایەوە وەستاوە، ووتی: لە وولاتی خۆمان تەنگیان پێهەڵچنیوین، بە خوا قەسەم نمونەی ئێمەو ئەم سیخنانە هەر وەکو پەندەکەیە کە دەڵێ: سەگەکەت قەڵەوکە با بتخوات!! واللە ئەگەر ئەمجارە بگەڕێنەوە مەدینە دەبێت عەزیزو پیاوماقوڵانی شار ئەم زەلیلانە لەشاردەرکەن! ئینجا گەڕایەوە لای تیرەکەی خۆی و ووتی: چیتان بەخۆتانکرد ؟! مێناتانن بۆ وولاتی خۆتان، سەروەت و سامانی خۆتانتان لەگەڵدا بەشکردن، واللە ئەگەر لێیانبگەڕانایە ئێستا جێیاندەهێشتن و دەچوونە شوێنێکیدیکە.. زەیدی کوڕی ئەرقەمیش خوا لێی رازی بێت (کە منداڵێک بوو لای عومەری کوڕی خەططاب بوو) گوێی لێبوو، هەواڵەکەی لە رێی عومەری کوڕی خەططابەوە خوا لێی رازی بێت گەیاندە پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم، عومەر فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خوا فەرمانبدە بە عەببادی کوڕی بیشر با بچێت بۆی و لەگەردنیبدات، پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم فەرمووی: (لا يتحدث الناس أن محمدًا يَقتُل أصحابَه)[1] جا چۆن دەبێت، دوایی خەڵکی بڵێن محمد یاوەرەکانی خۆی دەکوژێت.. پاشان فەرمانیدا هاوار لەو خەڵکە بکات تا لێیێچن بۆ رۆیشتن! مەبەستی لەوە بوو پێش ئەوەی بحەسێنەوە بە رۆیشتنێکیتر ماندووتربن و قسەکە بە ناویاندا بڵاونەبێتەوە، کە قسەکە گەیشتەوە بە عبداللەی کوڕی ئوبەی ماتە خزمەت پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم و پۆزشی هێنایەوەو سوێندیخوارد کە شتی وای نەووتووە! ئیتر ووتیان ئەی پێغەمبەری خوا لەوانەیە زەید کە منداڵە باش لە قسەکەی حاڵینەبووبێت و وا تێگەیشتبێت..

ئیتر پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم لەو کاتە ناوەختەشدا کە کاتی قەیلوولەی حەوانەوەی نیوەڕۆ بوو کەوتەوەڕێ. ئوسەیدی کوڕی حوزەیر خوا لێی رازی بێت پێیگەیشت و سڵاوی بە نازناوی پێغەمبەرێتی لێ کردو فەرموی: ئەی پێغەمبەری خوا لە ساتەوەختێکدا کەوتوویتەتەڕێ کە لە حاڵەتی ئاساییدا واتنەدەکردا! پێغەمبەری خوا

---

[1] بوخاری (٤٩٠٥)، موسلیم (٢٥٧٤).

صلى الله عليه وسلم فەرمووی: (أما بَلغَكَ مَا قَال صاحِبُكَ ابنُ أُبَيّ ؟ زعم أنه إذا قدم المدينه سيخرج منها الأذل) واتە: نەتبیستووە ئیبنوئوبەی ھاوڕێت چی ووتووە ؟! لافی ئەوە لێدەدات کە ئەگەر بگەڕێنەوە مەدینە زەلیلەکان لە شاردەردەکات! ئوسەید فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خوا بەخواقەسەم جەنابت عەزیزیت و ئەو زەلیلە، بەڵام توخوا نەرمونیانبە لەگەڵیدا، بەخوا لەو کاتەدا کە خوای گەورە بەم خێرەوە بەڕێزتانی نارد، ئێمە خەریکبووین تاجمان بۆ ئەو دەچنی تا لەسەری کەین، ئێستا ئەو وا ھەستدەکات جەنابت پلەو پایەکەیت لێ گرتووە.. ئیتر پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم بە ھەموو یاوەرانەوە کەوتەڕێ تا ئێوارەداھات، دوای ئێوارەش کەوتەوەڕێ تا بەیانی ھات! بەیانیش تا چێشتەنگاو ھەر ڕۆیشتن!! بۆ ئەوەی قسەکە بە ناویاندا تەشەنەنەکات، ھەر بەوەندەی فەرمانیدا کە باربخەن و بحەسێنەوە، ئەو خەڵکەش ھەر بەوەندەی دابەزین خەویانلێکەوت!! ئا لەوێدا سورەتی المنافقون دابەزیەخوارێ..

ریوایەتەکانیتریش ھەموو جەخت لەوە دەکەنەوە کە ئەم روداوەو ئەم عبداللهی کوڕی ئوبەیی سەرۆکی دووڕووەکان ھۆی ھاتنەخوارەوەی سورەتی المنافقونە..

دەرسی یەکەم

ئایەتی ١-٤

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ (١) اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (٢) ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لا يَفْقَهُونَ (٣) وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ. (٤)

واتە: ئەگەر دووڕووەکان هاتنەلات و ووتیان شاهێدییدەدەین کە تۆ نێرراوی خوایت. خوا دەزانێت کە تۆ نێرراوی ئەویت. خوا شاهێدی ئەوە دەدەات کە دووڕووەکان درۆزنن. سوێندەکانیان کردووە بە قەڵغان، بەوەش ڕێیان لە ڕێبازەکەی خوا گرتووە، بە ڕاستی ئەوەی دەیانکرد خراپەبوو . ئەوەش بەوەی کە باوەڕیانهێنا پاشان کوفریانکرد، لەبەر ئەوە بوو کە دڵیان مۆری پێدانراو ئیدی حاڵینابن. کە دەتبینین لەشولاریان سەرسامی دەکردیت! کە دەدوێن قسەکانیان دەبیستیت، هەر دەڵێی تەختەو داری کلۆری هەڵپەسێرراون، وا گوماندەکەن کە هەموو هاوارێک بەسەر ئەواندا دەکرێت، ئەوانە دوژمنن هۆشیاربە لێیان، خوا بیانکوژێت، چۆن لە ڕێنمایی خوایی بەرەو گومڕایی خۆ لا دەدەن ؟!!

لێکدانەوەی ئایەتەکان

ئایەتی یەکەم:

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ واتە: ئەگەر دووڕووەکان هاتنەلات و ووتیان شاهێدییدەدەین کە تۆ نێرراوی خوایت. خوا دەزانێت کە تۆ نێرراوی ئەویت. خوا شاهێدیی ئەوە دەدات کە دووڕووەکان درۆزنن .

إِذَا: کە بە مانای ئەگەرە، لە زمانی عەرەبیدا سێ جۆرە:

.إِذَا التفسيريه: واتە .إِذَای لێکدانەوە، واتە: (أي) کە مەرجە کردارێکی رابوردوو بە دوایدا هاتبێت کە بە دوێنەر بێت، وەکو دەڵێیت: (إسْتَكْتَمْتُهُ الْحَدِيثَ: إذا سألْتَهُ كِتْمَانَهُ).

..إِذَا الظرفيه: واتە .إِذَای ئاوەڵکردار: بە مانای (ئەو کاتەی) بۆ کاتی داهاتووەو مانای مەرج دەگەیێنێت. کرداری مەرج و وەڵامی مەرجی دەوێت، وەکو: (إذا رأيتَهُ فأخْبِرْهُ) خوای گەورە دەفەرموێ: (وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ) التوبه/٩٢.

.إِذَا الفجائية: واتە لە پڕ، یان لە ناکاوز مەرجە کە ناوی بە دوادا هاتبێت، وەکو: (خَرَجْتُ لَيلاً فَإذا الاطفالُ يَلعَبونَ).. خوای گەورە دەفەرموێ: (فَأَلْقَاهَ فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَى) طه/٢٠

إِذَا لێرەدا کە بەکارهاتووە بۆ ئیحتیمالی زۆر روودانە، ئەگەر ئیحتیمالی روودانێکی کەم هەبوو (إنْ) بەکاردێت، وەکو: (وإِنْ جَنَحُواْ لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لهَا)الانفال /٦١ واتە: ئەگەر کافرەکان باڵیان بۆ ئاشتی راخست (ئەگەری ئەووەش کەمە لەو کاتی بەهێزیەیاندا داوای تەقەبەس و ئاشتی بکەن) تۆش باڵ راخە.. لەبەر ئەمەیە کە پیتی (إنْ)ی بۆ بەکار هێناوە، بەڵام لێرەدا دووڕووەکان موحتاجی ئەوەن زوو بێنە خزمەت پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم تا متمانەی ئیسلامەتی بەدەستخەن بۆیە پیتی (اذا) ی بۆ بەکار هێناوە.. والله اعلم .

_ الْمُنَافِقُونَ: دووڕووەکان..

ئەمە ناوی بکەری (نافَقَ)یەو ئەسڵەکەی (نافَقَ يُنافِقُ مُنَافَقَةً أو نِفَاقَاً) .

ئەسڵی ووشەی نفاق سێ پیتی (نون و فاء و قاف)ە، کە هەموویان رەگی ئەسڵی وشەکەن. وەکو ئیبنوفارس دەفەرموێ: دوو تەوەرە مانای هەیە: یەکەمیان: پسان و قرتانی شتێک و کۆتاپێهاتنی. دووەمیان شاردنەوەی شتێک و پەنهانکردنی[1].. ئێمە لێرەدا باس لە تەوەرە مانای دووەمیان دەکەین، کە ووشەی دووڕوویی لێوە وەرگیراوە..

النَّفَقُ: کونێکە لە زەویدا کە بە رێڕەوێکی ژێر زەمیندا دەڕوات بۆ کونێکیتر لە شوێنێکیتر، کە عادەتەن بۆ خۆرزگارکردنە . وەکو کونی مشک لە ماڵدا، یان کونی جرجی دەشت، کە دروستیدەکات، یان ئەو خەندەقە ژێر زەمینیانەی لە کۆنەوە وەک رێڕەوی نهێنی دروستکراون کە کورد پێی دەڵێ لەغەم، لەم سەردەمەشدا ووشەی ئینگلیزی جێی گرتۆتەوە کە (تونێل)ە، یان عەرەبی کە نەفەقە، کە رێڕەوێکی ژێر زەمین و ناوچیایەو دوو جەمسەر کونی هەیە... لە باسی ئەم کونەیە کە خوای گەورە دەفەرموێ: (فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَن تَبْتَغِي نَفَقًا فِي الأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاء فَتَأْتِيهِم بِآيَةٍ) الانعام / ٣٥ .گەر بتوانیت لەغەمێک لەژێر زەوی لێدەیت، یان پەیژەیەک بۆ ئاسمان هەڵخەیت تا نیشانەیەکیان بۆ بهێنێتەوە!!

النَّافِقَاء: کونی دووەمی ئەو رێڕەوە ژێرزەمینیەیە کە جرجێک دروستیکردووە، بەڵام وەکو کونی یەکەمیان نییە_کە ئاشکراکەیە_، ئەمیان پێیدەوترێت (القاصِماء) هێشتا بە تەواویی ئەمدیوودیووی نەکردەووەو توێژاڵێکی تەنکی لێهێشتۆتەوە تا کەشفنەبێت، بۆ ئەوەی لە کاتی پێویستیشدا ئاسان بتوانێت بە سەر لێدانێکی، توێژاڵەکە لەسەر (النَّافِقَاء) کە لادات و لێوەی هەڵێت .

نافق: یەعنی جرجەکە لە کونی (نافقاء)ەوە چووە ناو رێڕەوە نهێنیەکەیەوە..

زاراوەی نفاق: دووڕوویی: لەمەوە وەرگیراوە، چونکە دووڕووەکە ئەوەی لە ناخیدایە دەیشارێتەوەو شتێکیتری پێچەوانەی ئەو بیروباوەڕەی خۆی دەردەبڕێت.. رێڕەوێکی نهێنیشی بۆ هاتوچۆی خۆی بە دزیەوە دروستکردووە! وەکو ئەوەی کە رێبازێکی دیکەی

---

[1] ابن الفارس: معجم مقاييس اللغه(ب ٥/ ل ٤٥٥)چاپی دار الجيل. بيروت- ١٩٦٧/١٣٨٩.

نهێنی بۆ خۆی گرتۆتەبەر، کە لە لایەکەوە بە نهێنی خۆی لە باوەڕهێنان و داواکاریەکانی قوتاردەکات و خۆی لێیاندەدزێتەوە، لە لایەکی تریشەوە کەی پێویستیکرد خۆی بە موسوڵمان نیشاندەداتەوە.. بەم مانایەشە کە یاوەرانی پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وسلم لە خۆیان دەپرسیەوە کە نەبادا سیفەتی نیفاقیان هەبێت.. (حَنْظَلَةَ الْأُسَيِّدِيِّ، قَالَ: - وَكَانَ مِنْ كُتَّابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ :لَقِيَنِي أَبُو بَكْرٍ، فَقَالَ: كَيْفَ أَنْتَ؟ يَا حَنْظَلَةُ قَالَ :قُلْتُ: نَافَقَ حَنْظَلَةُ، قَالَ: سُبْحَانَ اللهِ مَا تَقُولُ؟ قَالَ :قُلْتُ: نَكُونُ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يُذَكِّرُنَا بِالنَّارِ وَالْجَنَّةِ، حَتَّى كَأَنَّا رَأْيُ عَيْنٍ، فَإِذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عَافَسْنَا الْأَزْوَاجَ وَالْأَوْلَادَ وَالضَّيْعَاتِ، فَنَسِينَا كَثِيرًا، قَالَ أَبُو بَكْرٍ: فَوَاللهِ إِنَّا لَنَلْقَى مِثْلَ هَذَا، فَانْطَلَقْتُ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ، حَتَّى دَخَلْنَا عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قُلْتُ: نَافَقَ حَنْظَلَةُ، يَا رَسُولَ اللهِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «وَمَا ذَاكَ؟» قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ نَكُونُ عِنْدَكَ، تُذَكِّرُنَا بِالنَّارِ وَالْجَنَّةِ، حَتَّى كَأَنَّا رَأْيُ عَيْنٍ، فَإِذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِكَ، عَافَسْنَا الْأَزْوَاجَ وَالْأَوْلَادَ وَالضَّيْعَاتِ، نَسِينَا كَثِيرًا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنْ لَوْ تَدُومُونَ عَلَى مَا تَكُونُونَ عِنْدِي، وَفِي الذِّكْرِ، لَصَافَحَتْكُمُ الْمَلَائِكَةُ عَلَى فُرُشِكُمْ وَفِي طُرُقِكُمْ، وَلَكِنْ يَا حَنْظَلَةُ سَاعَةً وَسَاعَ)[١].

حەنزەلەی ئوسەیدی خوا لێی رازی بێت کە یەکێک بوو لە نوسەرانی وەحی لای پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وسلم بە ئەبوبەکری صددیق خوا لێی رازی بێت گەیشت و ئەبوبەکر لێی پرسی: ها حەنزەلە چۆنی؟ فەرمووی: بە خوا حەنزەلە مونافقێتی کرد!! ئەبوبەکر فەرمووی سوبحان الله کورە بزانە چ دەڵێیت؟! حەنزەڵە فەرمووی: کە لە خزمەت پێغەمبەری خوادا صلی الله علیه وسلم دەبین و باسی بەهەشت و دۆزەخمان بۆ دەکات دەڵێی دەیانبینین و سەیریاندەکەین، کەچی هەر بەوەندەی کۆڕەکەی پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وسلم جێ دەهێڵین و تێکەڵ بە ماڵ و منداڵ و زەویوزارەکانمان دەبینەوەو دەکەوینەوە یاری و مەزاقی خۆمان، کۆڕەکەی ئەومان بیردەچێتەوە! ئەبوبەکر خوا لێی رازی بێت فەرمووی: بە خوا راستدەکەیت ئێمەش هەر واین، با بچینە خزمەت

[١] موسلیم (٢٧٥٠)، ترمذی (٢٤٥٢)، ئیبنوماجە (٤٢٣٩)، ئەحمەد (١٨٥٦٦).

پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وسلم، کە چوونە خزمەتی، حەنزەلە فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خوا حەنزەلە نیفاقیکرد!! پێغەمبەری خوایش صلی الله علیه وسلم فەرمووی: بەچی؟! حەنزەلە فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خوا، کە لە خزمەت جەنابتدا دەبین و باسی بەهەشت و دۆزەخمان بۆ دەکەیت، وامان لێ دێت دەڵێی بە چاوی خۆمان دەیبینین، کە لە خزمەت جەنابیشت مەرەخەسدەبین و تێکەڵ بە ماڵ و منداڵ و زەویوزارەکانمان دەبینەوە، زۆریمان بیردەچێتەوە!! پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وسلم فەرمووی: بەو خوایەی گیانی منی بە دەستە ئەگەر چۆن هەروا لای من دەردەچن و هەر لە یادی خوادا بماناباتەوە فریشتە لە سەر جێ و رێتاندا تەوقەی لەگەڵ دەکردن! بەڵام ئەی حەنزەلە ئیتر وایە ساتە نا ساتە (سێ جاری ئاوا فەرموو)..

ئاشکرایە کە ئەمەی حەنزەلە خوا لێی رازی بێت لەبەر ئەوە بووە کە زانیوێتی نیشاندانی سیفەتێک بە سەرزارەکی _کە وەکو خۆی نەبێت_ نیشانەیەکی دووڕوویە، بۆیە خەمی بووەو زوو بە هەڵەداوان خۆی و سەییدنا ئەبوبەکر چوونەتە خزمەت پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وسلم بۆ روونکردنەوەو زانینی حوکمە شەرعیەکەی.

زاراوەی نیفاق و موونافیق، وەکو زمانەوانی گەورە ئیبنومەنزوور دەفەرموێ: زاراوەیەکی ئیسلامیەو عەرەب پێشتر وەکو زاراوە نەیبووە)[1]..

_ (إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ) واتە: ئەگەر دووڕووەکان هاتنەلات و ووتیان شاهێدییدەدەین کە تۆ نێرراوی خوایت. خوا دەزانێت کە تۆ نێرراوی ئەویت. خوا شاهێدیی ئەوە دەدەات کە دووڕووەکان درۆزنن .

ئەوان دێنە لات و خۆیان بە موسوڵمان نیشاندەدەن و سەرزارەکی ئیسلامەتی خۆیانت بۆ دەردەبڕن، ئەو قسەیەشیان وەکو شاهێدییەک دەدەن کە ئیعتیماددەکاتە سەر

[1] ابن منظور: لسان العرب (ب١٠ ل٣٥٩).

دڵنیایی دوای (بینین) و (زانین)!! بەڵام خوای گەورە کە بە درۆیاندەخاتەوەو روونیدەکاتەوە کە ئەو شاهێدییە درۆیە، چونکە بە هیچ کلۆجێک باوەڕ لە ناخیان نەچەسپیووە، بەڵام بەرپەرچی هەموو قسەکەیان ناداتەوە! بەڵکو قسەکەیان جیادەکاتەوە، ئەم دەستەواژە راستەی لێدەردەهێنێت (وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ): بە تەئکید خوا دەزانێت کە جەنابت نێرراوی ئەویت) بەڵێ تۆ پێغەمبەری خوایت، بەڵام ئەوان درۆزنن.. نافەرموێت ئەوان درۆدەکەن، تا تەنها ئەوە نەگەیێنێت کە هەر شاهێدییدانەکەی ئەم قسەیەی ئێستایان کەوتۆتە ریزی درۆکانیانەوە، بەڵام سیفەتی ئەوان دەسەلمێنێت کە درۆزنن، درۆزنێتی بۆتە سیفەتێکی چەسپاوی ئەوان.. درۆزنن چونکە ناخ و دەروەویان وەک یەک نیە! خۆشیان ئەوە دەزانن بۆیە دێن و سوێنددەخۆن.. خوا دەزانێت ئەوانە درۆزنن..

آ خوای گەورە شاهێدییدانەکەی رەتکردنەوە، چونکە بە زانیاری خۆی دەیزانی کە ئەوانە پێشتر کە داوای باوەڕهێنانیان لێدەکرا رەفزیاندەکردو فشەیان بە بانگهێشتەکە دەهات: (وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ) البقرە/١٣ واتە: کە پێیاندەوترێت ئێوەش وەکو ئەو خەڵکە باوەڕبهێنن، دەڵێن: چۆن ئێمە وەکو ئەو خەڵکە گێل و گەمبۆڵە باوەڕدەهێنین ؟!!

هەروەها خوای گەورە دەشیزانی کە ئەوانە لە ناخیاندا زانیارییان دەربارەی وەحی و پێغەمبەرێتی نیە. وەک لە کۆتایی هەمان ئایەتی رابوردوودا فەرموی: (وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَٰكِن لَّا يَعْلَمُونَ).

خوای پەروەردگار شاهێدییەکەیان بە درۆدەزانێت، چونکە بە زانایی و دانایی خۆی ئەوە دەزانێت کە ئەو درۆزنانە لەم شاهێدییدانەشیاندا درۆدەکەن..

_ زانین: بریتیە لە گواستنەوەی وێنەو سیفەتی شتێک بۆ مێشک تا بە تەواوی پەی پێ ببات و پێناسەیەکی راستی بکات و حوکمێکی دروستیدەرهەق بدات، مەرجە وێنەو سیفەتی شتەکەی بەڕاستیی نەقڵکردبێت.. وەک ئەوەی تۆ سەرەنجامی بینینی رووداوێک بە تەواوەتی، زانیاریەکت لا گەڵاڵەدەبێت. ئەمما بۆ خوای گەورە، هیچ شتێک شاراوەنیە، چونکە کردگاری شتەکانە! ئەو سێ پەردەی نەزانینەی مرۆڤ هەیەتی، خوای گەورە

نیەتی، چونکە خۆی دروستیکردوون، مەبەستم پەردەی شوێن: وەک ئەو دیو دیوارەکەی تەنیشت تۆ. پەردەی کات: وەک روداوەکانی سبەینێ. پەردەی ماهییەت: واتە چییەتی شت، وەک ئەوەی کە تەفسیلاتی پێکهاتەی ئەو شتە نازانیت کە دەیبینیت. کەوابوو شاهێدییەکەی خوای گەورە _کە لە زانینی کات و شوێن و ماهیەتی دوورووەکانەوە ماتووە_ شاهێدییەکی حەقەو پڕاوپڕی واقیعەکەیە، چونکە خوای گەورە کە باسی هەر شتێک دەکات لە سیفەتی ئەو شتەوە باسیدەکات، وەک باسی مرۆڤ و فریشتەو شەیتان و بەهەشت و دۆزەخ و..هتد

_ ئەم ئایەتە باسی (خبرو انشاء) ی ڕەوانبێژیی تێدایە..چونکە هەواڵدان ئەگەری ڕاست و درۆی تێدایە، هەواڵدەریش ئەگەری ڕاستگۆیی و درۆزنیی هەیە. ئەگەر هەواڵەکە هاوجووت بوو لەگەڵ حەقیقەتدا، ئەوە ڕاست و ڕاستییە، بەڵام ئەگەر هەواڵدەرەکە قەناعەتی بە قسەکەی خۆی هەبوو، ئەوە ڕاستە با بە تەواویش هاوجووتی واقیعەکە نەبێت، چونکە هەواڵدەرەکە سەرڕاستەو باوەڕیشی وایە کە روداوەکە ئاوایە، ئەمە ڕاستگۆیە چونکە خۆشی باوەڕی وا بۆ دروستبووە، بەڵام لەبەر ئەوەی ئەم لە گۆشەیەکەوە بینیوێتی یان لەژێر کاریگەریی ئینفیعالێکی ترس و تورەیی و یان ئازادی و زەلیلیدا یان هەژاریی و دەوڵەمەندیدا بووە، هەواڵەکەی بە تەواویی هاوجووتی واقیعەکە نەبووە. ئەمە ڕاستی نیە، بەڵام هەواڵدەرەکە ڕاستگۆیە.. نابینیت دایکە عائیشە خوا لێی رازی بێت کە پێیان ووت ئایا ئیبنوعومەر لەو مەسەلەیەدا درۆیکرد؟! فەرمووی: (ما كَذَبَ لكِنَّهُ وهَمَ)[1] واتە درۆینەکردووە ، هەواڵەکەی وا پێگەیشتووە!!

لێرەدا خوای گەورە دەزانێ کە نە هەواڵەکە لە دڵ و دەرونیاندا وایە، نە خۆشیان باوەڕیان بە هیچ گۆشەیەکی پێغەمبەرێتییەکە هەیە!! بۆیە شاهێدییدانەکەیان ڕەفزبۆتەوە، چونکە هاوجووتی ناخی خۆیان نیە..

---

[1] موسلیم (٩٣٢)، ئەبوداوود (٣١٢٩)، نەسائی (١٧/٤).

_شێخ محمد متەوەللی الشەعراوی رەحمەتی دەفەرموێ: رۆژمەڵاتناسەکان دەڵێن: باشە خۆ دووڕووەکان شاهێدییان لەسەر شاهێدییەکەی خواوە داوە، کە محمد نێرراوی خوایە، ئیتر چۆن دەبێت بڵێت دووڕووەکان درۆزنن؟! کە لەگەڵ زانیاری و شاهێدییەکەی خوادا یەکیانگرتۆتەوە!! درۆش ئەوەیە کە لەگەڵ واقیعدا یەکناگرێتەوە، جا ئایا قسەی دووڕووەکان لەگەڵ واقیعەکەدا یەکینەگرتۆتەوە؟! ئەمە پێچەوانەی یەکن!!

دەبێ لێرە ئەوە وورد سەیربکرێت کە بەدرۆخستنەوەی خوای پەروەردگار بۆ دووڕووەکان لە هەموو بڕگەی قسەکەیاندا نیە، بەڵکو خوای گەورە شاهێدییدەدات کە دووڕووەکان لەو قسەیەی کە دەڵێن (نشهد)دا درۆزنن!! چونکە شاهێدییەکی وا نادەن کە قسەکەیان لەگەڵ واقیعی ناخی خۆیاندا یەکیگرتبێتەوە.. بۆیە لە پاڵانتەی باوەڕهێنانەکەیاندا درۆدەکەن.. چونکە شاهێدییدان ئەوەیە کە بە قسە ئەو وێنە بنەخشێنیتەوە کە لە دڵ و دروونتدا هەیە.. کەوابوو جیاوازیەکە لێرەدا لەسەر شاهێدییدان و شاهیدەکانە، نەک لەسەر شاهێدیی لەسەردراوەکە؟! بۆیە بەدرۆخستنەوەکە ڕووناکاتە شاهێدییی لەسەردراوەکە بەڵکو ڕوودەکاتەوە سەر شاهیدە درۆزنەکان و خودی شاهێدییدانە درۆکەیان.. چونکە پێغەمبەرێتی _ کەشاهێدیی لەسەردراوەکەیە_ لەسەدا سەد راستە، بەڵام شاهێدییدانی دووڕووەکان درۆیە، چونکە ئەوەی دەیڵێن هاوجووت نیە لەگەڵ ئەوەی لە ناخیاندا هەیە..

کەسێک کە وێنەی ناو موشەکێک (ساروخێک)ی لە مێشکدایەو باسی فڕۆکەیەکدەکات درۆدەکات، با بۆ خۆشی بڵێ ڕاست وەسفدەکەم. بەڵام ئێمە کە نازانین، ڕەنگە باوەڕی پێبکەین. بەڵام موشەکەوانێک یان فڕۆکەوانێکی شارەزا بە درۆیدەخاتەوەو دەڵێ قسەکانی نابنە پێناسەی ئەو وێنەیەی ئەم باسی لێوەدەکات..

_ ئیمامی ئیبنولعەرەبی (موفەسسیرە شەرعناسەکەیە، نەک سۆفیەکە، ئەمیان ئیبنو عەرەبیە) دەفەرموێ: ئەمە سێ مەسەلەی لەخۆگرتووە:

یەکەمیان: شاهێدییدان بە دڵ و زمان و ئەندامانیتری لەشە، شاهێدییدان بە دڵ بریتییە لە باوەڕو قەناعەتکردن (هەندێک فەرموویانە بریتیە لە زانین)، بەڵام من پێم وایە

(ئیبنولعەرەبی پێی وایە) باوەڕو ئیعتیقادکردنە، چونکە یەکێک لەوەی ئیعتیقاد دادەمەزرێنێت پەیپێبردن و هەبوونی زانیاریە. شاهێدییدانیش بە زمان بریتیە لە دەربڕین، هەموو ئەحکامی دنیاش، بە خوێن حەرامبوون و عوزر قبووڵبوونیەوە دەکەوێتە سەر ئەم دەربڕینە، چونکە پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم دەفەرموێ: (أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ، وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ، فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ، عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ، إِلَّا بِحَقِّ الْإِسْلَامِ، وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى)[١] واتە: فەرمانمپێکراوە کوشتاری خەڵکی تا ئەو کاتە بکەم کە دەڵێن لا اله الا الله، ئەگەر ووتیان ئیتر خوێن و سامانیان لە من حەرامدەبێت، مەگەر بە حەقی خوٚی. لێپرسینەوەشیان مافی خوای گەورەیە..
دووەمیان: کە خوای گەورە دەفەرموێ: (وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ) واتە: خوا دەزانێت کە جەنابت بە تەئکید نێرراوی ئەویت. خوا شاهێدیی ئەوەش دەدەات کە دووڕووەکان درۆزنن.. خوای گەورە زانیوێتی و شاهێدییداوە.. ئەم ئایەتە کە ڕستەی ئیعتیرازی پێدەوترێت، فەرمایشتی خوای گەورەیەو لێرەدا بۆیە ماتووە تا ڕەتکردنەوەی قسەی دووڕووەکان هەموو قسەکەیان نەگرێتەوە، بەڵکو تەنها ئەوە ڕەتبکرێتەوە کە درۆیە، بۆ ئەوەی لە ڕەتکردنەوەی قسەکەیاندا ئەو لێتێکچوونە دروستنەبێت، کە چۆن ئەوان شاهێدیی پێغەمبەرێتی محمد صلى الله عليه وسلم دەدەن، کەچی خوای گەورە هەر ڕەتیاندەکاتەوە..

---

[١] بوخاری (٢٥)، موسلیم (٣٣).

چەند خاڵێک بۆ سەرنجدان

_ بڕوانە دووڕووەکان چونکە پێویستیان بەوە هەیە جەخت لە باوەڕەکەیان بکەنەوەو وا شاهێدیییەکە بدەن کە لە ناخی دڵ و دەرونیانەوە قەناعەتەو دەریدەبڕن!! تا بە بێگومان دروستکردن خۆ بە موسوڵمان نیشاندەن. پیتی (إنَّ) و (لام) یان بۆ تەئکید بەکارهێناوە.. ئەبوحەییانی موفەسسیر دەفەرموێ: بە کارهێنانی ئینەو لامەکە ووتەکە دەباتە پلەی سوێند، کە سوێندیش کۆتا پلەی تەئکیدو دڵنیاییە!! کە دەوترێت (الامرُ سهلٌ) کارەکە ئاسانە. وەک ئەوە نیە بڵێین (إنَّ الامرَ سهلٌ) بە تەئکید کارەکە ئاسانە، لەمیش بەهێزتر ئەوەیە بڵێین: (إنَّ الامرَ لسَهلٌ) واتە دڵنیابە بە تەئکید کارەکە ئاسانە) ئاخر بۆیە خوای گەورەش بە هەمان شێوازی تەئکیدەوە بە (إنَّ) و (لام) دەفەرموێ (واللهُ یشهدُ إنَّ المنافقین لكاذبون)..

_نافەرموێ (انهم لكاذبون) بەڵکو جارێکیتر بە دووڕوو ناویاندەباتەوەو ئەو سیفەتەیان بۆ دەکاتەوە وەسفی چەسپاوو نەگۆڕ، دەفەرموێ: (إنَّ المنافقین لكاذبون).

_ خوای گەورە دەفەرموێ: ئەگەر دووڕووەکان هاتن و ووتیان، نافەرموێت ئەگەر شایەتییاندا!! چونکە ئەوان ڕەفتارەکەی خۆیان ناویانناوە شاهێدییدان، بەڵام لە حەقیقەتدا شاهێدیینیە، چونکە ئەوی دەیڵێن هەر شتێکی سەرزارەکیەو لە ناخدا پەییان پێنەبردووەو نەیانناسیووەو تەسلیمینەبوون. کەوابوو باوەڕیان پێینەهێناوە! ئیدی بۆچی ناوی دەنێن شاهێدیی؟! تا قەناعەت بە جەنابت بکەن کە ئەوانیش وەکو موسوڵمانەکانی دەوروبەرت شاهێدییدەدەن!! کەوابوو لەمەشدا کە قسەکەیان ناوناوە شاهێدیی هەر درۆدەکەن!!

_ قسەکەیان بە درۆناخاتەوە، بۆ ئەوەی لەگەڵ هەموو فعلێکی ئەواندا فعلێکی خواییش نەیەت، بەڵکو بە (اسم) باسیاندەکات تا هەرچی دەیڵێن هەر بە گومانەوە بیڕوانێتێ..

_ بە لەفزی نشهد دەیڵێن، تا بڵێن دڵیشمان پڕ باوەڕەو ڕاستدەکەین..

_ خوای گەورە برگەی (واللهُ یعلمُ إنَّكَ لرَسُولُهُ)ی خستۆتە پێش (واللهُ یشْهدُ إنَّ الْمُنَافِقِینَ لكَاذِبُونَ) بۆ ئەوەی جارێ پێغەمبەرێتیەکەی پێغەمبەری نازدار صلى الله علیه وسلم بچەسپێنێت ئینجا دووڕووەکان بەدرۆبخاتەوە!!

_ شامێدییەکەی خوای گەورە دەرهەق ئەوان پڕاوپڕی واقیعەکەیانە، چونکە خوای گەورە بە پێی ئەو ڕێسا قورئانیەی خۆی فێرماندەکات: (دەبێت وەسف یان لە سیفەتی زاتی شتەکە خۆیەوە بێت، یان دەبێت لە ڕاستگۆیەکەوە بێت) وەسفی خوای گەورە کە دەرهەق ئەمانە دەفەرموێ درۆزنن، پڕاوپڕ وەسفی حاڵی ئەوان دەکات، خوای گەورەش ڕاستگۆیە لە نەقڵکردنی وەسفەکەیاندا، بۆیە لەمسەریشەوە سیفەتی دووڕوویی و درۆزنی ئەوانمان زیاتر لا دەچەسپێت. بۆ ئەوەی ئەم خاڵە ئوصوڵییە فیکریی و شەرعییەت لا بچەسپێت دوو نموونە دێنمەوە، وورد سەرنجیانبدەرێ:

. کاتێک سەییدنا یەعقوبی باوکی سەییدنا یوسف علیهما السلام کوڕەکانی بینی وا ئێوارێ هاتوونەتەوەو کراسێکیان سوورکردووەو دەڵێن ئەمە کراسی یوسفی برامانە کە گورگ خواردوێتی!! سەییدنا یەعقوب دیتی کە یەکەم ئەو سوورە خوێننیە. دووەمیش کراسەکە ساغەو وەکو خۆی ماوە. خوای گەورە دەفەرموێ: (وَجَاءُوا عَلَىٰ قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ) یوسف/١٨ واتە خوێنێکی قەستینەیان کردبوو بە کراسەکەیەوە! بەڵام ئەو فەرمووی: ئەمە هەر نەفس و هەواوهەوەسی خۆتان ئەمەی پێکردوون، سەبرێکی بێ ناڵیین دەگرم، ئەوم چاکترە، خواش یاریدەدەرە لەسەر وەسفەیدەیکەن. یەعنی ئەو وەسفەی دەیکەن لە سیفەتی خوێن و کراسەکەوە نەهاتووە..

. کاتێک سەیدنا یوسف علیه السلام لە میسر، بووبوو بە کاربەدەستی باڵای وڵات و براکانی هاتنەئەوێ و ویستی براکەی گلداتەوە، تەگبیری ئەوەی کرد کە ئێغنکێشەکە (کەوچکێکی قوڵ و گەورەیەو بۆتە ئامێری پێوانی دانەوێلە) بخاتە ناوباری براکەیەوە تا لەسەری بگیرێن، بانگدەکرێن: ئێوە دزن!! کە ئێغنکێشەکە لە باری براکەی دەردەهێنن، براکانیتری کە نازانن ئەوە سەیدنا یوسفی برایانە دەڵێن: (قَالُوا إِن يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَّهُ مِن قَبْلُ فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ قَالَ أَنتُمْ شَرٌّ مَّكَانًا وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ) یوسف/٧٧ واتە: ئەو کە ئێستا ئاوا دزیدەکات، ئەوە برایەکیتریشی پێشتر دزیکردووە، بەڵام یوسف ئەو قسەیەی لای خۆی ڕاگرت و دەرینەبڕییەوە بۆیان (بە

درۆینەخستنەوە، چونکە یوسف تەنها ئەو برایەی هەبوو کە ئێستا وا هەردووکیان لە لایەن براکانیتریانەوە بەدزدەناسرێن!) فەرمووی: ئێوە پیاوخراپن، خوا زاناترە بەو وەسفەیدەیکەن.. چونکە زانی ئەو وەسفەی کردوویانە هاوجووتی رەفتارو رەوشتی براکەی نیە، چ جای رەفتارو رەوشتی پێشینی خۆی، کە لە خۆشی دڵنیایە کە قەت دزینەکردووە!!! ئیتر ئەم وەسفە نارەوایە لە کوێوە هات؟! ئەم شاهێدییە درۆیە لەسەر چ بنەمایەکە؟!

بزانە کە خوای گەورە وەسفێک رەتدەکاتەوە کە لە سیفەتی زاتی ئەو باسکراوەوە نەهاتبێت و پڕاوپڕی نەبووبێت، نابینیت لە بەرپەرچی قورەیشدا کە دەیانووت فریشتە کچی خوان چۆن دەفەرموێ: (وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يَصِفُونَ) الانعام/١٠٠ واتە: ئەوان پەری و جنۆکەیان کردۆتە شەریکی خوای گەورە کە خوا خۆی ئەوانیشی دروستکردووە، هەروەها کوڕو کچیان بۆ خوا بڕیارداوە، بێئەوەی هیچ زانیاریەکیان هەبێت، پاک و بێ عەیبی بۆ خوای گەورە لەوەی کە ئاوا وەسفیدەکەن.. چونکە وەسفەکەیان لەسەر زانیاریی نیە، ئەوان چوزانن سیفەتی خوای تاکوپاک چیەو چۆنە، ئەدی چۆن ئاوا وەسفیدەکەن؟! کەوابوو وەسفەکەیان هەر قسەی بێجێیە..

<u>**وەسفی باوەڕهێنانی ئەعرابییەکان:**</u>

_ لەم باسەدا سێ شت هەیە: شاهید، شاهێدییدانەکە، شاهیدیی لەسەردراوەکە. ئەمەی سێیەمیان کە پێغەمبەرێتییەکەی پێغەمبەری خوایە صلى الله عليه وسلم لەم باسەدا نیە. ئێرە باس لە شاهیدەکان دەکات کە درۆزنن. شاهێدییەکەشیان درۆیە، چونکە قسەیەکدەکەن، کە لەگەڵ ناخی خۆیاندا یەکناگرێتەوە، واشنایکەن کە بسەلمێنێت کە قەناعەتیان پێیهەبێت.. ئیمامی ئەحمەد رحمه الله دەفەرموێ: ئەوی وەک ئەمە، ئەو ئایەتەیە کە خوای گەورە باسی ئەعرابەکان دەفەرموێ: (قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُل لَّمْ تُؤْمِنُوا وَلَٰكِن قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ) الحجرات/١٤ واتە: ئەعرابەکان ووتیان باوەڕمانهێناوە، پێیان بفەرموو: ئێوە هێشتا باوەڕتانەهێناوە، بڵێن موسوڵمانبووین، چونکە هێشتا باوەڕ نەچۆتە ناو دڵ و دەروونتانەوە.. واتە زامیرتان

ئیسلامەتییە.. کە مادام زامیریان پڕاوپڕ هاوجووتی ناخیاننیە، ئاوا بەو شێوە داناییەی خۆی بۆی رونکردنەوە، بێئەوەی واشیان تێگەیێنێت کە ئێوە لە ریزی کافراندان، نا دەفەرموێ ماوتانە بە باوەڕدار حسێببن..

_ ئیمامی ئەبوحەنیفە رحمە اللە دەفەرمووێ: ئەگەر کەسێک ووتی ئەشهەدو ئەوە سوێندیخواردووە، چونکە لەم ئایەتەدا خوای گەورە دوای ئەوەی (اشهد)ی ئەوانی هێناوەتەوە، لە ئایەتی دواتردا دەفەرموێ: (اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً) واتە: سوێندەکەیان کردە قەڵغانی سەریان!! کەوابوو ووتنی ئەشهەدو یەعنی سوێندم.. ئیمامی شافیعی دەفەرموێ: ئەشهەدو بە تەنها نابێتەسوێند، مەگەر کەسێک بڵێ: ئەشهەدوباللە، ئەوە سوێندە.. ئیمامی مالیک دەفەرموێ: ئەگەر ووتی ئەشهەدو بە بێ نییەتی سوێند، نابێتەسوێند، بەڵام ئەگەر ووتی ئەشهەدو باللە دەبێتەسوێند.. ئەمەی ئیمامی مالیک ناوکۆییەکان چارەسەردەکات و بۆچوونێکی ووردترە..

_ شاهێدییدان گەورەترە لە سوێند، نابینیت لە داگای شەرعیدا سوێند لە مەسیحی و جولەکە وەردەگیرێت، بەڵام شایەتییان بۆ نموونە لە تەلاقدانی موسوڵماندا وەرناگیرێت. وەک خوای گەورە دەفەرموێ: (وأَشْهِدُوا ذَوي عَدْلٍ مِنْكُمْ) الطلاق / ٢ واتە: دوو پیاوی دادپەروەری خۆتان بکەنەشاهێد..

ئایەتی دووەم:

(اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ)

واتە: سوێندەکانیان کردووە بە قەڵغان، بەوەش بەرەنگاری دینەکەی خوای گەورە بوونەتەوەو ڕێیان لە ڕێبازەکەی ئەو گرتووە، بە راستی ئەوەی دەیانکرد خراپەبوو.

_ أَيْمَانَهُمْ: زۆرینەی موفەسسیرەکان بەم شێوەیە دەیخوێننەوە کە دەبێتە کۆی (یمین) واتە سوێند. واتە: ئەو سوێندخواردنەیان. یان ئەو شاهێدییە درۆیەیان دەکەنە قەڵغانێک و خۆی دەخەنەبەر.. هەشیانە بە (إِيْمَانَهُمْ) خوێندویتیەوە واتە: باوەڕهێنانە سەرزارەکیەکانیانکرد بە مایەی خۆپاراستن لە سزای کافرێتیان. چونکە کابرای دووڕوو لە ناخیدا کافرە، بەڵام بۆ ئەوەی حوکمی کوفرو کافران نەیگرێتەوە باوەڕهێنانێکی ئاشکراکردووە..

جُنَّةً: قەڵغان، یان دیاردەو دیمەنێکی دیار کە وەکو (توقیە) بەکاریبهێنن، کە ئیمانداریی سەرزارەکییە، لە ناخیشدا بێباوەڕن..

_ سەیری کە چەند لێچواندنێکی جوانی کردووە، کە سوێندخواردنەکەیانی بە قەڵغان چواندووە.. قەڵغان قورسەو ناکرێت جەنگاوەری شەڕە شمشێر داینێت، پێویستەو دەبێ لە هەموو سات و کاتی هەستکردن بە شمشێری بەرامبەردا خۆی بداتەبەریی، بۆیە ئەم هەڵوێستە قورس و لەقەی دووڕووەکانیش پێویستی بەگرتنەبەریی بەردەوام هەیە، هەر کە موسوڵمانێک دەبینێت، هەر کە ئایەتێک دادەبەزێت، هەر کە داوا لە موسوڵمانان دەکرێت برگەیەکی نوێی دینەکە وەرگرن و پێوەی پابەندبن.. وە هەروەها.

_ ئیمامی قورطوبی دەفەرموێ: ئەو سوێندخواردنەیان لێرەدا ناگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە ووتیان: (جەنابت پێغەمبەری خوایت) بەڵکو وەکو بوخاری و ترمذی لە ئیبنوئوبەییەوە دەگێڕنەوە بۆ مۆی هاتنەخوارەوەی سورەتەکە دەگەڕێتەوە، چونکە ئەوان سوێندیاندەخوارد کە ئێمە قسەی کوفرینماننەکردووە..

_ شەرعناسان لەسەر ئەوەن کە هەر کەسێک ووتی سوێندم بەخوا، یان قەسەم بەخوا، یان بە ناوی خواوە شایەتییدەدەم، بە شێوەی رابوردوو بێت، وەکو سوێندم بەخواخوارد، یان بە شێوەی رانەبوردوو وەکو سوێند بەخوادەخۆم، ئەمانە هەمووی

سوێندن و رایان لەسەر ئەوە کۆیە کە لە رووی ئەحکامی شەرعیەوە سوێندخواردنن، ئیمامی مالیک و یاوەرانی دەفەرموون ئەگەر ناوی خواشی تێدانەبات هەر بە سوێند حسێبە، مادام مەبەستی سوێندخواردن بووبێت. بۆ نموونە: ئەگەر ووتی سوێنددەخۆم کە ئەو هەواڵە ئاوایە. ئیمامی ئەبوحەنیفەی رەحمەتی دەفەرمووێ: ئەگەر ووتی ئەشهەدوبیللا ئەوە سوێندە، ئەمما ئەگەر ناوی خوای گەورەی لەگەڵیدا نەهێناو مەبەستی سوێندبوو دەبێتەسوێند. ئیمامی شافیعی رەحمەتی دەفەرموێ مادام ناوی خوای لەگەڵدا نەهێنێت. نیەتیشی سوێند بێت نابێتەسوێند.. چونکە ئەم ئایەتە ئاماژەیە بۆ ئەو سوێندەی خواردوویانە، کە خوای گەورە لە سورەتی تەوبەدا گێڕاوێتیەوە، کە ووتوویانە: (يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ) التوبە / ٧٤ واتە سوێند دەخۆن کە ئەوان وایاننەوتووە، بەڵام ئەوان ووشەی کوفریانووت و دوای باوەڕهێنانیان کافربوونەوە.

آ فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ: واتە بەرەنگاری دینەکەی خوای گەورە بوونەوە. مەبەست لەوەیە کە ئەو دووڕووانە بۆیە وایانکرد تا حوکمی پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم لە خوێن و ساماندا جێبەجێنەکرێت، یان بەوەی کە دەیانوویست نەچنەجیهاد، بەڵکو خەڵکی دیکەش چاویان لێبکات و بەوەش ریزی موسوڵمانان لاوازببێت! لە لایەکیتریشەوە بەوەی کە رێیان لە موسوڵمانبوونی کافرو موشریکەکان دەگرت و ئیسلامیان لا ناشیریندەکردن و رێبازە جاهیلیەکەی خۆیانیان لا جوانتردەکردا بەوەی کە پێیاندەووتن ئەوەتا ئێمە هەر لەگەڵیاندایین و کافریشین، ئەگەر دینەکەیان راستبوایە هەڵبەت ئێمە کە ئەوەندە لێیانەوە نزیکین باوەڕمان پێیدەهێناو پێوەی پابەنددەبووین! ئیتر خوای گەورەش ئەم حاڵەتە دەرونیی و هەڵوێست ورەفتارەی فەزحکردن.

ـ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ: بە راستی ئەوەی دەیانکرد خراپە بوو. چ پاڵانتەی باوەڕهێنان و موسوڵمانبوونیان بێت، چ ئەو هەڵوێست و رەفتارەیان بێت، چ ئەو بەرەنگاریکردنەی بانگەوازەکەی خوای گەورە بێت...

_ هاتنی ئەو شێوازانەی کردار (فعل) لە ئایەتەکەدا، لە باسی بیروباروەڕو هەڵوێستیاندا وەکو: (اتَّخَذُوا) (فَصَدُّوا) (سَاءَ) (يَعْمَلُونَ) بەڵگەی ئەوەیە کە بەردەوام پێویستیان بەو ڕەفتارە هەبووە، <u>چونکە کردار بۆ ڕووداوو دوپاتکردنەوەیە</u>، بەڵام <u>ناو بۆ چەسپاوی و بەردەوامبوونە</u>.. وەکو هەمیشە لە باسی ئەم دووڕووانەدا خوای گەورە بەو شێوەیە باسیاندەفەرمێت، چونکە ئەوانە ڕۆژانە بەموسوڵمانان دەگەیشتن و دەبوو بەردەوام _بۆ ئەوەی کەشفنەبن_ سوێندبخۆن، یان خێراخێرا بۆ شاردنەوەی هەڵوێستی دوژمنکارانەی خۆیان موسوڵمانێتی خۆیان نیشاانبدەنەوەوە جوختی لێبکەنەوە! بێئەوەی کەس ناچاریکردبن!

_ کە دەفەرموێ: (إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) واتە ئەو کارانەی کە دەیانکرد بە ڕاستی خراپبوو، بەدبوو، ناپەسەندبوو.. چونکە درۆکردنە، شایەتییدرۆیە، فریودان و چەواشەکارییە، ڕێگرتنیشە لە موسوڵمانبوونی خەڵکیتر، لە بڵاوبوونەوەی ئیسلام، ئیتر چ هەڵوێستێک لەمە بەدترو خراپترە ؟!

ئایەتی سێیەم:

(ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لا يَفْقَهُونَ)

واتە: ئەوەش لەبەر ئەوەیە کە باوەڕیانهێنا پاشان کوفریانکرد، بۆیەدڵیان مۆری پێدانرا، ئیدی حاڵینابن.

_ ذَلِكَ: ناوی ئاماژە (اسم اشارە)یە، ئاماژەیە بۆ هەڵوێستەکەی پێشوویان، کە بە هۆیەوە خوای گەورە فەرمووی: (إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يعْمَلُونَ) بە راستی ئەوەی دەیانکرد خراپبوو.. کە بریتیبوو لە باوەڕی سەرزارەکیی و لێی پەشیمانبوونەوەی..ئەمەش بۆ هەموو کەسێکیتر هەر وا ناشیرینەو نیشانەی لاسەنگیی دەروونە..

_ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا: باوەڕیانهێناو پاشان کافربوونەوە.. باوەڕیانهێنانیان دەشێت:

. بە شایەتمانهێنانە راشکاوو ئاشکراکەیان بووبێت، کە بە دوایدا هەموو داواکاریەکانی ئیمانداریان ئەنجامدەدا، بەڵام دواتر بەوەی کە کردەوەی کوفرینیان لێدەردەکەوتەوە کافردەبوونەوە. بۆ نموونە کە دەیانووت ئەگەر ئەوەی محمد دەیڵێ راستبێت هەڵەبەتە ئێمە گوێدرێژین!! یان کە لە غەزای تەبووکدا دەیانووت: ئەم کابرایە بە تەمای کۆشکی قەیسەرو کیسرایە، هەیهووهەیهوو.. یان گاڵتەو لاقرتێکردنیان بە پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم. بۆیە خوای گەورە قسەکانیهێنانەوەو فەرمووی: (يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ) التوبە / ٧٤ واتە سوێنددەخۆن کە ئەوان وایاننەوتووە، بەڵام ئەوان ووشەی کوفریانووت و دوای باوەڕمێنانیان کافربوونەوە.. ئینجا حوکمی کوفریشی دان: (لا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ) واتە: پۆزشمەمێننەوە، ئێوە بەو قسانەی کردتان دوای موسوڵمانبوونتان کافربوونەتەوە.

_ بەوەی لای موسوڵمانەکان خۆیان وا نیشاندەدا کە موسوڵمانن و پابەندی شەریعەتی خوان، کەچی لە لای کافرەکانی دۆستیان گاڵتەیان بە ئیسلام دەکردو دەیانووت هەر بۆ گاڵتە پێکردنیان بە سەرزارەکیی باوەڕمانهێناوە.. ئەمەشە کە خوای گەورە دەرمەقیان دەیفەرموو: (وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِئُونَ) البقرة/١٤ واتە: کاتێک بەو کەسانە دەگەیشتن کە باوەڕیانهێنابوو،

دەیانووت ئێمەش باوەڕمانهێناوە، کەچی کە بە شەیتانەکانیان دەگەیشتنەوە دەیانووت: نا ئێمە هەر لەگەڵ ئێوەداین و گاڵتەمان بەوان دێت!!

.ئەمە ئەو کەسانەش دەگرێتەوە کە دواتر لە دینەکە پاشگەزبوونەوە..

_ ئەمە ئەو موشریکانەش دەگرێتەوە کە بە هۆی تێکەڵاویانەوە لەگەڵ جولەکەکان باوەڕیان وابوو کە پێغەمبەرێک بەو ناونیشانانەی لە کتێبەکانی ئەواندا نوسرابوو، دێت و ئەمانیش هەر ئەو کاتە باوەڕیان بەوە هەبوو، کەچی کە پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم بە پەیامی خواییەوە هات، باوەڕیان پێنەهێنا.. ئایەتەکە گشتگیرە دەشێت ئەمانیش و ئەو دووڕووانەی ئەهلی کیتابیش بگرێتەوە..

_ فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ: لەبەر ئەوە بوو کە مۆر بەدڵیاندانرا. لە کوردیشدا وەکو عارەبی وایە کە دەوترێت مۆرکرا، یەعنی کونبڕیووە، ئیتر ڕێی ئەوە نەماوە هیچ بچێتە ناوی، یان لێوەی بێتەدەرەوە، بۆیە بەو تەنەکە نەوتەی سەری لەحیمدەکرایەوە دەوترا تەنەکەی سەرمۆر.. لەمەشەوەیە کە ووتراوە نامەی مۆرکراو، یەعنی کە دەپێچرایەوەو مۆری لێدەدرا کەس بۆینەبوو بیکاتەوە..

ئەم لێچواندنە لە ڕەوانبێژیی عەرەبیدا پێیدەوترێت مەجاز (لە جۆری ئیستیعارەیە) مەبەست لەوەیە کە لە لایەکەوە دڵیان لەبەر نەفامیی و گەلۆریی و کەللەڕەقیی و عینادیی خۆیان وا لە ڕووی حەقدا داخراوە، تازە ڕێی ئەوە نەماوە ئاهێکی گەشانەوە، یان تروسکاییەکی خواناسیی داخڵ ببێت!

_ فَهُمْ لا يَفْقَهُونَ: حاڵینابن.. ئەقڵیان بەو بانگەوازە نەشکا، کە بۆی بانگهێشتدەکران، ئەقڵیان بەو شنەی ڕۆح و ئاسوودەیی دەروون و چێژی جەستە نەدەشکا کە ئەم دینە بۆی دەستەبەردەکردن!! درکیان بە کاریگەریی ئەم بانگەوازە خواییە نەکرد، لە داڕشتنەوەی شەخسییەتی تاک و پێکهێنانی کۆمەڵگەو بنیاتنانیی دەسەڵاتی سیاسیی، پەییان بە چارەنوسی دژواری خۆیان لە دنیاو قیامەتدا نەدەبرد، کە دەبووە ئەنجام و سزای ئەو هەڵوێستە لاسەنگانەیان _کە بەرامبەر ئەم دینەو پێشەواکەی صلى الله عليه وسلم دەیانگرتە بەر_ لەبەرچاونەبوو!!

چەند خاڵێک بۆ سەرنجدان

_ سەیری ئەو ڕەوانبێژییە بەهێزەکە کە لەم ئایەتەدایە، دەفەرموێ کە خوای گەورە دڵی ئەو دووڕووانەی مۆرکردووە! ڕەنگە کەسێک بڵێت: ئاخر ئەوە ڕێگرتنە لە وەرگرتنی حەقەکە، کە لەگەڵ دادی خواییدا یەکناگرنەوە، وەڵامی ئەمە ئەوەیە:

١. خوای گەورە بەردەوام ڕێی بەرەوئیسلامهاتنی بۆ خۆشدەکردن، چونکە بە شێوەی کردار باس لە باوەڕهێنانەکانیان دەکات کە زووزوو دووپاتدەبۆوە، بەڵام ئەوان هیچ سوودێکیان لەو هەموو هەلە وەرنەدەگرت تا موسوڵمانبن، ئیتر خوای گەورەش غەزەبی لێگرتن و وا ڕێی لێگرتن کە دڵیانی مۆرکرد. ئیتر کێ هەیە جورئەت بکات بڵێ هەلیتریان لەبەردەمدا بۆ دەڕەخسێنم بەڵکو باوەڕبهێنن. نا، ئەمە نابێت. چونکە خوای گەورە بە زانینی ڕەهای خۆی، بە دادی بێوێنەی خۆی، بە حەزی هیدایەتدانی بەندەکانی هەموو ڕێیەکی بۆ هیدایەتی ئەمانە ڕوونکردەوە، بەڵام هەر وەدەنگیەوە نەهاتن و کوێرایی زەین و دیدیان بەباشترزانی وەک لە نوری ئیمان و بەرچاوڕوونی دنیاو قیامەت.. ئەوەش هەم ئەنجامی کاریانە، هەم سزای خوایی..

٢. ئەم مۆرە لە ڕووی چۆنیەتیی و چەندێتیی و کات و شوێن و ماهییەت و هۆیەوە، قابیلی موناقەشەو بەدواداچوون نەماوە چونکە خوای گەورە ئەو کارەیکردووە، ئیتر بوار بۆ کەس نەماوەتەوە تا لە حاڵەتێکی ئەو مۆرلێدانە بکۆڵێتەوەو بەهیوابێت بگاتە ئەنجامێک، کاڵیکاتەوە چ جای ئیلغاکردنەوە، چونکە سزایەکی دادپەروەرانەی خوای گەورەیە کە دوای ئیقامەحوججەو ڕوونکردنەوەی چاکەو خراپەو چارەنووسی پابەندبوون بە هەر یەکێکیانەوەی بۆ ڕوونکردبوونەوە، بەڵام ئەوان هەر باوەڕیاننەدەهێنا، نابینیت خوای گەورە چۆن لە باسیاندا فەموویەتی: (وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ) الأنعام/١١٠ واتە: هەر وەکو چۆن ئەوان لە یەکەمینجارەوە باوەڕیان پێینەهێنا، ئێمەش ئاڕاستەی دڵ و چاویان دەسوڕێنین و لێیاندەگەڕێین لە گومڕایی خۆیاندا خولبخۆن.. هەروەها: (فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ) کاتێک کە ڕێی هیدایەتیان نەگرت و لایاندا ئێمەش لاماندان.. یان: (وَنَطْبَعُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ

فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ) الأعراف/١٠٠ واتە: دڵیان مۆردەکەین، ئیتر هیچ _بۆ تێگەیشتن و پەیپێبردن_ نابیستن! ئەمانە هەموو ئەوە ڕووندەکەنەوە کە ئەو مۆرلێدانەی خوای گەورە بە دڵی ئەو دووڕووانەوە سەرەنجامی هەڵوێستی سەربەستانەی خۆیان بووە، نەک خوای گەورەر نەیوویستبێت هیدایەتیانبدات. وەکو خۆیان و دووڕوانی هەموو زەمانێکیتر وا دەڵێن. خۆ خوای گەورە فەرق و جودایی لە نێوان بەندەکانی خۆیدا ناکات و واسیتەی کەسیش بۆ کەسێکیتر قبووڵناکات.. نابینیت پێغەمبەری نازدار صلى الله عليه وسلم _وەکو حوزەیفەی کوڕی یەمان ڕەزای خوای لێ بێت لێوەی دەگێڕێتەوە_ دەفەرموێ: (تُعْرَضُ الْفِتَنُ عَلَى الْقُلُوبِ كَالْحَصِيرِ عُودًا عُودًا فَأَيُّ قَلْبٍ أُشْرِبَهَا نُكِتَ فِيهِ نُكْتَةٌ سَوْدَاءُ وَأَيُّ قَلْبٍ أَنْكَرَهَا نُكِتَ فِيهِ نُكْتَةٌ بَيْضَاءُ حَتَّى تَصِيرَ عَلَى قَلْبَيْنِ عَلَى أَبْيَضَ مِثْلِ الصَّفَا فَلَا تَضُرُّهُ فِتْنَةٌ مَا دَامَتْ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ وَالْآخَرُ أَسْوَدُ مُرْبَادًّا كَالْكُوزِ مُجَخِّيًا لَا يَعْرِفُ مَعْرُوفًا وَلَا يُنْكِرُ مُنْكَرًا إِلَّا مَا أُشْرِبَ مِنْ هَوَاهُ)[1] واتە: بەڵاو موسیبەتی تاقیکردنەوە _وەک دانەقامیشی ڕیزکراوی حەسیر_ بەسەر دڵاندا دێت (یەعنی جۆرەها کێشە کە دەبنە مایەی لادەریی و دین لاوازیی، ڕوو لە دڵ و دەروونەکان دەکەن، جا چۆن ئەو کەسەی حەسیر دروستدەکات قامیشێک قایمدەکات ئینجا قامیشێکیتری دەخاتەپاڵ و ئەویش قایمدەکات ئینجا سێیەم وە هەروەها..) هەر دڵێک هەر یەکێک لەوانە بگرێتەخۆ خاڵێکی ڕەشی پێوەدەچەسپێت، هەر دڵێکیش وەرینەگرت و ڕەتیکردەوە خاڵێکی سپی پێوەدەچەسپێت، تا ئەم دڵە سپیەیان وەکو چیایەکی تاوێر (یان وەک کێوی سەفا کە لە مەککەیە) ساف و لووسدەبێت و هیچی پێوەناوەستێتەوە و بریسکەیدێت، ئەو دڵەش ئاوای لێدێت کە هەتا دنیادنیابێ و ئاسمان وزەوی بمێنن، هیچ تەگەرەیەک کارتێکردنی خراپی لەسەر نابێت، ئەویتریان ڕەشدادەگەڕێت و وەکو کیتەڵە (گۆزەی بچووک)ی دەمەونخوونکراوەی لێدێت (کە هیچی پێوەناگیرسێتەوە) ئیتر نە چاکە دەزانێت چیەو نە خراپە. مەگەر هەر ئەوەی کە لەگەڵ هەواو هەوەسەکەی خۆیدا دەگونجێت..

---

[1] بوخاری (٣٥٨٦)، موسلیم (١٤٤).

_ بەکارهێنانی شێوەی مەجازی وا لە دارشتندا، هێزێکی زۆر دەداتە تەعبیر، نابینی کورد کە شتێک بێئەسەر وونببێت دەڵێ: کەوتە تونی باباوە، یان ناوی بە کۆڵەکەی ئاشداچوو، یەعنی ئومێدی ئەوە نەما بدۆزرێتەوە.. لێرەشدا کە خوای گەورەو بەدەسەڵات و زاناو دانا مۆر لە دڵی کەسانێک دەدات _پەنابەخوا_ ئیتر کەس بۆی نییە قسەی لەسەر بکات، چونکە کەس ئومێدی سڕینەوەی ئەو مۆرەی نامێنێت..

_ دڵێک کە ئامێری هەست و هۆش و گۆشی نەمابێت، کە رۆڵی سەرەکی لە پەیپێبردن و لێکهەڵاوێردنی چاک و خراپ نەمابێت، هیچ رۆڵێکی مرۆڤایەتی بۆ خاوەنەکەی نەمابێت، وەکو دڵی ئاژەڵی لێهاتووە! کە مادام خاوەنەکەی بە وویستی ئازادو سەربەستی خۆی وای لێکردووە، با لەرووی فیزیکیشەوە هەر بیمێنێت، با وەکو دڵی ئاژەڵێک خزمەتی زیندوێتی خاوەنەکەی -تا کۆتایی کاتی خۆشی- بکات، دوایی لەو رووەشەوە لە لێدان دەوەستێت و هیچ فاعیلییەتێکی نامێنێت..

_ کەسێک بارودۆخی باوەڕهێنان و کەشی ئیماندارانی دیبێت، لە روانگەی بەرفراوانیەوە هەستی بە هەموو ئاسۆو مەودای گەردوون و ژیان و مرۆڤایەتی مرۆڤ کردبێت و خوای کردگاری ناسیبێت، لە ناخیدا چێژی لە خواناسیی کردبێت و گەشەی رۆحی چێشتبت، ئاهی تەقوای تێگەڕابێت و دەرونی لەژێر سایەی ئیماندا حەوابێتەوە، چاوێک لەبەر نوری خواییدا هەموو رەهەندە دژوارەکانی تاریکستانی جاهیلییەتی کەشفکردبێت و خۆی لێ لادابێت، پاشان گەڕابێتەوە بۆ دیدی تەنگوتاری گومڕایی کوفرو بیری شەڕەشۆڕی دارستانی جاهیلییەت، بۆ بیابانی بێڕوونی کوفرو زۆنگاوی بەدڕەوشتیی و بەرەڵایی، دەبێ ئەقڵی بە چی بشکێت؟ پەی بە چی ببات؟ درکی چ مەودایەکی خێرو شەڕ بکات؟ مەگەر شایانی ئەو سیفەتانە ئائەمە نابێتە وەسفی پڕاوپڕیی کە خوای زانا دەربارەی بفەرموێ: (فَهُمْ لا يفْقَهُونَ)..

ئایەتی چوارەم:

(وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ)

واتە: کە دەیانبینیت، لەشولاریان سەرسامتدەکات! کە دەدوێن گوێ لە قسەکانیان دەگریت، هەر دەڵێی کۆتەرەی گەندەڵ و تەختەو داری هەڵپەسێرراون، وا گوماندەکەن کە هەموو هاوارێک بەسەر ئەواندا دەکرێت، ئا ئەوانەن دوژمن، هۆشیاربە لێیان، خوا بیانکوژێت چۆن لە ڕێنمایی خوایی بەرەو گومڕایی خۆ لا دەدەن ؟!!

_ تُعْجِبُكَ: سەرسامدەبیت پێی، العجب: عەجەب: سەرسامبوونە، ئەمە لە کوردیشدا وەک عەرەبیەکەیە، مانای جێی تێڕامان و واقوڕمانە. عوجب: لووتبەرزیی وخۆپەسەندیە.. .واقوڕمانەکە ئینفیعالێکی دەروونییە:

١- بە هۆی نەزانینی ماهیەتی پێکهاتەی شتێکەوە دروستدەبێت، کە پەیپێنابرێت. وەکو خوای گەورە باسی سەرسوڕمانی ژنەکەی سەیدنا ئیبراهیم دەکات، کە بەو پیریی و نەزۆکییەوە مژدەیدرایە کە منداڵیدەبێت!! کە بە ڕوومەتی خۆی کێشاو فەرمووی: (قَالَتْ يَا وَيْلَتَى أَأَلِدُ وَأَنَا عَجُوزٌ وَهَٰذَا بَعْلِي شَيْخًا إِنَّ هَٰذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ) هود/٧٢ واتە: هەی ڕۆ چۆن منداڵمدەبێت کە من ئاوا پیرەژنم و ئەوەش مێردەکەمە ئەوەندە پیرە، بە ڕاستی ئەمە جێی سەرسوڕمانە. فریشتەکانیش پێیان فەرموو: (قَالُواْ أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللّهِ) هود/٧٣ واتە: چما لە کاری خوا سەرت سوڕدەمێنێت؟!!

٢- یان بە هۆی نەزانینی هۆکاریی ڕودانی ڕوداوێکەوەیە، وەکو دەربارەی یاوەرانی ئەشکەوت فەرمووی: (أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا عَجَبًا) الكهف/٩ واتە: یان وا دەزانیت باسی یاوەرانی ئەشکەوت یەکێکە لە نیشانە سەرسوڕهێنەرەکانی ئێمە.

٣-یان سەیرێتی گرتنەبەری هەڵوێستێکە، وەکو لە باسی هەڵوێستی سەیری کافرە نەفامەکاندا دەرهەق وەحی و پێغەمبەرێتیی دەفەرموێ: (أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ رَجُلٍ مِّنْهُمْ أَنْ أَنذِرِ النَّاسَ) یونس/٢ واتە: چما ئەوە جێی سەرسوڕمان و واقوڕمانی خەڵکیە کە وەحیمان بۆ پیاوێک لە خۆیان ناردووە، کە هۆشداریی بدە خەڵکی؟!

سەرچاوەی هەموو ئەمانەش نەزانینی هۆکارەکەیە.. هەر وەکو کە خوای گەورە باسی سەرسوڕمانی کافرەکانمان بۆ دەگێڕێتەوە کە لەوە سەریان سوڕمابوو کە چۆن محمد صلى الله عليه وسلم تەنها یەک خوا دەپەرستێت! وەک دەفەرموێ: (أَجَعَلَ الْآلِهَةَ إِلَٰهًا وَاحِدًا إِنَّ هَٰذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ) سورەتی ص/٥ واتە: چۆن هەموو خواکانی کەناردراوەو تەنها یەک خوا دەپەرستێت؟! بە راستی ئەمە شتێکە زۆرزۆر جێی سەرسوڕمانە.. (عُجَابٌ لە عجيبٌ زیاترە)..

. ماناکەیتریان کە بۆ سەرسامبوونی لووتبەرزیی و خۆپەسەندییە، حاڵەتێکیتری دەروونە بەڵام سلبییە، نەخۆشيی و لاسەنگییە، وەکو دەربارەی یاوەران لە غەزای حونەیندا فەرمووی: (وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُم مُّدْبِرِينَ) التوبە/٢٥ واتە: هەروەها ئەو رۆژەی لە حونەیندا بە زۆری ژمارەی خۆتان سەرسام (عوجب گرتبوونی، موعجیببووبوون!) بەڵام ئەوە هیچ دادینەدان و سەری دنیاتان لێ هاتەوەیەک و پاشانیش پشتتانهەڵکردو هەڵاتن!!!

_ خُشُبٌ: کۆی خَشَبَە یە. واتە داری گەندەڵ و کلۆرم کە خۆرکە لێیدەدات و هەڵیدەکۆڵێت، وشەکە وەکو (بُدُن) ە کە کۆی (بَدَنَە) یە یان (ثُمُر و ثَمَرَة)..

_ مُسَنَّدَةٌ: داری هەڵپەسێرراو، پاڵدراو بەدیوارەوە..

_ صَيْحَةٍ: لە ئەسڵدا بە دەرەختی بەرز دەوترێت، کە لە دوورەوە دەبینرێت، بۆیە بە هاوارکردن ووتراوە صیحَة، ئینجا بۆ هاواری ترس و بیم و تۆقین و تۆقاندن بەکارهاتووە، چونکە لە دوورەوە کە خاوەن دەنگەکە وا هاوار لە بانگکراوەکان دەکات، رایاندەچڵەکێنێت و وا بەهۆشیاندێنێتەوە کە زۆر بەبایەخەوە روو لە دەنگەکە بکەن . بۆیە خوای گەورە لە قورئاندا ئاوا بەکاریهێناوە وەک: (إِن كَانَتْ إِلاَّ صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ) یس/٢٩ واتە: هەر ئەوەندەبوو، کە هاوارێکیان لێکرا، ئیتر هەر هەموو خامۆشبوون..

_ فَاحْذَرْهُمْ: بەهۆشبەلێیان..

-حَذَر: سڵکردنەوەیە لە شتێکی سامناک: وەک خوای گەورە دەرهەق پیاوچاکان دەفەرمویێت: (أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ) الزمر/٩ واتە: یان ئائەوانەی کە شەوان ملکەچی خوان و شەونوێژی بۆ دەکەن و لە سوجدەدان بۆی، یان بەپێوەن و مۆشیان لای رۆژی دواییەو ئومێدیان بە رەحمەتی خوایە، پێیان بفەرموو: مەگەر ئەو کەسانەی دەزانن بەو کەسانە یەکسانن کە نازانن؟

-یان هۆش خستنەسەر رەفتارە، بۆ ئەوەی نەکەویتە مەترسیی و هەڕەشەوە. وەکو کە خوای گەورە دەفەرموێ: (وَيُحَذِّرُكُمُ اللهُ نَفْسَهُ) ال عمران/٢٨ واتە: خوای گەورە هۆشتان بە لای خۆیدا رادەکێشێت تا سرک و سڵبن و هۆشتان لە رەفتاری خۆتان بێ. یان قسەکەی فیرعەون و دەستودایەرەکەی کە خوای گەورە دەیگێڕێتەوەو دەفەرموێ: (وإِنَّا لجَمِيعٌ حَاذِرُونَ) الشعراء/٥٦ واتە: ئێمە هەر هەمووومان هۆشدارین.

_ أَنَّى: لە کوێوە: وەک خوای گەورە دەربارەی سەیدنا زەکەریاو مەریەم علیهما السلام دەفەرموێ: (كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِندَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَٰذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِندِ اللَّهِ) ال عمران/٣٧ واتە: هەر کاتێک زەکەریا دەچووە جێ پەرستگاکەی مەریەم بۆ سەردانی، دەیبینی خواردنی لایە! ئیدی لێی پرسی: مەریەم ئەمەت لە کوێوە بۆ ماتووە؟ ئەویش فەرمووی: لە لایەن خوای گەورەوەیە..

-هەروەها بە مانای (چۆن و کەی و بە چ شێوەیەک) دێت: وەک خوای گەورە دەربارەی سەرجێی ژن و مێرد (جیماع) دەفەرموێ: (سَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ) البقرة/٢٢٣ واتە: ژنەکانتان کێڵگەتانن، چۆن حەزتان لێیە وا بچنە کێڵگەکانتان. واتە چۆن وکەی و هەر چۆنێک حەزتانکرد (مادام لە پێشەوە بێت)..

- يُؤْفَكُونَ: الإفک: هەموو شتێکە کە لە رووی راستەقینەی خۆی وەرگێڕرابێت.. بۆیە خوای گەورە لە تۆمەتبارکردنەکەی عائیشەخاندا دەفەرموێ: (إِنَّ الَّذِينَ جَاؤُا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنكُمْ) النور/١١ واتە: ئەو کەسانەی کە ئەو تۆمەتە ناڕاست و درۆو دەلەسەیان هەڵبەست، هەر کۆمەڵێک بوون لە خۆتان!!

لێکدانەوەی ئایەتەکە

ئیبنوعەبباس خوا لێیان رازی بێت دەگێڕێتەوە کە عبداللەی کوڕی ئوبەی _کە گەورەی دووڕووەکان بوو_ کابرایەکی کەتەو چوارشانەیەکی تێکسمراو بوو، دەم پاراوو زمانلووس، ڕەوانبێژو قسەزانبوو، چەند کەسێکیتریش لە ناودارانی مەدینە _کە هەر بە دووڕوویی مابوونەوە_ هەر وا بوون، ئەمانە کە دەهاتنە کۆڕو کۆبوونەوەی پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم کارێکی وایاندەکرد، کە پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم پێیان سەرسامببێت، حەز بەنزیککردنەوەیان بکات، تا زیاتر بکەونە ژێر کاریگەریی بانگەوازەکەیەوەو بەرەو ئیسلامەکە بێن. ئەمانە لە پێش هیجرەتیشدا پیاوماقوڵی کۆمەڵگەکە بوون، کە قسەیان دەکرد گوێیان لێدەگیرا، بۆیە پێغەمبەری خواش صلى الله عليه وسلم هەروا گوێی لێدەگرتن.. بەڵام خوای پەروەردگار لەم ئایەتەدا ڕاستی ئەوانی نیشانداو هۆشداریدایە، نەبادا بەو زمانلووسییەو سەرو سیماو هەیکەل و هەیبەتەیان سەرسامببێت و بە قسەکانیان بڕوابکات، یان وا بزانێت دەگۆڕێن! بۆیە پێی فەرموو کە دەیانبینیت بە سەرو سیماو ڕواڵەتیان سەرسامدەبیت، کە قسەدەکەن تۆ گوێیان لێدەگریت، هەق نیە وا بیت! ئەوانە وەکو کۆتەرەداری گەندەڵ و کلۆرن، جێی هیچ ناگرن و بە کەڵکی هیچ نایەن.. کۆتەرەداری ڕزیوو و پواون، بەلارووێریی بە دیواردا هەڵپەسێرراون! گەر سودێکیان پێوە بوایە دەکرانە کۆڵەکە، نیرگە، تەژەی دارەڕا!! هەر نەبێ نەبێ دەبوو ببنە چیلکەو چەوێڵی بانێژە، یا هەڵێژگی گوێسوانە!! ئاخر کەڵکی کوێیان پێوەیە وا تۆ گوێیان لێدەگریت! کە ئەوان گوێ لە تۆو پەیامەکەت نەگرن، حەیف نیە تۆ گوێ لەوان بگریت؟!! ئەوانە کلۆرەدارن، ئایاتی قورئان و بانگەوازەکەی تۆ وەک با لەم گوێیانەوە دەچێتە ژووری لەویانەوە دێتەوەدەرەوە..

ئەمانە چونکە باوەڕیان لە ناخدا نەچەسپیووەو ناچارن خۆ بە موسوڵمان نیشاندەن، هەمیشە بێ وورەن، لە ترسی کەشفبوون ترساوو دەروون لەرزۆکن، هەر هاوارێک ببیستن وا دەزانن لەگەڵ ئەوانیانەو رادەچڵەکن!! لە ناخیاندا هەمیشە خۆ بەتاوانباردەزانن.. وەکو کورد دەڵێ: (دار هەڵبڕە سەگی دز دیارە)!!

جا کە ئەمانە ئاوان، جەنابیشت بەحەزەربە، مۆشت لێیانبێت، بەقسەی لووس خۆت لێنەهێننەپێش، بە سەرو قەڵافەت خۆ لەو خەڵکەی دەروبەرت نەکەنە پیاوماقوڵی ئیسلام و بەرپرس و فەرماندە!! نەبادا خەڵکێکیان پێ دەسخەڕۆببێت.. حەزەرت لەوە هەبێت کە خەڵکانێکی بێئاگا، سادە، وا نەزانن ئەوی دێتە کۆڕی جەنابت ئیتر تەزکیەکراوەو پیاوی متمانەپێکراوە.. ئەمانیش دوایی ئەو پەی پێنەبردنەی خەڵکی بۆ خۆیان دەقۆزنەوەو خۆ لەو خەڵکە دەکەنە دەمڕاستی ئیسلامەتیش!!

_ (قَاتَلَهُمُ اللَّهُ) هەی خوا بیانکوژێت، لە ناویانببات، بیانفەوتێنێت.. چ مەکربازو چەواشەکارو فریوودەرن.. هەموو راستیەکان دەزانن، کەچی هەر سوورن لەسەر لاڕێبوون!! هەمیشە مۆشیان لەوەیە کە چۆن راستیەکان لە خەڵکی بزرکەن[1]..

[1] ئەم ئایەتە رەفتارێکی نەگۆڕی دووڕوویی هەموو سەردەمێک لە رووی دەروونییەوە دەخاتەڕوو، کە ئەمڕۆ لە دەروونناسییدا پێی دەوترێت کەسایەتی لەرزۆک (الشخصية المهزوزة) کە باوەڕی بەوە نیە خۆی بە زاتێی خۆی کاریگەر بێت بەڵکو دەیەوێت هەڵی لە سایەی کەسانیتردا دەستکەوێت و ئاوا بگاتە مەرامی نەخۆشی خۆی.. ئەمە نەخۆشیی دەروونییە، ئەمە جودایە لەو سیفەتە زاتییەی کە پەیوەندیی بە (کاریزمایی) وکاریگەریی زاتەوە هەیە. بۆ نموونە لە کاری کۆمەڵکاریی و رێکخراوەیی و حزبییدا دەبینیت کەسانێک هەن کاریگەرن، کاریگەرێتییەکەیان زاتیی کەسایەتی خۆیانەو پەیوەندیی بەوەوە نییە کە لە چ بوارو دەزگاو پلەو پۆستێکدا کارەکە دەکەن، ئەگەر لەو بوارو دەزگاو پلەو پۆستەش دوریان بخەیتەوە، یان کارکەنار (تەقاوتبن)، هەروا کاریگەر دەمێنن. بەڵام کاریگەریی کەسایەتیی کەسەکەیتر، بەو بوارو دەزگاو پلەو پۆستەوەیە. کە دوور دەخرێتەوە، یان تاک دەکەوێت کاریگەریی نامێنێت. ئەمە نەخۆشی دەروونیی و جەستەیی نییە، ئەمە رادەو بڕی توانایە. زانین و بەگەڕخستنی زانینەکەیە.

❖❖❖《چەند خاڵێک بۆ سەرنجدان》❖❖❖

١. لەگەڵ باسکردنی ئەو دژوارییەی کە ئەم دووڕووانە دروستیدەکەن، لەگەڵ ئەو رۆڵە خەتەرەی وەک جاسووس و تابووری پێنجەم و ئەهلی واتەوات لە ناو موسوڵماناندا بۆ دوژمنان دەبینن، سەیرکە خوای گەورە غیرەتیانمان چۆن پێدەناسێنێت ؟!! ئەمانە هەر بە مەزمەریان کەتەو زل و قسەزانن، ئەگینا سنگشێری ماکەرپشتن!! نابینیت خوای گەورە بە موسوڵمانان رادەگەیێنێت کە ترسی ئەوەشتان نەبێت بڵێن ئاخر ئەگەر خراپ لەگەڵیاندا رەفتارکەین، دوایی دەچنە پاڵ دوژمن و بەهێزیدەکەن!!! نا ئەمانە ترسنۆکن، بێ ووڕەن، بەزیوون، روخاون!! بۆیە لە جێیەکیتریشدا ئاوا وەسفیاندەکاتەوە کە بودەڵەن و هیچیان لەباردانییە. دەفەرموێ: (أَشِحَّةً عَلَيْكُمْ فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشَىٰ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُم بِأَلْسِنَةٍ حِدَادٍ أَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ..) الاحزاب/١٩ واتە: پیسکەو چرووک و رەزیلن بەرامبەرتان، هەر کە ترس و بیم نزیکدەبێتەوە وا چاوت تێدەبڕن و چاو بە دووی هەموو بزاوت و سرەوتێکتدا دەگێڕن، دەڵێی ئەو کەسەن کە لە گیانەڵادایەو خەریکە باڵی مەرگی بەسەردادێت!!! هەر بەوەندەش کە ترسەکە نەما، زمانیان بڕندەدەبێتەوە بۆ بەرهەڵستی تیژی دەکەنەوەو (وەک تیغی دەبان، وەک مووس پێتاندا دەهێنن و) بەرامبەرتان دەیخەنەوەکار!! ئەمانە لە کاری چاکەو خێریشدا هەر چروک و دەستنوقاون!!

کەوابوو ئەمانە هی ئەوە نین موسوڵمان لێیان بترسێت و حسابی کوڕی ئازایان بۆ بکات. بەڵام لەبەر ئەوەی وەک گەماڵی نهێنگرن و (حیزفرسەت)ن دەبێ لێیان بەحەزەربین..

٢. کە لە کۆتاییدا دەفەرموێ: (هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ) واتە ئا ئەوانە دوژمنن، هۆشداربەلێیان، حەزەریان لێبکەو سرک و سڵبە بەرامبەریان..

ئیمامی قورطبی دەفەرموێ: ئەمە دوو مانا دەبەخشێت: یەکەمیان لەوە بە حەزەربە کە بە قسەی لووسیان باوەڕبکەیت و متمانەیان پێبکەیت . دووەمیان: لەوە بەحەزەربە کە وەلائیان بۆ دوژمنانی خواو پێغەمبەرەکەیەتی صلى الله عليه وسلم و بۆ هەلدەگەرێن تا نشوستی بەسەر خۆت و یاوەرانتدا بهێنن!!

٣. دیسان کە دەفەرموێ: (هُمْ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ) واتە ئا ئەوانە دوژمنن هۆشداربە لێیان، ئاگات لە خۆت بێت لێیان.. بۆچی وا دەفەرموێت لە کاتێکدا کە ئاشکرایە کە کافرو موشریکەکان دوژمنی سەرەکین، کەچی بەمان دەفەرموێ: ئائەوانەن دوژمن، هۆشت بەلایانەوە بێت و لێیان بەحەزەر بە، بۆچی؟ چونکە کافرو موشریکەکان دیدو رێبازو هەڵوێستی دوژمنانەی خۆیان ئاشکراکردووەو راشکاوانە بەرامبەر دینەکەو دینداران وەستاون، حەتمەن لە لایەن پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وسلم و موسوڵمانانەوە کاردانەوەیاندەبێت. هەر موسوڵمانێک کافرێک یان موشریکێک ببینێت، لە ناخیەوە سڵدەکاتەوەو هۆشی بە لایدا دەڕوات، موراقەبەیدەکات، لێی بەحەزەردەبێت، تێکەڵینابێت، هەڵسوکەوتی وای لەگەڵ ناکات مەگەر زۆر زەروریبێت.. بەڵام دوژمنایەتی ئەمان دژوارترە، چونکە نهێنیە، ئەمان هەرهەمان دیدو رێبازی کافرەکانیان هەیە، بەڵام شاردویانەتەوە، ئەمانە دێنە کۆڕی پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وسلم تا دواتر وەکو تەزکیەیەک ئامادەبوونەکە بەکاربهێننەوە!! ئەمانە کە تێکەڵ بە موسوڵمانان دەبن، زۆر موسوڵمان گومانی باشیان پێدەبات، چونکە حەتمەن _بە پێی دینەکە کە حوکم لەسەر زاهیری خەڵکی دەدات_ دەبێ رەفتاری موسوڵمانانەیان لەگەڵدا بکەن. ئەمەش خەتەرە، چونکە دەچنە هەموو کون و کەلەبەرێکی ریزی موسوڵمانان و سەدان تایبەتمەندێتی موسوڵمانانیان دەکەوێتە بەردەست!! بۆیە دژواری ئەمان وای پێویستکردووە کە یەک یەک بە ناوی خۆیان بە پێغەمبەری خوایان صلی الله علیه وسلم بناسێنێت. جا دەبێت ناسینەوەیان لای موسوڵمانانیتر چەند زەحمەتبێت، کە وەحی نەماوەو ئەوانیش بە سیمای موسوڵمانێتی و لەبەرکردنی قورئان و شارەزابوونی شەرع، ئاسان دەتوانن دزەبکەنە _نەک ناو ریزی موسوڵمانانەوە_ بەڵکو ئاسان دەتوانن ببنە مەلاو داعی و بگەنە سەرکردایەتی و مەڵبەندی بڕیارو ئاراستەوانیی!!

لە لایەکیترەوە سەرنجدە کە وەکو ئیمامی زەمەخشەری دەفەرموێ: (**هُمْ الْعَدُوُّ: أي الكامِلونَ في العَدَاوةِ**)! واتە: دوژمنداریێتی ئەمان کۆتاپلەی دوژمنداریێتیە!! راستە چونکە ئەمان لە ترسنۆکی خۆیان لە بێجوامێری خۆیان نەیانوێراوە هەڵوێستەکەیان ئاشکرابنوێنن، بۆیە کینەو بوغزیان زیاتر پەنگی خواردۆتەوەو رقنترن!! دەی وەکو کە

خوای گەورەو کارزان فێرماندەکات بڵێین: خوا دەستیاننەدات و رسوایانکات و لەناویان بەرێت!! ئامین..

کەوابوو جێی خۆیەتی درک بەوە بکەین و بزانین کە کاری ئیسلامی ئەمڕۆمان چەند سەختەو ریزی موسوڵمانانەی خۆمان چۆن دەبێت هۆشدارانە بپارێزین؟!

٤. کە دەفەرموێ (قَاتَلَهُمُ اللّهُ) واتە: خوا بیانکوژێت.. ئیبنوعەباس خوا لێیان رازی بێت دەفەرموێ: لەعنەتی خوایان لێبێت! واتە یاخوا لە رەحمەتی خوا دوورخرێنەوە! هەموو ماناکانی ئەم ووشەیە هەر بۆ زەمکردن و سەرزەنشتکردنە، ئەگەرچی لە هەندێک بەکارهێناندا هاتووە کە بۆ سەرسامبوون بێت. وەکو کە بە یەکێکی زۆر هەڵکەوتووی شیعریان ووتووە: (قاتَلَهُ اللّهُ ما أشْعَرَهُ) یەعنی هەی خوا بیکوژێت چ شیعرزانە!![1]

٥. ئیبنوعەبباس خوا لێیان رازی بێت دەربارەی: (يُؤْفَكُونَ) دەفەرموێ: یەعنی چۆن لە رێی حەق لادەدەن.. بە سەرسەوڕمانەوە دەفەرموێت ئاخر چۆن و بۆچی ئاوا هەموو کاتەکە لەو حەقە خۆڕادەپسکێنن و نایەنە ژێر ئاڕاستەیەوە؟! سەرسوڕمانە، چونکە نەدەبوو لەگەڵ هەبوونی ئەو هەموو بەڵگەو نیشانەی _کە پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم دەیخستە بەردەستیان_ ئاوا لە حەق لادەن و نکووڵی لە پێغەمبەرێتییەکە بکەن و سووربن لەسەر دیدو تێڕوانین و هەڵوێست و پێناسەی جاهیلییان!

٦. ئیمامی ئەحمەد بە سەنەدەوە لە ئەبوهورەیرەوە خوا لێی رازی بێت دەگێڕێتەوە کە پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم فەرمووی: (إِنَّ لِلْمُنَافِقِينَ عَلَامَاتٍ يُعْرَفُونَ بِهَا: تَحِيَّتُهُمْ لَعْنَةٌ، وَطَعَامُهُمْ نُهْبَةٌ، وَغَنِيمَتُهُمْ غُلُولٌ، وَلَا يَقْرَبُونَ الْمَسَاجِدَ إِلَّا هَجْرًا، وَلَا يَأْتُونَ الصَّلَاةَ إِلَّا دَبْرًا..)[2] واتە: دووڕووەکان چەندین نیشانەیان هەیە کە پێیانەوە دەناسرێنەوە

---

[1] لە کوردیشدا بۆ مەدح دەڵێن: سەگبابە چەند دەنگی خۆشە، یان لێزانە، یان زیرەکە یان ئازایە!

[2] ترمذی (٢٢٣٩) نەسائی (١٨١١)، ئیبنوماجە (٤٢٥٦)، ئەحمەد (٧٧٢٦)، ئیبنوحیببان (٣٠٧٠). عەللامە ئەحمەد شاکر رحمەالله لە توێژینەوەی مەسنەدەکەی ئیمامی ئەحمەد (٥١/١٥)دا دەفەرموێ: سەحیحە.

سڵاوکردنیان جنێوە، خۆراکیان زەوتکراوو ماشراوەیە، دەسکەوتی جەنگییان ماڵیدزراوە، نزیک مزگەوتان ناکەونەوەو حەزیان بە واز لێهێنان و دوورکەوتنەوەیانە لێی، کاتێکیش خۆ دەگەیێننە نوێژەکان، کە خەریکە کۆتایی دێت!!

لەم سیفەتانەو سیفەتەکانیتریانەوە کە لە قورئان و فەرموودەیتردا هاتوون دووڕووەکان دەناسینەوە، ئەگینا کە وەحی نەماوە چۆن بۆمان کەشفدەبن؟!! خوا یارمەتیدەرمان بێت لەسەریان..

دەرسی دووەم

ئایەتی پێنجەم و شەشەم

(وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّوْا رُءُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ . سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ)

واتە: کاتێک پێیاندەوترێت وەرنە خزمەت پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم تا داوای لێوردنتان بۆ لە خوای گەورە بکات، ملبادەدەن و دەیانبینیت بە روو وەرگێڕانەوە (بە بێبایەخیەوە سەر رادەوەشێنن!! دەیانبینیت لووتبەرزو فیزاویانە سەریان ڕادەوەشێنن)!! داوای لێبوردنیان بۆ بکەیت و بۆ نەکەیت هەر وەکو یەکە، چونکە هەتاهەتایە خوای گەورە لێیان نابورێت.. خوای گەورە ڕێنمایی کۆمەڵی لاڕێ ناکات..

هۆی هاتنە خوارەوەی

لە سەرەتای باسی ئەم سورەتە پیرۆزەدا هۆی هاتنەخوارەوەی هەموو سورەتەکەم لە ریوایاتی جیاوازو بە سەنەدیانەوە هێنایەوەو ئاماژەم بەوەدا کە هۆی هاتنەخوارەوەی ئایەتەکانی پێنجەم و شەشەم هۆکارێکیترن. هەرچەندە هەر لەسەر هەمان سەرۆکی دووڕووەکانی مەدینەیە، کە عبداللەی کوڕی ئوبەی کوڕی سەلولە.

ئیمامی ئیبنوکەثیر لە تەفسیرەکەی خۆیدا ریوایاتی جیاواز دەهێنێتەوە کە هۆی هاتنەخوارەوەی ئەم دوو ئایەتە بن، لە ئەنجامی بەدووداچوونیدا دەفەرموێ: زۆرێک لە زانایانی سەلەف فەرموویانە کە هۆی هاتنەخوارەوەی ئەم دوو ئایەتە ئەوە بوو کە؛ ڕۆژێک عبداللەی کوڕی ئوبەی کە سەرۆکی دووڕووەکانی مەدینە بوو هەر وەکو عادەتی خۆی لە هەموو کۆڕێکی پێغەمبەری خوادا بۆ خۆنواندن و دەربڕینی دڵسۆزیی درۆزنانەی خۆی، هەڵدەستاو مەتحی پێغەمبەری خوای صلى الله عليه وسلم دەکردو ڕووەو ڕووی خەڵکەکە دەیووت: خەڵکینە ئەوە محمدە، ئەوە نێرراوی خوایەو هاتۆتە شارەکەی ئێوە، باوەڕی پێبهێنن و ڕێزی لێبگرن و شوێنیکەون. جارێک دوای شەڕی بەنیلموستەڵیق

(ناماقووڵیی بەرامبەر پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وسلم کردبوو کە ووتبووی:) ئێمە پیاوماقووڵین و ئەو زەلیلە، بۆیە دەبێت لە مەدینە بکرێتە دەرەوە. لە نوێژی هەینیدابوو، دیسان هەستایە سەر پێ و بانگی لە خەڵکەکە کردەوە کە باوەڕ بە پێغەمبەری خوا بهێنن و رێزیبگرن!! موسوڵمانانێکی نزیکی خۆی عەباکەیان راکێشایەوەو پێیان ووت: دانیشە هەی دوژمنی خوا، ئێمە چاکدەزانین پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وسلم کێیەو تۆش چیت!! ئیتر رقی هەستاو بەتوڕەییەوە لە مزگەوت چووەدەرەوە.. لە دەرێ موسوڵمانێک بینی و لێی پرسی: بۆچی لە دەرەوەیت؟ ووتی: لە مزگەوت هەستاوم تا خەڵکەکە ماندەم بۆ پشتگیری محمد صلی الله علیه وسلم کەچی یاوەرەکانی قسەیان پێووتووم و سوکایەتیان پێکردووم. هەر دەڵێی خراپەیەکم بەرامبەر کردوون!! موسوڵمانەکەش پێیووت: بگەڕێرەوە مزگەوت تا پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وسلم داوای لێبوردنت لە خوای گەورە بۆ بکات.. ووتی: شەرتبێت نەگەڕێمەوە بۆچی چیە؟ ووتتان باوەری پێبهێنە باوەڕم پێهێنا! ووتتان زەکاتبدە، دام، هەر ئەوە ماوە بچم و سوجدەشی بۆ ببەم؟!! نامەوێت، لێبوردنی ئەوم ناوێت!! ئیتر ئەم دوو ئایەتە لەسەر ئەوو لەسەر ئەو هەڵوێستەی هاتنەخوارەوە..

پێدەچێت هۆی هاتنەخوارەوەی ئەم دوو ئایەتە کە ئاوا جیاوازە لەگەڵ هۆی هاتنەخوارەوەی ئایەتی دواترو لەگەڵ سەرەتای سورەتەکە، بەڵام لەبەر ئەوەی هەموویان هەر لەسەر هەڵوێستی دووڕووەکان بە گشتی و لەسەر عبداللەی کوڕی ئوبەی هاتوونەتەخوارەوە، پێدەچێت لە زۆر لە مێژوونوسان و لێکدەرەوانی قورئان تێکەڵبووبێت.. بە هەر حاڵ هەر کام لە توێژینەوەکان راستتر بێت هەر لەو تەوەرەباسە دەرناچن کە پەیوەندی بە سەرۆکی دووڕووەکان و هەڵوێستەکانیەوە هەبووە. هەڵوێستەکانیش رەفتاری رۆژانە بوون و دووپاتبوونەتەوە، یان هاوشێوەی یەکبوون.. والله اعلم..

لێکدانەوەی ئایەتەکان

یَسْتَغْفِرْ: داوای لێبوردن و لێخۆشبووندەکات. زۆرینەی ووشەی عەرەبی سێیینەیە، واتە لە سێ پیت پێکدێت. بەڵام دۆزینەوەی سێ پیتە سەرەکیەکە _کە پێیاندەوترێت رەگ_

پێویستە، ئەوەش بەوە دەبێت کە بزانیت کە پیتەکانی (س أ ل ت م و ن ی ه ا) کە لە ووشەی (سألتمونیها)دا کۆبوونەتەوە، بە مانای لێتان پرسیم، جیا بکەیتەوە لە پیتە سەرەکیەکانی ووشەکە، ئینجا سێ ئەسڵەکەیت بۆ دەمێنێتەوە، وەکو بۆ نمونە (استفهام، استخراج) فهم و خرج ەیان لێدەمێنێتەوە، ئیتر ماناکەی ئاسانتر دەبێت و ئاسانتریش لە فەرهەنگی زمانەوانیدا دەدۆزرێتەوە.. ئەم ووشەیەش وایە، ئەسڵەکەی (غفر) ەیە کە لێخۆشبوون و لێبووردنە..

لَوَّوْا: ئەسڵەکەی (لوی)یە کە لارکردنەوەو پێچ پێکردنەوەیە، لە لاربوونەوەی لاسکی گیاوە هاتووە، کە سیسدەبێتەوە، پاشان بۆ پێچاو پێچی مار بەکارهاتووە، ئینجا بۆ مل لارکردنەوەو سەربادانی رەزامەندیی دەنەبڕین.. عارەب دەڵێ (یلوي عُنُقَهُ، یان لا یلوي عَلى شَيْءٍ، یان یلوي بِرَاسِهِ) بەڵام کورد دەڵێ سەری بۆ بادا، یان لووتی بڵندکرد، بۆ کەسێک کە بە فیزەوە وەڵامی نەخێری کەسێکیتر دەداتەوە!

یَصُدُّونَ: یَصُدُّ: بریتیە لە بەربەست بۆدانان و رێگرتن، هەروەها بۆ گوێنەدان و پشتتێکردن، بۆیە خوای گەورە هەمیشە بۆ وەسفی هەڵوێستی کافرەکانی بەکارهێناوە، کە بەرامبەر بانگەوازی پێغەمبەری خوا وەستاونەتەوە، وەک بۆ ئەهلی کیتاب دەفەرموێ: (قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ مَنْ آمَنَ تَبْغُونَهَا عِوَجًا وَأَنتُمْ شُهَدَاءُ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ)ال عمران/٩٩ واتە: ئەرێ هۆ ئەهلی کیتاب، خاوەن پەیامە ئاسمانییەکان، ئێوە بۆچی ئاوا بەرهەڵستی رێبازەکەی خوای گەورە دەکەن و دژی ئەو کەسانە دەوەستنەوە کە باوەڕیان پێهێناوەو دەتانەوێت ئەوانیش لێی لادەن و ئینحیرافبکەن؟! لە کاتێکدا ئێوە دەزانن و ئامادەن و واتان لێ چاوەڕواندەکرێت شاهیدیبدەن لەسەر راست و رەوایی ئەم رێبازە، خۆ خوای گەورە لەوە غافڵ نییە کە ئێوە دەیکەن.. یان بۆ دووڕووەکان دەفەرموێ: (وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَىٰ مَا أَنزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنكَ صُدُودًا) النساء/٦١ واتە: کاتێک بانگێشتدەکرێن کە وەرن ئەوە وەرگرن کە خوای گەورە ناردوێتییەخوارەوە، دەبینیت دووڕووەکان زۆر بێبایەخانە رووت لێوەردەگێڕن! بۆ کافرانی دیکەش دەفەرموێ: (إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا

عَن سَبِيلِ اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا ضَلاَلاً بَعِيدًا) النساء/١٦٧واته: ئەو کەسانەی دیدوڕێی کوفریان هەڵبژاردووەو بەرهەڵستی ڕێبازەکەی خوای گەورە دەبنەوە، بە دڵنیاییەوە ئەوانە زۆر دژوار گومڕابوون..

مُسْتَكْبِرُونَ: لە (استکبر)ەوە ماتووە کە بە مانای (إمْتَنَعَ عَنْ قُبُولِ الحَقَ مُعَانَدَةً وتَكَبُّرَاً) واتە: بە هۆی لووتبەرزیی و خۆبەزلزانینەوە هەق قبووڵنەکردو کەللەڕەقانە دژی وەستایەوە.. ئەمە حاڵەتێکی نەخۆشی دەروونییە، کە کەسێک بەرامبەر حەق دەبێتەوەو نەفسی بۆ نایاتە ژێربار بۆ قبووڵکردنی، چونکە بە تەنازولیدەزانێت. ئیدی هەروا لە نەفامیدا بە بێهۆیەکی ڕەوا دەمێنێتەوە. ئەو دووڕووانەش وابوون. بۆیە لێرەشدا وا باسیاندەفەرموێت کە بۆیان بۆتە سیفەتێکی نەگۆڕ، بۆیە نافەرموێ (استکبروا)، بەڵکو دەفەرموێ (مُسْتَكْبِرُونَ)..

سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ: یەکسانە، چون یەکە. داوای لێبوردنیان بۆ بکەیت یان نەکەیت، تازە خوای گەورە بڕیاریداوە کە لێیان نابورێت.. ئەمەش لە دوای ئەوە مات، کە خوای گەورە فەرمووبووی: (اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لاَ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِن تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَن يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاللَّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ) التوبه/٨٠ واتە: داوای لێبوردنیان بۆ بکەیت یان نەکەیت، گەر حەفتا جاریش داوای لێبوردنیان بۆ بکەیت خوای گەورە لێیان خۆشنابێت، پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم فەرمووی: حەفتاجارو حەفتاجاریتریش بۆیان دەپاڕێمەوە، بەو هیوایەی خوای گەورە لێیان خۆشبێت. ئینجا خوای گەورە بەم ئایەتەیان کۆتایی بەو ئومێدە هێنا، کە هەرچەند داوای لێبوردنیان بۆ بکات خوای گەورە تازە لێیاننابورێت، چونکە بە فاسقی ڕۆیشتوون، واتە خۆیان تا مردن هەر حەزو مەیلیان بەلای لە خواياخيبوونەوە بووە.. بۆیە لێرەدا فەرمووی: (سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ)..

_ سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ بۆ (چونیەکیی)ە، وەکو لە سەرەتای سورەتی بەقەرەشدا دەرهەق کافرەکان دەفەرموێ: (إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ) البقره/٦ واتە: ئەوانەی کە کافربوون هۆشدارییان بدەیتێ یان نەیاندەیتێ وەک یەکەو هەر باوەڕناهێنن..

أَسْتَغْفَرْتَ: دەشێت هەمزەی پرسیارکردنەکەی لادرابێت، واتە (أَأَسْتَغْفَرْتَ) بوو بێت، چونکە هاتنی پیتی (أمْ) بەڵگەیە لەسەر ئەوە کە پێی دەوترێت (یان) ی بەراوردیی (أمْ المعادلة).. دەشکرێت بە (آسْتَغْفَرْتَ) بخوێنرێتەوە کە تێرکردنی هەمزەکەیە بۆ پرسیار..

الْفَاسِقِينَ: فاسق ناوی بکەر (اسم فاعل)ی کرداری (فَسَقَ) یە کە لە رووی زمانەوانیەوە بریتیە لە دەرچوونی خورمای تەڕ (روتەب) لە پێستە تەنکەکەی. پاشان بۆ دەرچوونی هەموو شتێک لە شتیتر بەکارهاتووە. لە رووی زاراوەییەوە بریتیە لە سەرپێچیکردنی فەرمانی خوای گەورە، جا بە گوناحی گەورە بێت، وەکو کوفرێک، کە خاوەنەکەی لە دین و میللەت دەباتەدەرەوە، یان بە گوناحیتربێت، وەکو زیناو قەتڵ و نۆشینی شەراب و سوو خواردن.. (باسی زیاتری دێت ان شاء الله)..

لێكدانەوەی ئایەتی پێنجەم

(وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّوْا رُءُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ)

واتە: كاتێک پێیاندەوترێت وەرنە خزمەت پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم تا داوای لێوردنتان بۆ لە خوای گەورە بكات، مل بادەدەن و دەیانبینیت بە روو وەرگێڕانەوە، (بە بێبایەخیەوە سەر رادەوەشێنن!! دەیانبینیت لووتبەرزو فیزاویانە سەریان راوەشێنن)!! دەیانبیت چەند خۆبەزلزان و موستەكبیرن!

هەر كەسێک پێیانبڵێت وەرنە لای پێغەمبەری خوا، تا داوای لێخۆشبوونتان لە خوای گەورە بۆ بكات.. هەروا بە (مبني للمجهول)، یەعنی ئەوی داوایان لێدەكات خاوەن مەنزیلە بێت یان عەوامی خەڵكی بێت، ئەمان هەر نایەن!! ئاخر بۆچی نایەن؟! پێویستیتان بە رەزامەندی خوای بەدەسەڵات نیە؟! ئەمە نەزانینە، یان گەلۆریی و كەللەپووتی هەڕاڵیی و لووتبەرزییە! ئاخر ئەمە چ هەڵوێستێكە؟! بە كەسێک بڵێن وەرە دیداری كاربەدەستێک، وەزیرێک، پاشایەک غاردەدات! ئەم ناحەزانە بۆ لای ئەو پێغەمبەرە پێشەوا نموونەییە نایەن؟! بانگدەكرێن تا قیامەتیان بۆ مسۆگەركات! كەچی بە غروورەوە سەرێک رادەوەشێنن: نایەین!! پێویستمان بە پاڕانەوەی ئەو نیە!! ئەدی چۆن رازیبوونی خوا مسۆگەردەكەن ؟! كە خوای گەورە دەفەرموێ (ومَّنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللّه) النساء/٨٠ واتە: ئەو كەسەی گوێڕایەڵی پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم بكات گوێڕایەڵی خوای گەورەی كردووە!! ئیدی بۆچی وا پشتپەل كەوتوون؟!

بڕوانە كە دەفەرموێ: (لَوَّوْا رُءُوسَهُمْ: دەیانبینیت لووتبەرزو فیزاویانە سەریانڕادەوەشێنن)! بێزیاننایات ئەو پێغەمبەرە بەڕێزە صلى الله عليه وسلم بكەنە هۆكاری بەرەوخواچوون، بە هۆكاری لە خوا نزیكبوونەوە! لە كاتێكدا جاران بتی بەردو داریان دادەناو دەیانپەرستن بەو هیوایەی لای خوای ئاسمانەكان تكایان بۆ بكەن! بەو ئومێدەی لە خوایان نزیككەنەوە!!! ئەمە چ هەڕاڵبوونێكە كە ئاوا لە حەنای حەقدا كوێربوون؟! ئەمە كتومت هەڕاڵیەكەی ئیبلیسە، كە لە حەوت جێی قورئاندا خوای گەورە بە هەمان

سیفەت باسی دەفەرموێت!! کە لە کەللەڕەقی خۆیەوە هەر سوورە لەسەر ئەوەی کە خۆی لەسەر هەقە!

سەیری ئەم هەڵوێستە ترسنۆکانە، کە کەس دیارنیە، زماندرێژو جنێوفرۆشن! بە دەم هیچ نامێڵنەوە، کەچی کە هەڵوێستێکیان لێ ئاشکرادەبێت چۆن زەلیلدەبن و تەبەڕا لەخۆیان و هەڵوێستیان دەکەنەوە، چۆن سەد سوێنددەخۆن کە شتی وایان نەووتووەو نەکردووە!! ئەمە هەر ئەو کەسەیە کە پێش هیجرەتی پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم خەریکبوون تاجی شایانەیان لەسەردەکرد! کەچی ئێستا ئاوا زەلیل و ترسنۆکە، ناوێرێت بپێتەوە بە خاوەن هەڵوێستێکی خۆی، کە ئەنجامیداوەو شایەتیشی لەسەرەهەیە!! دیسان هەر ئەم "پیاوماقوڵانە" کە بۆ خێرو خواوویستی بانگدەکرێن، بۆ ئەوە چوون بەشوێنیاندا تا داوای لێبوردنیان بۆ بکرێت نەک خۆیان بیکەن!! وەرن (يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ) با پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم داوای لێبوردنتان بۆ بکات!! کەچی بە هەواوفیزەوە سەرێک دەجوڵێنن کە نایەین! ئاوا لووت دەگەێننە ئاسمان و ئەو پێغەمبەرە سەروەرە صلى الله عليه وسلم و خوای کردگاری خاوەن وەحیەکە بە شایانی ئەوە نازانن بەرەو لایان بێن و داوای لێبوردنیان بۆ بکرێت لایان!! سوبحان الله چەند سەیرە!

لێکدانەوەی ئایەتی شەشەم

(سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ إِنَّ اللهَ لا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ)

واتە: هەرچەندە داوای لێبوردنیان بۆ بکەیت یان بۆ نەکەیت هەر وەکو یەکە، چونکە هەتاهەتایە خوای گەورە لێیان نابورێت.. خوای گەورە ڕێنمایی کۆمەڵی لارێ ناکات..

ئەمە وەڵامی ئەو هەڵوێستە فیزاویەیانە کە نواندیان! کە بەو پەڕی غرووورەوە بە ئاماژەی لەش (نەک بە قسەکردن) وەڵامی پێغەمبەری خوایان صلى الله عليه وسلم دایەوە، بۆیە ئێستا شایانی ئەوە بوون کە خوای گەورەش ئەم هەڵوێستە سەختەیان بەرامبەر بنوێنێتەوەو بیشیکاتە حوکمێکی ئەبەدیی: (داوای لێبوردنیان بۆ بکەیت یان بۆ نەکەیت هەر وەکو یەکە، چونکە هەتاهەتایە خوای گەورە لێیاننابورێت).. دەسا بزانن کێ زیانی لێکەوت ؟! خواو پێغەمبەرەکەی صلى الله عليه وسلم یان دووڕووە گەوجەکان؟ کە وایاندەزانی بە هەڵوێستی وا نەزانانە گەورەدەبن! نەیانزانی ئەو دەبەنگیەیان چ سزایەکی پێوەیە!!

چەند خاڵێک بۆ سەرنجدان

_ دەوترێت باشە کە ئەم ئایەتە لەسەر هەڵوێستی تاکی عبداللەی کوڕی ئوبەی ماتۆتەخوارەوە، بۆچی بە شێوازی کۆ دەفەرمویٚ: (لهم، لكم، لووا، رؤسهم، ورأيتهم، وهم مستكبرون) چونکە لە باسی یەک کەسەوە ماتۆتە سەر باسی توخمی دووڕووەکان، کە ئەوە هەڵوێستی هەموویانە.. نابینیت کە حەسسانی کوڕی سابیتی شاعیری گەورەی پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم بە (ئیبنولئوبەیرەق) کە شتی لە مەککەییەکان دزیبوو، ئەویش بە شیعر بەرامبەری فەرمووی:

ظَنَنْتُمْ بِأنْ يخْفَى الّذى قَدْ صَنَعْتُمْ..... وفِينَا رَسُولٌ عِنْدَهُ الْوحِيُ واضِعَهُ[1]

واتە واتان گوماندەبرد کە ئەوەی کردتان بۆتان دەشاررایەوە، بەڵام ئێمە پێغەمبەرێکمان لە ناودایە کە وەحی بۆ دێت و هەواڵیدەداتێ..

_ دە دانە ساڵی رەبەق ئەم دووڕووانە لە ریزی یاوەرانی پێغەمبەری خوادا صلى الله عليه وسلم دەهاتن و دەچوون و ئەمە رەفتاریانبوو، لە پێش کۆچی دوایی پێغەمبەری خوادا صلى الله عليه وسلم خوای گەورە ناوی ئەو دووڕووانەی پێ راگەیاند، ئەویش تەنها بە یەکێک لە یاوەرانی خۆی فەرموو _کە حوزەیفەی کوڕی یەمان بوو خوا لێی رازی بێت_ بۆ ئەوەی نهێنی باوەڕهێنان و نەهێنانی خەڵکی نەکەوێتە ناو ناوان و خەڵکی نەکەونە تیروتوانجگرتنە یەکترو تۆمەتبارکردنی یەکتری. نابینیت تەنانەت یەکێکی وەکو عومەری کوڕی خەطتاب دەهاتە لای حوزەیفەو لێی دەپرسی کە ئایا ناوی من لە لیستی ناوی دووڕووەکاندا نیە؟! حوزەیفە خوا لێی رازی بێت هەر ئەوەندەی پێدەفەرموو: ناوی تۆی تێدانیە.. یاوەران کە دەیانبینی یەکێک کۆچی دوایی کردووە سەیریاندەکرد بزانن پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم نوێژی جەنازەی لەسەر دەکات یان نا؟ ئەگەر لەسەرینەکردایە دەیانزانی ئەوە یەکێک بووە لە دووڕووەکان، چونکە بە پێی فەرمانی

---

[1] قورطوبی: الجامع لأحكام القرآن چاپی دووەم ١٤١٦/١٩٦٦ ب ١٨ ل ١٢٣ توێژەرەوەکانی لە پەراوێزیدا نوسیویانە کە سیبەوەی لە کتێبی (الكتاب)ەکەی خۆیدا بە سەنەدەوە هێناوێتییەوە.

خوای گەورە پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم بۆی نەبوو نوێژ لەسەر جەنازەی دووڕووەکان بکات. وەک دەفەرموێ: (وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰ أَحَدٍ مِّنْهُم مَّاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَىٰ قَبْرِهِ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ) التوبه/٨٤ واتە: نوێژ لەسەر کەسیان نەکەیت کە مردن، نەشچیتە سەر گۆڕەکەی، چونکە ئەوانە باوەڕیان بە خواو پێغەمبەرەکەی صلى الله عليه وسلم نەهێناو بە کافری سەریاننایەوە.. دوای کۆچی دوایی پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم کە جەنازەیەکیان بۆ نوێژلەسەرکردنی دەهێنا، عومەری کوڕی خەططاب خوا لێی ڕازی بێت سەیریدەکرد بزانێت داخۆ حوزەیفە نوێژی لەسەردەکات یان نا، ئەگەر ئەو نوێژی لەسەر نەکردایە ئەمیش نوێژی لەسەر نەدەکرد..

_ سەیرکە، ئەوە عبداللەی کوڕی ئوبەیەو لە مەدینەیە، لە سەردەمی هاتنەخوارەوەی وەحیدایە بۆ پێغەمبەری نازدار صلى الله عليه وسلم، ئەوەندەش لە کۆرو کۆمەڵگەی پێغەمبەری خواوە صلى الله عليه وسلم نزیکە، کە خەمی ئەوەیەتی ئایەتی قورئانی لەسەر دابەزێت!! کەچی هەر باوەڕناهێنێت و بە کافری دەڕوات!! ئەم هەموو بارودۆخە ئیمانیە نوێیە کاریتێناکات و ئەو دڵە ڕەش و ڕەقەی بەرەو ئەم دینە نایات! هەر لەبەر ئەو پلەو پایە کۆمەڵایەتیەی کە بە تەمابوون بیکەنە پاشای مەدینە، کە بە هاتنی پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم لە دەستیچوو، ڕازیبوو هیدایەتی خوایی لە دنیاو قیامەتدا لەدەستدا!!

_ لەگەڵ ئەم هەڵوێستە گومڕاییەی عبداللەی کوڕی ئوبەیدا هەڵوێستی ئیماندارانەی کوڕەکەی ببینە، کە کاتێک بیستی باوکە دووڕووەکەی ووتوێتی: (ئەگەر بگەڕێینەوە مەدینە دەبێت پیاوماقوڵان زەلیلەکان دەرکەن) چووە خزمەت پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم و فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خوا بە گەورەیی خوا، جەنابت پیاوماقووڵ و عەزیزو سەرووەریت و عبداللەی کوڕی ئومەییە زەلیلە، ئەگەر جەنابت بڕیارتداوە بکوژرێت، فەرمانم پێبکە با خۆم بیکوژم، نەبادا کەسێکیتری موسوڵمان بیکوژێت و دوایی منیش نەتوانم هەر ئاوا سەیری قاتڵی باوکم بکەمەوەو بیکوژمەوە، بەمەش موسوڵمانێک بە کافرێک بکوژم، ئیتر ڕەنج بەخەساربم، پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم فەرمووی: نا لە قسەی جوان زیاتر هیچیتری پێنالێین.. ئینجا عبداللەی کوڕی زووتر

خۆی گەیاندە دەروازەی شاری مەدینەو بوو بە چاودێری ڕێ! هەر کە باوکی نزیککەوتەوە ڕێی لێگرت و نەیهێشت داخلی شاربێت، فەرمووی: بە خوا قەسەم بە بێپرسی پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وسلم دوو پێتی تێناخەیت، دەبێ بچیتە خزمەت پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وسلم و پۆزشی بۆ بهێنیتەوە، تا ئەو ڕازی ببێت ئینجا دەتوانیت بچیتە شارەوە! نەشیهێشت، تا پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وسلم فەرمووی ڕێیدە با داخلبێت!! ئەمە هەڵوێستی ڕاستگۆیانەی دینداریی و ئەوەش هەڵوێستی دینداریی سەرزارەکیی دووڕوویی..

دەرسی سێیەم

لێکدانەوەی ئایەتی حەوتەم

(هُمْ الَّذِينَ يَقُولُونَ لا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَضُّوا وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لا يَفْقَهُونَ)

واتە: ئەوانن کە دەڵێن: هیچ خێرو چاکەیەک لەگەڵ نێرراوەکەی خوادا مەکەن و پارەو سامانی مەدەنێ، با ئەو کەسانەی لە دەروبەرین لێی دوورکەونەوەو بڵاوەی لێبکەن! ئاخر خۆ گەنجینەی هەر هەموو ئاسمانەکان و زەمین هی خوای گەورەن، بەڵام دووڕووەکان پەی بەوە نابەن..

لێکدانەوەی ئایەتەکە

أنفاق: کە لە زمانی عەرەبیدا لە **نفق** ەوە هاتووە: بەخشینە، ئەسڵەکەی زیادەی سامانەو هەر بۆ ئەوە تەرخانکراوە کە بدرێتە کەسانیتر. کەچی دووڕووەکان ناهێڵن ئەو ماڵ و سامان و پارە زیادەیەش بدرێتە موسوڵمان!!

موسوڵمان کە سەیری هەڵوێستی دوژمنانی خواوویستی دەکات، ئەم هەڵوێستە لە هەموو نەوەکانیانداو بەرامبەر بە هەموو پێغەمبەران و نێرراوانی خوای گەورە علیهم السلام و شوێنکەوتووەکانیان دەبینێت.. پێش ئەم دووڕووانە، قورەیش پێغەمبەری نازدار صلى الله عليه وسلم و شوێنکەوتووە دەسکورتەکانی لە دۆڵەکانی ئەبوطالیبدا گیرداببوو، گەمارۆی ئابوریی خستبوونەسەر، نەیاندەهێشت کەس بە فرۆشتنیش هیچیان بداتێ!!

ئێستاش هەمان پلان و رەفتارو هەڵوێست دەبینینەوە ئیدارەی سێ حکومەتی یەک لە دوای یەکی ئەمریکا بە درێژایی ساڵانی نەوەدەکانی سەدەی رابوردوو گەمارۆی عێراقیاندا، نان و دەرمانیان بە کڕینیش لێ قەدەغەکردن، تا نزیکەی یەک ملیۆن منداڵ لە برساندا

مردن!! (٣٠ سی) نەخۆشی _کە هیچ ئاسەواریان لە عێراقدا نەمابوو_ هەمووی گەڕایەوە!! ئەمە لەو عێراقەدا کە١١% ئیحتیاتی پیترۆلی جیهانی تێدایە!! [1]

ئەگەر موسوڵمانان هەژارو دەسکورت هێڵرانەوەو رێی کەسابەت و دەوڵەمەندییان لێگیرا، سامانیان موسادەرەکرا، ناچاردەبن، هەوڵێکی زیاتربدەن، کەمتر دەپەرژێنە سەر فێربوونی دینەکەو هەڵگرتنی بانگەوازەکەی!! ئەو کاتەی کە کەسێکی کاسب و ماندوو بۆ تێگەیشتنی دینەکەی و کاری بانگەوازەکەی دەیمێنیتەوە، زۆرکەمدەبێت، خۆی زیاتر ئاتاجێتی تا تێیدا بحەوێتەوە..

ئەگەر لە بەرامبەر ئەم پلان و رەفتارو هەڵوێستە نەگۆڕەی ئەهلی کوفرو دوژمنانی ئیسلامدا، کۆمەڵێک موسوڵمانی دڵسۆزو شارەزا بۆ باری ئابووریی بانگەوازەکە موتەفەڕیغ نەبن و ئەرکی خەرجیی کار ئیسلامیی نەخەنە سەرشانی خۆیان، بانگەوازەکە زۆر سستدەڕوات. موسوڵمانان لەبەر پارسەنگکردنەوەی باری ئابووریی خۆیان و خێزان و خانەوادەکانیان ناچاردەبن هەموو کاتەکانیان بۆ بژێوی تەرخانکەن.. بە پێچەوانەشەوە ئەگەر هەر یەک لە موسوڵمانانی شوێنێک بڕیاریاندا بڕێک پارەی مانگانە لە خەرجیی خۆیان بگرنەوەو بیدەنە سەرکردایەتی و پێشەوای خۆیان، رێژەیەکی زۆر کاریگەریی لێ پەیدادەبێت.. بۆ نموونە: ئەگەر هەزار موسوڵمانی کورد لە ئەوروپا، یەکی رۆژانە یەک یۆرۆ کە ناکاتە نرخی ساردیەک بخەنە بەیتولمالەوە، یەعنی هەر یەکەیان بێئەوەی زۆر بایەخ بە ئەنجامەکە بدات بڕی ٣٦٥ یۆرۆی لە ساڵێکدا خستۆتە بەیتولمالەوە، مادام هەزار کەسیشن، یەعنی بڕی سێ سەدو شەست و پێنج هەزار یۆرۆ _بێ ئەوەی کاریگەریی لەسەر پارەو سامانی کەس هەبێت_ کۆبۆوە!! ئەم پارەیە سەرمایەی کردنەوەی

---

[1] مادلین ئۆلبیرایتی وەزیرەی دەرەوەی ئەمریکا لە بەرنامەی نیو سەعاتی کەناڵی فۆکس نیوزدا ووتی: فەوتانی ئەو منداڵانە هەنجەتی هەیە!! ئەمە هەر هەمان هەڵوێستی کۆمۆنیستەکانە کە لە شورەوی پێشوودا کۆپنی خواردەمەنیان لە موسوڵمانەکان دەگرتەوە و سەرپشکیان دەکردن: یان مردن یان نان و کافربوون! هەموو جۆرەکانی گەمارۆدانی ئابووریی ئەم سەردەمەش هەر ئەم پلانەیە..

چێشتخانەیەکە!! خۆ ئەو مستەوطەنە ئیسرائیلیانەی لە فەلەستینی داگیرکراودا قوتکراونەتەوە هەمووی بە پارەی جولەکەی دەرەوەیە!! ئەوانەی لەسەر سنوری غەززەو قودس دەژین هەر لەو پارە کۆکراوە معاشی مانگانەیان دەدرێتێ تا بمێننەوە!!
بۆیە ئیسلام پشکێکی زەکاتی بۆ ئەوانە تەرخانکردووە کە نەوموسوڵمانن، تا دڵیان بە هاوکاریی و برایەتی ئیسلام خۆش بێت، تا پلان و رەفتارو هەڵوێستێکی ئیمانی بێت و بەرامبەر بە پلان ورەفتارو هەڵوێستی دووڕوو و کافرەکان بوەستێتەوە، کە دەیانەوێت ئەو موسوڵمانانە بەوە بترسێنن کە ئەگەر ئیسلامیان وەرگرت و بۆیان بووە سیمای ناسینەوە، نانیاندەبڕێت و ئەمانیان لەدەستدەچێت! هەر وەکو ئێستا هەموو موسوڵمانانی جیهان بە گشتی وموسوڵمانانی رۆژئاوا بە تایبەتی وموسوڵمانانی ئەمریکا بە تایبەتیتر هەستی پێدەکەن!
ئایەتەکە بەو برگەیە کۆتاییدێت کە پێویستە لە ناخی موسوڵماندا بچەسپێت، ئەویش ئەوەیە رزق و رۆزیی و بژێویی لە لایەن خوای خاوەنەوە دیاریکراوە، ئەو زاتە پاکە کارزانە کە ئاگاداری هەموو هەست و نەستێکە خۆی خاوەنی گەنجینەی ئاسمانەکان و زەویە، ئیدی ئەو دووڕووانە رزق لە کێ دەگرنەوە؟! ئەو دووڕووانە گێلن و پەی بەم هاوکێشە ئیمانیە نابەن! چونکە ماددیانە دەڕواننە یاساو رێساکانی گەردوون و بە چاوێکی بەرژەوەندیی و کاریگەریی ماددەشەوە دەڕواننە دینی پێغەمبەران و شوێنکەوتوانیان، هەر وا دەزانن وەکو بیروباوەڕی خۆیان وا لە بواری ئالمەو سالمەی کڕین و فرۆشتن و تەنازول پێکردندا!! بەڵام لای موسوڵمان ئەوە بەڵگەنەویستە کە سەری بێ رزق وا لەژێر گڵەوە!!
ئەوە لە قەناعەتی موسوڵماندا جێگیرە، نەک هەر لە هەست و نەستیدا، کە خوای کردگارو خاوەنی رۆزیدەرێتی.. بەڵام ئەم بانگەوازە خواییە پێویستی بە بەخشین و پارسەنگی ئابووریی هەیە، بۆ کاریگەریی سەرکردەکەی سەربەخۆیی بڕیاری و راگرتنی شوێنکەوتووەکانی..

دەرسی چوارەم

ئایەتی هەشتەم

(يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الأَعَزُّ مِنْهَا الأَذَلَّ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لا يَعْلَمُونَ)

واتە: ئەوان دەڵێن: هەر كە چووینەوە شار (مەدینە) بە تەئكید دەبێت پیاوماقووڵە شەریفەكان زەلیلەكان لە شاردەركەن! كۆتاپلەی دەسەڵات و عززەت و هێز هی خوایەو بۆ پێغەمبەرەكەی صلى الله عليه وسلم و ئیماندارانە، بەڵام بە تەئكید دووڕووەكان ئەمە نازانن..

هۆی هاتنە خوارەوەی

لە سەرەتاوە باسمانكرد كە زۆرینەی زانایان و ئەهلی تەفسیر و فەرموودە لەسەر ئەوەن كە ئەم ئایەتانە لەسەر هەڵوێستەكانی عبداللهی كوڕی ئوبەی كوڕی سەللول هاتوونەتەخوارەوە، مەرجیش نیە لەسەر یەك هەڵوێستی بووبێت، چونكە _وەكو لە روانگەی قورئانەكەوە دەبینین_ رووداوی جیاوازەیەو ئایەتەكانیش باس لە كات و شوێن و رووداوی جیاوازدەكەن. ئەوەی لە سەرەتای سوورەتەكەدا هێنامانەوە (باسی شەڕی دوو كەسی موهاجیرو ئەنصاریەكە، كە لەسەر ئاوەهەڵهێنجانی بیرەكە بووەشەڕیان و عبداللهی كوڕی ئوبەی قسەخراپەكانی كردو زەید كە گچكەبوو گوێی لێبوو قسەكانی گەیاندەوە بە مامی و ئەویش بە پێغەمبەری نازدار صلى الله عليه وسلم) ریوایاتی ئیمامی ئەحمەدو نەسائی و ترمذی هەموو جەخت لەوە دەكەنەوەو زۆر جار موفەسسیرەكان لە تەفسیری ئەم دوو ئایەتەشدا ریوایەتەكانیان هێناوەتەوە، كە ئێمە بە پێویستی نازانین، دیسان بیگێڕینەوە..

لێکدانەوەی ئایەتەکە

لَيُخْرِجَنَّ: بە چەندین شێوە دەخوێنرێتەوە، وەکو: **لیخرُجَنَّ**: واتە: دەبێت خۆیان بچنەدەرەوە، **ليُخْرَجَنَّ**: دەبێت بکرێنەدەرەوە، لتُخْرجَنَّ: دەبێت ئێوە بیانکەنەدەرەوە، یان عەزیزو زەلیلەکان لێک هەڵاوێردرێن و جوێ بکرێنەوە لە یەکتری!

الأَعَزُّ: ئەوی خاوەن هێزو دەسەڵاتی زۆرترە.. عەزیز: لە زمانی عەرەبیدا بە مانای خاوەن هێزو دەسەڵاتە، بەڵام مەرج نیە هەر هێزی ماددی بێت، بەڵکو دەشێت وویست (ئیرادە)ی بەهێز بێت، بۆیە کە لە سەیدنا حەسەنی کوڕی عەلی کوڕی ئەبوطالیبیان پرسی: دەڵێن: سەرکەشییەکەت تێدایە؟! فەرمووی: نا سەرکەشي نیە، وویستی بەهێزە! بەڵام عەزیز کە کراوە بە کوردی بۆتە مانای خۆشەویست.. وەک دەوترێت برای عەزیزم. ئەمە بە مانا عەرەبییەکەی نییە.

الأَذَلَّ: ئەوی لە هەموان لاوازو بێ دەسەڵاترە! ئەمیش مەرج نیە هەر بێهێزی ماددی بێت، بەڵکو دەشێت وورە روخاویی و نەبوونی وویستی پتەو بێت.. ئەمە مانا عەرەبیەکەیەتی بەڵام کە بۆتە ووشەیەکی کوردی و دەوترێت زەلیل: ژێردەستەکراو.

کە خوای گەورە ئەو قسە پووچ و بێبەهایانەی سەرۆکی دووڕووەکانی گێڕایەوە، کە لە کاردانەوەی لەدەستدانی سەروەریی فشەڵەوە هاتبوون و بەو شێوەیە دەربڕرابوون، بەرپەرچیدانەوە کە ئەوان بە هەڵەداچوون، کە وا دەزانن هێزو دەسەڵات و وویستی بەهێزو لاواز بە گوێرەی پلەو پایەیەکی زەوتکراوی ستەمکارانەیە.. بۆیە بۆ ئەوان و موسوڵمانانی روونکردەوە کە ئەو پلەیە وەکو هەر شتێکیتر کە لەم ژیانەدا نیعمەتن و مایەی خۆشین، یان مایەی نارەحەتین، هەمووی لای خوای گەورەوە بۆ خەڵکی، بە پێ شایانی خۆیان پێیاندەدرێت.. عێززەت و زەلیلي وەکو رێنمایي و رێبزربوون، یان بەرفراوانی رۆزیی و تەسکبوونەوەی، یان وەکو فەرمانڕەوایي و ژێردەستەیی، هەمووی لای خوای گەورەوە بۆ مرۆڤ دیاریدەکرێن. بە پێی زانستی خوایی، کێ شایانی چی بوو دەیدرێتێ و خوای گەورە ستەم لە کەس ناکات.. بۆیە فەرمووی ئەو دووڕووانە نازانن.. چونکە ئەوان ئیماندارنین، تا ئەم هاوکێشە خواییە تێگەیشتبن و قەناعەتیان بۆ دروستبووبێت کە بکەری کاریگەری هەموو بزاوت و سکونەتێک خوای گەورەیە.. دەسەڵات و هێزو وویستی

بەهێزیش هی خوای گەورەیە، بەڵام کە لێی بەخشراوە بە پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم و موسوڵمانان، لەبەر ئەوەیە کە باوەڕیان بەو خوای خاوەن و کردگارو کارگێڕەی بوون و ژیانی زیندەوەران و گەردوونە هێناوەو تەسلیم بە وویستی بەهێزو زاڵی ئەو بوون، ئەویش لە لوتفی خۆیەوە، بە ئەرکی خۆی زانیووە سەریانبخات!! ئەمەش کەسێک ئەقڵی پێدەشکێت و دەیزانێت کە لە هاوکێشە ئیمانیەکە گەیشتبێت و خۆی تەسلیم بەقەدەری خوایی کردبێت.. بەڵام ئەمە هەرچەندە بەڵگەنەوویستە بەڵام دووڕووەکان دید لێڵ و بیرکولن ئەمە نازانن و پەی پێنابەن..

ئینجا خوای گەورە بە واقیعی نیشانیدا کە دەسەڵات هی کێیە، کە بینی بە فەرمانی پێغەمبەری خوا نەبێت صلى الله عليه وسلم تەنانەت کوڕی خۆشی ناهێڵێت بچێتە مەدینەوە!! بینی کە دەسەڵاتی وەحی لە شوێنکەوتووانی ئەو بەهێزترە!

ئەوەش جێی سەرنجبوو کە دوای چوونەوەی مەدینەی دوای ماوەیەکی کەم ئەوەندەی خەم و خەفەت خوارد بەلادا هات و مرد!! ئەوەندەش زەلیلیی لە چاوەڕوانیی خەڵکیدا بینی کە سات بە سات بچووکتر دەبۆوە، ئەوەش بۆی دەبووە جێخەم، دەشبینی کە سات بە ساتیش پێغەمبەری پێشەوا صلى الله عليه وسلم و یاوەرانی عەزیزتر دەبن!!

کێ خاوەن دەسەڵاتبوو؟! ئیبنوسەللولی دووڕوو دەسەڵاتی بەسەر کوڕەکەی خۆشیدا نەما!! تەنانەت ئەوەندە زەلیلکەوت کە لەبەرچاوی ئەو هەموو خەڵکە کوڕی خۆی ڕێی چوونەوە ماڵ و شاری خۆی لێبگرێت!! کە ڕۆژانێک بوو تاجیان بۆ دەنەخشاند تا بیکەنە پاشای مەدینە!! بڵام ئەم زەلیلییەی لە کوێوە هات؟! کە کوڕەکەی خۆشی گوێ لەم ناگرێت و ئاوا بۆتە شوێنکەوتووی دڵسۆزی ئەم غەریبە مەککەییە صلى الله عليه وسلم!! کە بە فەرمانی ئەم صلى الله عليه وسلم ڕێ بەو دەدات بچێتەوە ماڵی خۆی، کە دایک و خوشک و برای خۆشی لەوێن و چاوەڕوانی گەڕانەوەیین!!

خوای گەورە ئاوا دەیسەلمێنێت کە عیززەت بە باوەڕەوەیە، هەردووکیشیان نیعمەتی خوان و ئەو بە ڕەحمەت و بەزەیی خۆی دەیبەخشێتە ئەوانەی شایەنیانن، ئەوەی سەلماند کە وەک چۆن باوەڕ ئەم عەبدە بە خواوە پەیوەستدەکاتەوە، عیززەتیش لە

خواوە بۆ عەبدەکە دێت و بۆی دەبێت مایەی پشت ئەستووریی!! جا چۆن ئەو باوەڕەی ناخی ئەم موسوڵمانە تا خۆی بە گوناح و تاوان و سەرپێچی لاوازینەکات و لەدەست خۆی نەدات، ئەم عیززەتە خواییە خەڵاتی خوایەو پێیداوە، تا پشتی بەو بەستێبێت و رووی لەو بێت لێی ناسەنێتەوەو لە کام شوێنەی پڕ ناسۆرو ژانە، لەوێدا وویستی بەهێزتردەکات و گیانی زاڵیی و وورەبەرزیی تێدا رادەگرێت..

ئەمە بەرهەمی ئیمانداریيە، دووڕوو _کە ئیماندار نیە_ پەی پێنابات.. چۆن ئەو کەسەی دووڕووەو لەرزۆکانە لەمسەرو سەردایە دەگاتە ئەو پلەیە؟! چۆن کە ئەو خۆی بۆ خوا ساغنەکردۆتەوە شایانی ئەو باوەڕو عیززەتەیە؟! نا ئەمە پلەیەکە شایانی ئیماندارەو، عیززەتێکیشە ئیماندار دوای لوتفی خوایی رەنجی خۆشی بۆ خستۆتەکار .

دەرسی پێنجەم

ئایەتی نۆیەم

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلا أَوْلادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ)

واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتانهێناوە، سەروەت و سامان و زارۆکتان ئەوەندە مەشغووڵتاننەکەن لە یادی خواتان دابڕن، ئەوانەی وا دەکەن حەتمەن زەرەرمەند دەبن.

لێکدانەوەی ئایەتەکە

خوای پەروەردگار داوا لە موسوڵمانان دەکات کە یادی خوای گەورە ببێتە خولیای سەریان و جێ مەشغەڵەتی ژیانیان، نەک ئەوەندە خۆ بە چێژی دنیاوە خەریککەن کە یادی خوایان لە بیربچێتەوە، با ئەو چێژە لە حەلاڵیشدا بێت. وەکو سەرپەرشتیکردنی سەروەت و سامان و ماڵ و منداڵەکانیشیان.. با ڕەواش بێت بۆیان کە هەوڵی بژێوی و خۆدەوڵەمەندکردن و بازرگانیی و شەهادەهێنانەوەو پارەپەیداکردنیشیان بێت، یان سەرپەرشتی زۆری ماڵ و منداڵ و بەخەمەوە بوونیشیان بێت، ئەمەش دەبێت بکرێت، بەڵام نابێت لەسەر حسابی خواپەرستی بێت، نابێت لەسەر حسابی یادی خوا بێت.. ناشێت کابرا پێش ئەوەی گرێبەستی کارێک لەگەڵ خاوەنەکەیدا ئیمزاکات نەزانێت داخۆ نوێژو ڕۆژووەکانی لە کاتی کارکردنیدا بۆ ئەنجامدەرێت یان نا؟! ئایا ئەوەندەی کات بۆ دەمێنتەوە تا خواپەرستیەکانی لە کاتی خۆیدا بکات؟! ئەگەر نا، ئەوە چ سوودێکە پارە پەیدا کات و نوێژی لەدەست چێ؟! ئەوە دیدو ڕەفتارو هەڵوێستی موسوڵمانی قیامەتخوازنیە، ئەوە پیشەو نەریتی دووڕووەکانە.. بۆیە دەفەرموێ: هەر کەسێک وا بکات حەتمەن دەچێتە ریزی ئەو کەسانەوە کە زیانیان لێکەوتووە.. خوا دەزانێت کە چ زیانێک لەو کەسە دەکەوێت! زیانەکەش هی ئەوە نیە جارێک بێت و لێیهەستێتەوە، نا، ئەگەر وا بوایە بە شێوەی ناو (خاسر) نەیدەفەرموو، بەڵکو دەیفەرموو (یخسر) بەڵام کە دەفەرموێ خاسر یەعنی سیفەتی زیانکردنەکەی لێ دەبێتە سیفەتێکی چەسپاوو نەگۆڕ!!

دەست دەداتە هەر کارێک بە زیان بۆی تەواودەبێت.. زیانی هەرە گەورەشی لە رۆژی دواییدایە، کە دەبینێت خەڵکی باری چاکەیان لێخستووە و سوودمەندن، کەچی ئەم کیسە خێرێکی نیەو زەرەرمەند کەوتووە!!

یادی خوا هەموو خواپەرستیەکە، نوێژە، رۆژووە، زەکاتدانە، حەجە، قورئانخوێندنە، تەسبیحاتە، خوێندنی ئەزکاری ئێوارەو بەیانیانە.. بۆیە حەسەنی بەسری رحمه الله دەیفەرموو: یادی خوا هەموو بزاوت و سکونەتێکە، کە ملکەچی بۆ خوای گەورە تێدا بێتەدی..

هاندانی موسوڵمان لەسەر ئەوەی کە دڵی هەمیشە بە یادی خواو زمانی هەمیشە بە زیکری خوا پاراو بێت، کە بەرەو خێریتری دەبەن، چاکترە وەک لەوەی بە کەسابەتی زیادەو خەریکبوونی زۆر بە یاری و مەزاقی منداڵانیەوە خەریکبێت، کە تا زیاتر تێیاندا قاڵبێتەوە بەرەو مەشغەڵەتی زیاتری دەبەن.. دڵی زیندووی موسوڵمان چۆن هەمیشە لە جیاتی ئەوانە لە خەمی ئەم ئیسلامەیدا نابێت، کە بانگەوازی شەووڕۆژی پێغەمبەرانی خوا بووەو بۆ سەرخستنی ئۆقرەیان لێ هەڵدەگیراو شەونخوونییان بۆ دەکێشاو بە پشووی درێژەوە بەردەوام دەبون لەسەری و هیچ شتێک لەم ژیانەدا ئەوەندەی بە خۆوە خەریک نەدەکردن کە بۆ ساتێک هۆشیان لە یادی خواو سەرخستنی خواوویستیەکەیان دابڕێت!!

موسوڵمان دەبێت هەمیشە لە خولیای ئەوەدا بێت کە ئەمی بەندەی لاواز و بێدەسەڵات چ مەنزیلەیەکی دەستکەوتووە کە خوای کردگاری بەتواناو کارزان هیدایەتی بۆ دینی خۆی داوەو ئەوەندەی رێزلێناوە کە بەرنامەی رێنمایی خۆیی بۆ ناردووە تا بزانێت چۆن بەندایەتی خوادەکات و چۆن ژیانی خۆی و کۆمەڵگەکەی و پەیوەندیەکانیان رێکدەخات؟! چۆن دەبێت شتێکیتری ئەوەندە لە دڵ و هەست و هۆش و رەفتاردا لا بە نرخ بێت، کە لە زیکری ئەو خوا خۆشەویستەی کەمکاتەوە.. ئاخر دوایی زیانی

لێدەكەوێت. یەكەمین زیانی ئەوەیە كە خوای گەورە بە بەندەیەكی خواناسی قبووڵنەكات! ئەمە وەكو سەیید قوتب دەفەرموێ: (سومعەشكانە، سووكبوونە!)[1].

چەند خاڵێک بۆ سەرنجدان

١. لا تُلْهِكُمْ: لا تشغلكم: بە خۆتانەوە خەریكنەكات، بەڵام بۆچی نەیفەرمووە: لا تشغلكم ؟! ئەمە نهێنیەكی جوانی تێدایە.. ئەوی پێوەی خەریكدەبیت، شەرت نیە هەر كات بە فیرۆدانی بێسوودبێت، چونكە لەوانەیە كارێكی بەسوودو كاریگەربێت. پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم دەیفەرموو: (إِنَّ فِي الصَّلَاةِ شُغْلًا)[2] واتە: كار هەیە لە نوێژەكەشدا بە خۆیەوەت خەریكدەكات.. بەڵام (إلْهَاء) هیچ خێرو بێرێكی تێدا نیە، چونكە هەر مەشغووڵكردنەكەیەو بەس..

٢. بروانە مەشغووڵكردنەكەی خستۆتە پاڵ سەروەت و سامان وماڵ و منداڵەكە. یەعنی ئەوان وا دەتوانن بە خۆوە خەریكتانكەن كە زیكری خواتان لە بیرببەنەوە! بەو شێوەیش ئامۆژگاری موسوڵمانەكان دەكات، كە راستەوخۆ نەیانترسێنێت. بۆیە فەرمووی ئەوان بە خۆیانەوە مەشغووڵتاننەكەن، كە لە راستیدا هەر خۆمانین كە بەوانەوە مەشغووڵدەبین! ئەمەش لە رەوانبێژیدا پێی دەوترێت: بەرمەڵستی لە شتێك كە شتێكیتری پێ مەبەستە. وەک خوای گەورە لەسورەتی لوقماندا دەفەرموێ: (فَلا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَياةُ الدُّنْيا ولا يغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغَرُورُ) لقمان/٣٣ واتە: نەكەن ئەوەندە بوار بكەنەوە كە دنیا هەڕاڵتان كات، وا فریوو نەخۆن كە خوای گەورە لێتان ناپرسێتەوە!! دەبینیت دەفەرموێ دنیا مەغرورتاننەكات، لە راستیشدا مەبەستەكە ئەوەیە كە ئەی موسوڵمان نەكەی وا بە دنیاوە هەڕاڵببیت كە خوای گەورەو حاڵی قیامەتت لەبیربچێتەوە!!

٣. بۆچی ئەو شێوازە لاوەكیەی بەكارهێناوە ؟! ئەوە وەكو ئەوەیە كە خوای گەورە بەرگریی لە موسوڵمانەكە بكات، بۆیە بە سەروەت و سامان و زارۆک و ماڵ ومنداڵەكان

---

[1] سيد قوتب: في ظلال القرآن ب٦ ل ٣٥٨٠.
[2] بوخاری (١١٤١)، موسلیم (٥٣٨).

دەفەرموێت: ئەم موسوڵمانەی بەندەی خواوویستی من، بە خۆتانەوە وا مەشغووڵمەکەن، زیکری منی پێنەکرێت.. ئەوەش ئەوە دەگەێنێت کە سەروەت و سامان و ماڵ و منداڵەکان ئەم بەندەیان دەوێت و پێویستیانە بۆیە بۆ خۆیانی رادەکێشن، بەڵام خوای گەورە لە زانینی ئاقیبەت و خێرخوازیی خۆی بۆ ئەم عەبدەی دەیەوێت رووی لە خواناسییەکە وەرنەگێڕێت نەبادا زیانی لێبکەوێت!

. هەڕەشەیەکیشی بۆ موسوڵمانەکە تێدایە، کە نەکەیت بکەویتە داوی سامان و زارۆک و وا کەمەندکێش ببیت، بێوویست راتکێشنە جیهانێکی مەشغەڵەتیەوە، ئەمەش هۆشدانەوەیەکیتری موسوڵمانەکەیە کە ئاگاداربە! هەر وەکو ئەوەی پێی بفەرموێت: ئەوە بزانە کە سامان و زارۆک تەڵەیان بۆ داناویت تا پێوەبیت، وریابە.. ئەوەش لە رووی رەوانبێژییەوە ئەوەیە کە سامان و زارۆکەکانی هۆشدارو ژیر کردووە کە ئەی موسوڵمان بزانە کە بەرەی بەرامبەریشت ئەقڵی پێدەشکێت چۆن راتکێشێتە ناو داوی خۆی و لە زیکری خوای گەورە دوورتخاتەوە..!!

شێخی ئالووسی رەحمەاللە دەفەرموێ: مەبەست لە بەرهەڵستیکردنی سەروەت و سامان و ماڵ و منداڵەکە کە موسوڵمانەکان مەشغووڵنەکەن، هەر بەرهەڵستیکردنی موسوڵمانانە کە بەو شتانەوە مەشغووڵنەبن، بەڵام ئەوانی کردووە بە بکەر تا مانای ئەوە بدات کە ئەوان مەشغەڵەتبازن و تۆی موسوڵمانیش رێی ئەو مەیدانەت نەدراوە، خۆ بخەیتە ناوی و واشبزانیت بە سەلامەت بۆی دەردەچیت! دەنا ماناکەی وایە کە ئەوەندە خۆ بەو سەروەت و سامانەوە خەریک مەکەن..

ئیمامی بەیزاوی رەحمەاللە دەفەرموێ: ئەوە ئاراستەی موبالەغەیە، بۆ زۆر هۆشداریدانە.

٤. پیتی (لا) دوای پیتی بەستنەوە (عەطف) هاتووە (لا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلا أَوْلادُكُمْ) نەک (أَوْلادُكُمْ أَمْوَالُكُمْ) بۆ ئەوەی ئەوە بسەلمێنێت کە هەر یەکە لەو دوو باسکراوە بۆ خۆی دەتوانێت ببێتە مایەی مەشغەڵەتێکی وا زیکری خوات لەبیرکات!! ئەگەر پیتی (لا)ی دووبارە نەکردایەتەوە ئەگەری ئەوە دەبوو کە بە هەردووکیان پێکەوە خاوەنەکەیان لە یادی خوا بکەن، ئەو کاتەش ئەوی تەنها یەکێکیانی دەبوو، دەیووت: نا ئەوی تریانم نیە تا

ئەوەندە بە هەردووکیانەوە مەشغووڵببم، کە بگەمە ئەو ئاستەی مەترسی زیان لێکەوتنی لای خوام هەبێت!!

٥. سامانی پێش ماڵ و منداڵ خستوە، چونکە ئەویان زیاتر مرۆڤ مەشغووڵدەکات. سامان کۆکردنەوەو کەسابەتی زیاترو گەشەپێدانی، کاتی زیاتری دەوێت، کە لەوانەیە زۆر کەس بۆ کەسابەت و پارەپەیداکردن لە ماڵ و منداڵی دابڕێت!

٦. ئەوی باشە کە سەروەت و سامانەکەیە خستوێتیە پێش باشترەکەوە کە ماڵ ومنداڵە، چونکە سەروەت و سامان بۆ ماڵ و منداڵ خەرجدەکرێت، و بۆ ئەوانیش پاشەکەوتدەکرێت و دەبێتەوە بە سامانی میراتی ئەوان.. ئەمە بۆ موسوڵمانی مەشغووڵیش دەبێت ببێتە رێسا، نەک وەکو کافران ماڵ و منداڵیان بۆ دەوڵەمەندکردنی خۆیان بخەنەوەکار! بۆیە لە ئایەتی دواتردا بۆ ئەوەی خۆی قوتارکات هاواردەکات خوایە مۆڵەتیترم بدەرێ با سەروەت و سامانەکەم هەمووی ببەخشم و قوتاربمێت و بچمە ریزی پیاوچاکانەوە!!

٧. خەریککردنی جەستەو دەروون بە سامان و ماڵ و منداڵەوە حەتمەن مەشغووڵبوونێکە لەسەر حسابی گەشەی رۆح! کە لە خۆشەویستی خوای گەورەو زیکرو یادی ئەودایە.. ئەوەش یەعنی لاوازکردنی نێوان خۆی و خوای خاوەنی، بە مەشغووڵبوونی بە نێوانی خۆی و سامان و ماڵ ومنداڵی!! ئەمەش بازرگانیەکی سەیرە! چونکە زیانی حەتمی پێوەیە، چونکە بەهێزکردنی لەزەتی جەستەیە لەسەر حسابی لەزەتی رۆح.. ئەمە وەکو مەشغووڵبوونە بە کارێکی سەختەوە لە بارودۆخێکی ناتەندروستدا. وەکو کار لە کانەخەڵوزی ژێرزەویدابکات، کە لەگەڵ پارەپەیداکردندا تووشی نەخۆشی دەبێت! دوای تووشبوون و چارەسەر نەبوون هەست بە زیانە گەورەکە دەکات و پەشیماندەبێتەوە، بەڵام کەی؟ کاتێک کە سوودینابێت!! لەبەر ئەوەشە کە کۆتایی ئایەتی دواتر کە باس لەبەخشینی سەروەت و سامانەکەی دەکات و دەیەوێت لا کات بە لای زیکری خواوە. دەڵێ: تا ببمە پیاوچاک بەڵام هەل لەدەستچووە!

٨. لێرەشدا هەر سەروەت و سامانی پێش ماڵ و منداڵ خستووە، ئەمەش لە هەموو قورئاندا وایە، جگە لە یەک ئایەتی سورەتی تەوبەدا کە باس لە بەخشین لە پێناوی خوادا دەکات و بە ریزبەندیی ئەوانە پێشتر دەخات کە بەنرخترن، کە باوک و ئەولادو براو هاوسەرو عەشرەتن، ئینجا دێتە سەرسامان و بازرگانی و کۆشک و تەلار، چونکە یەکەمین هەنگاوی سەرخستن و بەرگرییکردن لە دینەکە، بەگیانبەخشینە. ئێرەش ساحەی جیهادەو شوێنی فەخرو شانازی نیە، تا خەڵکی خۆی پێوەبادەن! وەک دەفەرموێ: (قُلْ إِن كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُم مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ) التوبه/٢٤ واتە: بفەرموو: ئەگەر خۆشەوویستی بابوباپیران و ئەولادو نەوەو خوشکوبرایان و هاوسەران و کەسوکارو تیرەو هۆزو ئەو کەسابەت و بازرگانی و سەروەت و سامانەی کۆتانکردۆتەوەو _کە دەترسن برەوی نەمێنێت و لەدەستتان بچێت_ هەروەها ئەو کۆشک و تەلارانەی دڵتان پێیان خۆشە، ئەگەر ئەمانەتان بە لاوە خۆشەوویسترە وەک لە خوای گەورەو پێغەمبەرەکەی صلى الله عليه وسلم و جیهادکردن لە پێناوی خوادا، دەی سا چاوەڕوانی غەزەبی خوابن بێتەسەرتان، خوای گەورە ڕێنمایی مەنحەریف و لادەرو فاسقان ناکات ..

٩. کە دەفەرموێ: (وَمَنْ يفْعَلْ ذَلِكَ) نافەرموێ: (وَمَن تُلهِهُ تلك) چونکە لێرەدا دەبێت کارێک ئەنجامبدرێت و بکەرەکە بناسرێت تا زیانەکە دیاریبکرێت، کە دەکەوێتە سەر کێ؟! نەبادا کابرا خۆی لێ رزگارکات، بەوەی بڵێت: خوایە خەتای ئەو سەروەت و سامان و ماڵ و منداڵەم بوو کە ئاوا لە یادی بەرێزتان مەشغووڵیانکردم!! بۆ ڕێگرتنێتی لەم فێڵەی نەفس، کە دەفەرمێ: هەر کەسێک وابکات.. مادام کردنە، دەبێت ئەوەت لەبیربێت کە هەموو کردارو گوفتارێکی موسوڵمان پاداشت یان سزای دەکەوێتەسەر.. بۆیە لەمەشدا دەبێت کابرای موسوڵمان ئەوەی لەبەرچاو بێت کە ئەم هەڵوێستەی لەسەرحسێبە..

١٠. بڕوانە ئەو شێوازە جوانە کە کرداری ڕانەبوردووی (يفْعَلْ)ی بۆ بەکارهێناوە! بۆ ئەوەی مانای دووبارەبوونەوەی بەردەوامبدات، تا موسوڵمان حاڵیکات کە ئەمە

ڕەفتارێکنیەو جارێک ڕوویدابێت و تەواو. دەنا دەیفەرموو (وَمَنْ فْعَل ذَلِکَ)! نا، ئەگەر زۆر هۆشیارنەبن _نەک هەر لێتان دووبارەدەبێتەوە_ بەڵکو لێتان دەبێتە کردەوەی بەردەوامی ڕۆژانە!! چونکە لە دادی خواییش ناوەشێتەوە کە ئەو زیانە گەورەیە لە کەسێک بکەوێت هەر بەوەندەی جارێک ئەوەندە مەشغووڵی حەزی خاوەنێتیی و دنیایی خۆی بوو، کە لە یادی خوای گەورە غافڵببێت، نا ئەوە سزای ئەو کەسەیە کە قیامەتی بۆ حەزی ئەم دنیایە وەلکردووە یادی خوای وازلێهێناوە!

١١.دەفەرموێ: (فَأُوْلَئِکَ هُمْ الْخَاسِرُونَ) کۆتاییەکی زۆر ڕەوانبێژییە، کە شیاوی ئەو ڕەنجە گەوجانەیە، ئەو دنیاوویستە هەر لە ڕەنجی کەسابەت و قازانجی دنیاییدابووە، بۆیە ئەوەتا ئەنجامەکەی ئەو زیانە گەورەیە! ئەو بۆیە مەشغووڵی سەروەت و سامان و ماڵ ومنداڵی بووە تا لە ڕێی ئەوانەوە ئەوەندەیتر کەسابەتبکات و سوودی دنیایی دەسکەوێت، کەچی ئەوەتا لە جێی قازانج ئەو زیانە گەورەیەی تووشدێت، کە ئەوەندە لەسەر دڵی گرانە کە ئامادەیە هەرچی سەروەت و سامان و منداڵی هەیە لە ڕێی خوادا بیبەخشێت، تا بچێتە ریزی پیاوچاکانەوە!! بەڵام تازە ڕۆی! هەرچی هەلێکی هەبوو لەدەستیدا!! ئیمامی زەمەخشەری دەفەرموێ: مەزنیی نەمریی، بە سووکیی پووکاو دا.

١٢. هێنانی ڕاناوی (هم) لە نێوان موبتەداو خەبەرەکەدا، پاشان ناساندنی زیانلێکەوتووان بە (ال)ی ناساندن (الخاسرون) مانای کورتکردنەوەو جەختکردنەوەی ماناکە دەبەخشن واتە: لە ڕاستیدا هەر ئەوانە زەرەرمەندن، نەک کەسانیتر! ئەوان شایانی ئەوەن پێیان بووترێت زەرەرمەندان! ئەگەر بیفەرموایە (**فاولئک خاسرون**) مانای وا دەبوو کە ئەوان زیانیان لێ دەکەوێت بەڵام لەوانەیە زیانەکە کەمبێت، یان لەوان و لە غەیری ئەوانیش بکەوێت!

١٣.فەرمووی (لا تُلْهِکُمْ أَموالُکُمْ ولا أَوْلادُکُمْ عَنْ ذِکْرِاللّهِ) نەیفەرموو عن **الصلاه** یان عن **الجهاد** یان خواپەرستیەکیتر، چونکە یادی خوا گشتگیرترەو هەموو ئەو جۆرە خواپەرستیانە دەگرێتەوە، هەر کارێکی چاکە کە دەیکەیت و هۆشت لەوەیە لەبەر خاتری خوا بێت، بە یادکردنی خوا حسێبە! کەوابوو لەوانەیە زیکری خوا نیەتێکی پاکبێت، کە لە

دڵدایە، هەر وەکو کە دەشێت ناوهێنانی خوای گەورەو لێ پاڕانەوەی بێت، کە بە زمان ئەنجامدەدەرێت، یان سوجدە بۆبردنی بێت، کە بە ئەندامانیتری لەش ئەنجامدەدرێت.. نابینیت خوای گەورە لە باسی زیکری خۆیدا فەرماندەکات: (وَاذْكُر رَّبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُن مِّنَ الْغَافِلِينَ) الاعراف/٢٠٥ واتە: یادی پەروەردگاری خۆت لە دڵ و دەروونددا بکە، بە پاڕانەوەو لالانەوەی کزو پەنهان، هەر وا بە چرپەو بڵندیی، بەیانیان و دەمەو ئێواران زیکرکە تا نەکەویتە ریزی بێئاگایانەوە.. تەنانەت نوێژەکەش بۆ یادی خوایە، بۆیە دەفەرموێ: (وأَقِمِ الصَّلاةَ لِذِكْرِي) طه/١٤ واتە: نوێژ بۆ یادی من بکە.. حەسەنی بەسری رحمەالله دەفەرموێ: هەموو فەرزەکان زیکری خوان[١]

---

[١] ئەبو حەییانی ئەندەلوسی: البحر المحیط ٨/٢٧٤

دەرسی شەشەم

ئایەتی دەیەم

(وَأَنْفِقُوا مِنْ مَا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمْ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلا أَخَّرْتَنِي إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنْ الصَّالِحِينَ)

واتە: لەوەی پێمان بەخشیوون ببەخشن، پێش ئەوەی مردن بگاتە یەکێکتان، ئەوسا هاواری لێهەڵدەستێت کە خوایە ئەگەر ماوەیەکی تریش مردنەکەمت دوادەخست تا خێروخێراتم بکردایاو بچوومایەتە ریزی پیاوچاکانەوە!!

لێکدانەوەی ئایەتەکە

دوای ئەوەی دووڕووەکان بە یەکتریان دەووت کە خێرو خێرات نەدەنە شوێنکەوتووانی محمد صلی الله علیه وسلم، وەکو خوای گەورە لەسەری تۆمارکردوون: (هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنفِقُوا عَلَىٰ مَنْ عِندَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّىٰ يَنفَضُّوا..) المنافقون/٧ واتە: ئەوانن کە دەڵێن: هیچ خێرو چاکەیەک لەگەڵ نێرراوەکەی خوادا مەکەن و پارەو سامانی مەدەنێ، تا ئەو کەسانەی لە دەروبەرین لێی دوورکەونەوەو بڵاوەی لێبکەن! خوای گەورە فەرمانیدا بە موسوڵمانان کە ببەخشن و خێرو خێراتی زیاتربکەن، تا لە واقیعی حاڵدا ئەهلی جاهیلییەت ئەو جیاوازیە گەورەیان بۆ دەرکەوێت ،کە چۆن موسوڵمانان هەرچی هەیانە بێخەم و سڵکردنەوە لە هەژاریی بە ئومێدی پاداشتی لای خوا دەیبەخشن، لەبەرامبەر ئەو دەستچوقاندنەی جاهیلییەتدا، ئەمان دەبێت ئاوا سەخاوەت بنوێنن! بڕوانە ئەم شێوازی ئاڕاستەکردنە کە لە جێی بەرهەڵستی بەخشین، فەرمان بە بەخشیندێت!! بەرهەڵستیەکە لە دووڕووەکانەوە دێت، کە زۆر یەکگرتوو نین، کەچی فەرمانی بەخشینەکە لە خوای کردگارو خاوەنەوەدێت!

پاشان خوای گەورەی زانا کە دەفەرموێ: ئەگەر نەبەخشن پەشیماندەبنەوە! ئەمەش ئەو هەستی دڵنیاییە لە ناخدا دەچەسپێنێت کە ئەمە حەتمەن دێتە دیی..لە کاتێکیشدا دەبێت کە سەرەمەرگەو کات بەسەرچووە!

چەند خاڵێک بۆ سەرنجدان

١. دەفەرموێت: (مِنْ مَا رَزَقْنَاكُمْ) واتە: هەندێک لەوە ببەخشن کە خوای گەورە پێیداون، هەندێکی نەک هەمووی! هەندەکەش لە پێناوی هەمان خوادا ببەخشن کە پێیداون! بەم شێوازە دەروونەکان زیاتر بەلای بەخشینەکەدا کێشدەکات، هەروەک ئەوەی بڵێن: جا کە خوا خۆی ئەم هەموەی پێداوین و دەفەرموێت هەندێکی لەبەرخاتری من ببەخشنەوە، ئیتر چ سپڵەیی و بێوەفاییەکە، چ نەزانیی و ئەقڵ پێنەشکانێکە، چ رەزیلیەکە نەیبەخشین! دیسان بۆیە دەفەرموێ: هەندێک لەو سامانە ببەخشن کە پێمداون، چونکە خوای کارجوان دەزانێت ئەگەر داوای بەخشینی هەموو سامان و ماڵەکانیان لێبکات، وەڵامدانەوەیان نابێت، بەمەش گوناهباردەبن! چونکە لە جێیەکیتردا دەفەرموێ: (إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَإِن تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أُجُورَكُمْ وَلَا يَسْأَلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ . إِن يَسْأَلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ أَضْغَانَكُمْ) محمد/٣٦.٣٧ واتە: ئەگەر باوەڕبهێنن و پارێزکاریببکەن، ئەوە حەتمەن خوای گەورە بە چاکە پاداشتتان دەداتەوە، خۆ خوا داوای بەخشینی هەموو سەروەت و سامانتان لێناکات! ئەگەر داوای ئەوەتان لێبکات بە تەئکید پیسکەو چاوبرسیی دەبن و رەزیلییدەکەن، بەوەش رق و کینەتان دێتەدەرێ و سەردەکات!!

٢. کە دەفەرموێ: (رَزَقْنَاكُمْ) بۆ ئەوەیە، بیریانبخاتەوە کە ئەوەی هەیانە هی خوای گەورەیە، رۆزی ئەوەو بە لوتفی خۆی ئەمانی کردووە بە خاوەنی! بەمەش دڵنەرمتریاندەکات و بەرەو بەخشینەکانیان دەبات، چونکە لە لایەکەوە دەڵێن: دەی ئەو خوایەی خاوەنمانەو سامانەکەی پێبەخشیووین دەفەرموێ ببەخشن، ئەو خوای کە دادپەروەرە تا ئێمە لە رێی ئەودا ببەخشین ئەو زیاتر لەبەرچاوی دەبێت و حەتمەن پاداشتمان بەزیادەوە دەداتەوە! پاشان کە ئەو فەرمانمان پێدەدات کە ببەخشین، ئیتر کە نەمان بەخشی چۆن روومانبێت داوای زیاتری لێبکەین ؟!

٣. دەفەرموێ:(مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ) پێش ئەوەی مەرگ رێتان پێبگرێت! هاتنی ئەو (مِنْ) لەوێدا ئاماژەیە بە نزیکیی مردنەکە لە مرۆڤەوە! کەوابوو موسوڵمانەکە دەبێ بزانێت کە لە کێبڕکێی ئەوەدایە زوو ببەخشێت، پێش ئەوەی مەرگەکەی بگاتێ! چونکە

مانای (مِنْ) لێرەدا وەکو زانایانی زمانەوانی فەرموویانە: (**تفيد ابتداء الغاية الزمانية**) واتە: سەرەتای دەسپێکی زەمانێک روودەکاتەوە!! یەعنی کاتەکە نزیکە لە هاتنی مردنەوە، هەر پێکەوە هاورێن! بەڵام لابردنی (مِنْ) لێرەدا هەر مانای هاتنی مەرگەکە دەگەیێنێت، بەڵام نازانرێت نزیکە یان دوورا دیسان وەکو بڵێیت: دەی ئەوەش مۆڵەتێکیتری رەخساو لەبەردەستتدا پێش ئەوەی مەرگتبگاتێ! هەرچەندە ئەجەل کە هات دواناکەوێت، بەڵام وەکو بیرو ژیری بزواندن و دواندنێتی کە دەی ببەخشە خۆ کاتی تەواوت لەبەردەستدا ماوە!!

٤. کراو (مفعول بە) پێش بکەر (فاعل) هێناوە (مِنْ قَبْلِ أَنْ يأْتِي أَحَدَكُمْ الْمَوْتُ) الموت؛ فاعیلەکەیە، بەڵام لە رستەکەدا دواکەوتووە! چونکە ئەوەی جێ باسەکەیە موسوڵمانە ئاراستەکراوەکەیە، نەک مردن! موسوڵمانەکە داوای لێ کراوە هۆشی لە مردنەکە بێت و زوو تۆبەبکات و ببەخشێت! دیسان لەبەر ئەوەی هەموو کارێک لە ژیاندا دەکرێت و مردن کۆتای بە هەموو هەڵوێستێک دەهێنێتل بۆیە دەبێت بکەوێتە کۆتایی رستەکەوە!! بڕوانە ئەو رەوانبێژییە!

٥. دەفەرموێ:(فَيقُول رَبِّ) فاءەکە لە لایەکەوە بۆ خێرایی و دوابەدوا هاتنی یەکسەرییە، لە لایەکیترەوە بۆ روونکردنەوەی هۆیەکەو بەستنەوەی رستەکەشە، بۆیە نەیفەرموو (ثُمَّ يقول) کە کاتی دواتری تووڵدەکێشێ یان (ويقول)یش بۆ ریزبەندیی و پێکەوەبەستنەوەی گشتیە، بێگوێدانە کات.. واتە مردنەکە دەبێتە هۆی پەشیمانبوونەوەتان و ئەو داوا نابەجێیەتان کە سا خوایە کەمێکیترمان دواخە با خێرو خێرات بکەین! ئەگەر لە جێی ئەو فائە (ثُمَّ) بهاتبا ئەو مانا قووڵە رەوانبێژیەی نەدەدا!!

٦. بۆ ئەوەی بیسەلمێنێت کە ئەوەندە خێرا هاواردەکرێت و پەلەی تێدادەکرێت، فریاناکەون بڵێن (یا ربی)! بۆیە خێرا دەڵێن: (فَيقُول رَبِّ) فریای ئەوە ناکەون (یا) یەکە بڵێن!! وەکو ئەو کەسانەی کە لە تاواندا هاوار دەکەنە کەسێک و ناوی دژوارییەکە دەهێنن! وەکو کە دەڵێن: ئاگر ئاگر، بێئەوەی بڵێت کەوتەوە، یان سوتاندتی!

٧.فەرمووی: (لَوْلا أَخَّرْتَنِي) نەیفەرموو (لو اخرتنی) چونکە (لَوْلا) بۆ داواکردنێکی بەهێزترە، بۆ داواکردنی بەردەوامی یەک لەدوای یەکی کەم شەرمترە!! چونکە مەلۆیستەکە وا دەخوازێت، تا بە هەر پاڕانەوەو داواکاریەک بێت بگێڕرێتەوە دنیا، تا بکەوێتە خێرو خێرات! بەڵام (لو) دەشێت هەر بۆ یەکجار بێت و داوایەکی نەرمونیانەیە، جگە لەوەی مانای تەمەنناو خۆزگەش دەگەیێنێت، وەکو ئەوەیە کارەکەی لەدەست دەرچووبێت و بێئومێد بووبێت ئینجا بڵێ: خۆزگە دەتگێڕامەوە دنیا! دەشزانێت کە نایگێڕێتەوە، چونکە ڕێساکە وایە کە هەر کەس مەرگی گەیشتێ دەبێت تەسلیمبێت!! نابینیت کابرای شاعیریش کە دڵنیاشە لەوەی گەنجێتیەکەی ناگەڕێتەوە کەچی هەر بە خۆزگەوە دەڵێ:

ألا ليتَ الشبابُ يعودُ يوماً ..... فَأخْبِرَهُ بما فعل المَشيبُ

واتە: ئای خۆزگە گەنجێتی دەگەڕایەوە تا هەواڵی بدەمێ کە پیرێتی چی کردووە!!

٨. لە دوای (لولا) کرداری ڕابوردووی هێناوە (لَوْلا أَخَّرْتَنِي) نەک (لولا توخرني) چونکە ڕابوردوو ڕوویداوەو لێ بۆتەوە! یەعنی ئەمەی ئەم حەزەری لێ دەکردو بە هیوای ماتنەوەیەتی تازە بوو بە بەشێک لە ڕابوردوو، هی ئەوە نیە بێتەوە!! جا ئەگەر کرداری ڕانەبوردووی بهێنایە، ئومێدی گەڕانەوەکە هەرچەند کەم بوایە هەر دەما! وەکو خوای گەورە بۆ نیعمەتی ئاو فەرمووی: (وْ نَشَاء جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْلا تَشْكُرُونَ) الواقعە/٧٠ واتە: ئەو ئاوی بارانە سازگارەی ئێمە لە هەورەوە هێناومانەتە خوارەوە گەر ئارەزوومان لێبوایە دەمانکردە خوێیاوێکی تاڵ و تفت!! یەعنی هێشتا ئومێدی ئەوە ماوە نەیکاتە سوێراو! یان (لَوْلا تَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ) النمل/٤٦ واتە: دەی خۆ بوارو کاتی ئەوەتان ماوە داوای لێبووردن لە خوای گەورە بکەن تا بەزەیی پێتاندا بێتەوەو بتانبەخشێت!

٩. بروانە چۆن داوای ماوەیەکی کەمی کاتی کردووە، تا چاکسازیەکی حاڵی خۆی بکات! لە کاتێکدا ئاشکرایە کە ئەو لە ژیاندا ئەو هەموو تەمەنە زۆرەی لەبەردەستدا بوو، هیچ چاکسازیەکی وای نەکرد خوای گەورە پێیخۆشبێت! کات، سامان، تەمەنی خۆی بە هەدەردەدا، بێئەوەی تێفکرێت، بێئەوەی یادێکی ئەم ڕۆژەی بێتەسەرا! دەڵێ: (إِلَى أَجَلٍ

قَرِيبٍ) نەیووت: (إِلى أَجَل) چونکە ئیحتیمالی ئەوەی هەیە کە داوای کاتێکی زۆری کردووەو قابیلی ئەوەیە خۆی تێدا ئیسلاحبکات!!

١٠. کە دەفەرموێ (فَيقُول) هاتنی فائەکە بۆ خێرایی و ریزبەندیی و دوابەدوادا هاتنە! هەر وەکو بڵێیت لە پەلەپەلی خۆیدا، لە عەزرەت ئەو حاڵەتە دەروونییە قورسەی تێیدایە، لە لایەکەوە فائەکەی بۆ خێرایی هێناوە، لە لایەکی دیکەوە (یا) ئەکەی لابردووە بۆ ئەوەی زوو (فَيقُول)ەکە بڵێ!! ئەم دوانەشی لەگەڵ (لولا) دا هێناوە کە داواکردنە بە ئیلحاحی یەک لەسەر یەکەوە!!

١١.لێرەدا کە دەفەرموێ (أَخَّرْتَنِي) یائەکەی هێناوە، کەچی لە سورەتی ئیسرائدا لە باسی ئیبلیسدا نەیهێناوە، کە دەفەرموێ: (لَئِنْ أَخَّرْتَنِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا قَلِيلًا) الاسراء/٦٢ واتە: ئەگەر مۆڵەتی تا قیامەتم دەدیتێ، شەرتبێ نەوەو وەچەکەی گومرادەکەم، مەگەر کەمێکیان لەدەستمدەرچن.. لە (موناڤیقون)دا یائەکەی بۆیە هێناوەتەوە چونکە سوودی هێنانەدیی داواکەی دێتەوە سەرخۆی، بۆیە دەیەوێت بە یائەکە تایبەتی بکاتەوە بە خۆیەوەو زیاتر جەختی لێبکاتەوە بەڵام لە ئیسرائدا سوودی داواکە بە قازانج بۆ ئیبلیس ناگەڕێتەوە، خۆ هەموو مرۆڤایەتی گومرا ببن لەعنەتەکەی ئەو ناسڕنەوەو هیچ سوودێک بە ئیبلیس ناگات، بۆیە لە ئیسرائدا پێویست بە هاتنی یائەکە نەبوو..

دیسان لە راستیدا داواکاریەکەی ئیبلیس داواکاری حەقیقی راستەوخۆ نیە، هەر کەللەڕەقی و خۆمەڵکێشانێکە، بۆیە بە شێوەی مەرج و سوێندی ناواخن دەیڵێت: (لَئِنْ أَخَّرْتَنِ) بەڵام (لَوْلا أَخَّرْتَنِي) داواکاریەکی لاڵانەوەیە، بۆیە جیاوازیەکی ئاوا رەوانبێژیی لە نێوان هەردوو لەفزەکەدا هەیە..

١٢. لێرەدا دەپرسرێت: بۆچی کردارێکی مەجزوم عەطفکراوەتە سەر کردارێکی مەنسووب؟! فەرمووی (وَأَكُنْ) مەجزومەو عەطفە لەسەر کرداری (فَأَصَّدَّقَ) کە مەنصووبە؟ ئەمە ئەوەیە کە رێزمانەوانانی عەرەبی پێی دەڵێن: عەتفی لەفز لەسەر مانا، کرداری یەکەم مەنصووبە بە فائەکەو کرداری دووەم مەجزوومە بە وەڵامی مەرجەکە.

وەکو کە دەڵێیت: (هَلَّا تَدُلَّنِي عَلَى بيتِکَ أَزُرْکَ) . أَزُرْکَ مەجزوومە بە وەڵامی داواکەو ماناکە. واتە (إنْ تَدلَّنِي على بيتِک أَزُرْکَ) ئەگەر فائی بۆ بهێنیت ئەویش مەنصووبدەبێت. دەڵێیت فأزورَکَ.. کەوابوو وەکو ئیمامی زەمەخشەری دەفەرموێ ماناکەی بۆتە إن تۆخرنی ڕێدقْ و رکنْ.. الکشاف ٣/٢٣٦ . ئینجا نەشی کردوون بە یەک ئاست چونکە سەدەقەو خێرو خێرات کردن بەس نیە بۆ ئەوەی ڕەزامەندی خوای گەورەی دەست خات، بەڵام ساڵح بوونەکە دەشێت سامانیشی نەبێت و ببێتە مایەی لێبوردنی خوای گەورە.. بۆیە لەویاندا دەفەرموێ خێرو خێرات دەکەم بۆ چاکسازیەکەی بە مەرج دەڵێ: شەرت بێت ببمە پیاوچاک!! بۆ ئەوەی مەرجەکەش ببێتە هاندانی وەڵامدانەوەی خوای گەورە!! بەڵام ئەی هاوار لە من هەر نابێتێ!!

١٣. کە خوای گەورە فەرمووی لەوەی پێمان بەخشیون ببەخشن (وأَنْفِقُوا مِنْ مَا رَزَقْنَاكُمْ) کابرای چاوچنۆک و پیسکە _هەروەکو کافرو دووڕووەکانی کردو نەیبەخشی_ ئیتر تووشی ئەم چارەنوسە سەختەهات، بۆیە ئێستا پەشیمانەو دەیەوێت سەروەت و سامانەکەی وەکو سەدەقەو خێروخێرات ببەخشێت، ئینجا مەرجی ساڵحبوونەکە دابینبکات! ئێ پێش ئەوە خوای گەورە پێیدەفەرموو ماڵ و منداڵتان هۆشتان لەبەرنەبرن و یادی خواتان لە بیرببەنەوە: (لا تُلْهِكُمْ أَمْوالُكُمْ ولا أَوْلادُكُمْ عَنْ ذِكْرِاللّهِ) پێش ئەمیشیان، باسی لە هەڵوێستی دووڕووەکانکرد کە دەیانووت خێر بەو کەسانە مەکەن کە لە خزمەت پێغەمبەری خوادان صلى الله عليه وسلم: (لا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللّهِ) بۆیە ئێستا ئاوا هاواری لێ هەستاوە کە ئەگەر مۆڵەتێکی کەمی بدرێتەوە زۆر زوو دەبەخشێت و دەچێتە ڕیزی پیاوچاکانەوە.. ئەم هەموو هات و هاوارەش دەکات بەڵام لە کاتی فەوتاودایە!! فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلا أَخَّرْتَنِي إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ

١٤. ئینجا بڕوانە دەڵێ: (فَأَصَّدَّقَ) ناڵێ (فأتَصَدَّقَ) کە ئەسڵەکەیە! زۆر هۆ هەن بۆ ئەمە، لەوانە:

. بڕگەکانی (فَأَصَّدَّقَ) کەمترە لە بڕگەکانی (فأتَصَدَّقَ) یەکەمیان: (فە، ئەس، سەد، دە، قە) پێنج بڕگەیە، بەڵام ئەوی دیکە شەشە: (فە، ئە، تەس، سەد، دە، قە) ئەمیش لەبەر

خێرا ووتن و ئومێدی خێرا وەدەنگ هاتنەوەیە بۆیە پیت و بڕگەکانیشی کەمکردۆتەوە!! جا بڕوانە ئەو ڕەوانبێژییە ؟!

.لە (فَأَصَّدَّقَ) دوو جمککردن (تەشدید)ی تێدایە کە لەسەر صاد و دالەکەن، بەڵام لە (فأتَصَدَّقَ) یەک تەشدیدی تێدایە کە لەسەر دالەکەیە.. ئاشکراشە کە تەشدید لە زمانی عەرەبیدا بۆ زیاد ئەنجامدان و مەحکەمکردنی کارەکەیە! یەعنی دوو جار جەخت لەسەر ئەوە دەکاتەوە کە بەس مۆڵەتەکەی بۆ دواخرێت! حەتمەن خێرو خێراتێکی زۆر هەر دەکات!

.داوای ماوەیەکی زۆر کەم دەکات، کەچی شەرت لەسەر خۆی دەگرێت کە خێروخێراتێکی زۆر بکات!!

ئەوە ڕەوانبێژیی قورئانە! کە هەر پیتێک لە هەر ووشەیەکدا، وە هەر ووشەیەک لە هەر ڕستەیەکدا جێی خۆی زۆر بە مەحکەمی گرتووە، کە نامومکینە جێگۆڕکێ بە پیت و ووشەکانی خۆشی بکرێت چ جای ئەوەی پیت و ووشەی دیکەیان بخرێتە جێ! نەک هەر ئەوەش تەشکیلە ئیعرابیەکەشی (سەروبۆرەکەی) هەر نیشانەی بەهێزی ڕەوانبێژییە بێوێنەکەی قورئانن.. دەبا ئەو چاوە هەر نابینا بێت کە بە ووشەی ئەم قورئانەدا هەڵنایات و بە نوری ئەم قورئانە نابینێت..

دەرسی حەوتەم

ئایەتی یازدەیەم

(وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْساً إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ)

واتە:بە هیچ کلۆجێک خوای پەروەردگار ئاکام (ئەجەل)ی کەسێک دواناخات، ئەگەر ساتی مەرگی هات، خوای گەورە شارەزای ئەو کردەوانەیە کە ئەنجامیاندەدەن.

لێکدانەوەی ئایەتەکە

دوای ئەو پەشیمانی و هاوارو هانا بۆخواهێنانە کە: با بۆ ساتێکیش بێت مردنەکەمان دواخەو مۆڵەتی ساتێکی زۆر کەممان بدەرەوە تا پیاوچاک بین، خوای گەورە بە شێوەیەکی زۆر توندو سەخت و بۆ بنبڕکردنی هەموو هیواو ئاوات و ئومێدێکیان لەو رووەوە دەفەرموێ (وَلَنْ).. ئەم پیتە بۆ نەفیکردنە، بەڵام نەفیکردنەکەی ئەم وەکو (لا و لم) نیە، ئەمیان پەیوەستە بە کاتێکی نەبڕاوەی هەتاهەتاییەوە!! یەعنی بە هیچ شێوەیەک، بە هیچ کلۆجێک، ئومێدی ئەوەتان نەبێت بۆ چرکەیەکیش خوای گەورە ئەجەلتان دواخات! چونکە بڕیاری نەگۆڕی خۆی داوەو فەرموویەتی: (وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْساً إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا) ئەگەر ساتی مەرگی کەسێک هات، خوای پەروەردگار بە هیچ کلۆجێک ئاکام (ئەجەل)ی دواناخات.. لە هەموو قورئانەکەی خوای گەورەدا ئەم بڕیارە بنبڕە دەبینینەوە، وەک دەفەرموێ: (وَأَنذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخِّرْنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ نُّجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ أَوَلَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُم مِّن قَبْلُ مَا لَكُم مِّن زَوَالٍ) ابراهم/٤٤ واتە: هۆشداری ئەو رۆژە بدە بە خەڵکی کە سزایاندەگاتێ، جا ئەوانەی ستەمیانکردووە هاواردەکەن: خوایە بۆ ساتێکی نزیک مردنمان دواخە، تا بە دەنگ بانگەوازەکەتەوە بێین و شوێن پێغەمبەرانت بکەوین!! ئەدی لەووە پێش سوێندتان نەدەخوارد کە هیچتان لێنایات و نافەوتێن؟!! یان دەفەرموێ: (حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ . لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِن وَرَائِهِم بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ) المؤمنون/٩٩. ١٠٠ واتە: جا ئەو ساتەی یەکێکیان مردنی دەگاتێ داوادەکات: خوای بمگەڕێنەرەوە بۆ دنیا، تا کردەوەیەکی چاکە بەوە بکەم کە جێمهێشتووە! هەرگیزاوهەرگیز

ئەوە نابێت.. ئەوە بڕیارێکەو خوای گەورە داویتی (کە ئاکامی هەر کەس هات دەبێت دەسبەجێ تەسلیمبێت و بمرێت) جا ئیدی بەرەو بەرزەخێک (قۆناغی دوای مردن) دەکەونە ڕێ کە ڕۆژی زیندوو بوونەوەیانی بەدوادا دێت!

بۆیە بەو شێوە توندو سەخت و بنبڕە، بە پیتی (لن) پێیاندەفەرموێ کە دواخستنی ساتی مردن ئەستەمە. تا بزانن کە هیچ بوارێکی موناوەرەو خۆخافڵاندنیان لەبەردەستدا نەماوەو لە بنبەستێکدا گیریانخواردووە کە غەیری خۆبەدەستەوەدانی زەلیلانە چارێکی دیکەیان نیە!!

پاشان دەفەرموێ کە خوای گەورە شارەزایە بەوەی کردوویانەو دەیکەن، بۆیە متمانەو باوەڕ بەو بەڵێنەشیان ناکات کە دەڵێن: هەر ساتەوەختێکی کەممان بدەرەوە تا خێرا ببینە پیاوچاک!! فەرمووی (خبیر) نەک (علیم) چونکە (خبیر) بۆ زانینی پەنهان و ئاشکرایە بەڵام (علیم) بۆ شارەزایی زاهیرییە..

باسی فیسق

باسی فیسق باسێکی گرنگە چونکە یەکەمین کێشەی عەقائیدیبوو کەوتە ناو ئوممەتی موسوڵمانەوە. باسێکە لە هەردوو خانەی عەقیدەو ئەحکامدا دەهێنرێتەوە. چونکە شەرعناسان کە لە لایەنی کردەوەوە باسیان لێوەکردووە، دەسبەجێ فەرمووشیانە لە رووی عەقیدەشەوە ئاوایە، یان ئاوانیە، هەروەها مەسەلەی فاسقبوون خەڵەلێکی گەورەیە، زۆرینەی زۆری موسوڵمانانی ئەمڕۆی بە شێوەیەک لە شێوەکان گرتۆتەوە! بەسە بۆ ئەوەی بزانین کە خوای پەروەردگار ئەو کاتی قورئانی بۆ پێغەمبەرە نازدارەکەی صلى الله عليه وسلم دەناردە خوارەوە فەرمووی: (وإنَّ كَثِيراً مِنْ النَّاسِ لفَاسِقُونَ) المائدە/٤٩ واتە بە راستی زۆرینەی زۆری خەڵکی فاسقن. ئیبنوکەثیر رحمهالله دەفەرموێ: (یەعنی زۆرینەی خەڵکی لە گوێڕایەڵی خوای گەورە دەرچوون و پێچەوانەی حەق رەفتاردەکەن).. دەبێ ئەمڕۆ ئەو زۆرینە زۆرەی زەمانی ئیبنوکەثیر چەند بەرابەر زیادیکردبێت.. لەبەر گرنگیی باسەکە جێی خۆیەتی بە پاشکۆیەکی کورت باسێک لە فسق بکەین..

.__فَسَقَ__ لە رووی زمانەوانیەوە: فَسَقَ يفْسُقُ ويفْسِقُ: خۆی لێکێشایەدەرێ، بۆ خورمای تەڕ (روتەب) دەڵێن: (فَسَقَتْ الرَّكْبَةُ) واتە: خورما تازەپێگەیشتووەکە لە پێستە تەنکەکەی هاتەدەرێ.[1] ئەمەشە بۆتە مانای خۆڕاپسکان لە گوێڕایەڵیی و ملکەچیی، وەکو خوای گەورە دەفەرموێ: (وإنَّهُ لفِسْقٌ) الانعام/١٢١ واتە: ئەوە حەتمەن لە گوێڕایەڵیی دەرچوونە .

__فُسُقَ__: بە مانای (فَجُرَ) هاتووە، کەوابوو مانای (فسوق و فجور) یەک شتن.. کە دەوترێت کەسێکی فاسق یان فاجر، هەر بەو مانایەیە کە خۆی لە خێرخوازیی داماڵیووەو خۆی لە گوێڕایەڵیی و ملکەچیی فەرمانی خوا راپسکاندووە .

__فسق__ لە رووی زاراوەییەوە: مانا زمانەوانیەکەی فسق گشتگیرەو هەموو دەرچوونێک کە خراپی لێ بکەوێتەوە دەگرێتەوە، بەڵام لە رووی زاراوەییەوە هەرچەندە فسق هەموو

---

[1] لسان العرب ٣٠٨/١٠

سەرپێچیەکی فەرمانی خوایی دەگرێتەوە، بەڵام شەرع مانای تایبەتی بۆ دیاریکردووە، تا ببێتە پێوەری موسوڵمانان. ئەویش بەوەیە کە فسق ئەنجامدانی گوناحی گەورەیە، یان بەردەوامبوونە لەسەر گوناحی بچووک.

کە دەوترێت فڵانکەس فاسقە، یەعنی (سقطت عدالته)، واتە:جێمتمانەنەماوە.. بۆیە هەر کەسێک گوناحێکی گەورەی ئەنجامدا. با بۆ یەکجاریش بێت. یان لەسەر گوناحی بچووک. با یەک گوناحیش بێت. بەردەوام بوو، حوکمی فاسق دەیگرێتەوە ، چونکە لە فەرمانی خوای گەورە دەرچووە کە دەبوو وابکات و نەیکردووە، یا ن وا نەکات و کردوێتی ..

زاراوەی فاسق بۆ کافرو دووڕوو موسوڵمان بەکاردێت، چونکە هەر یەکەیان بە جۆرێک سەرپێچی فەرمانی خوای کردووەو گوێڕایەڵێتییەکەی پشتگوێخستووە.. بەڵام هەمیشە ئەوەمان لەبەرچاو بێت کە زانایانی شەرع لە پێشەوایانی سەلەف کە فەرموویانە فاسق مەبەستیان پێ کافربوون بووە، بەڵام زانایانی شەرع لەوانی کە دوای ئەوان هاتوون دەفەرموون فاسق موسوڵمانێکە کە بە هۆی دەرکەوتنی گوناحی گەورەوە لێی، یان سووربوونی لەسەر ئەنجامدانی گوناحی بچووک، جێمتمانەنەماوە.. لەم ڕوانگەوەیە کە زانایان فەرموویانە: زاراوەی فاسق وەکو زاراوەی کافرە، واتە حوکمی شەرعیەو تا کەسێک شایانی نەبێت ناتوانرێت پێی بوترێت فاسق. لەبەر ئەمەشە کە پێغەمبەری خوای خوا صلى الله عليه وسلم دەفەرموێ: (لاَ يَرْمِي رَجُلٌ رَجُلًا بِالفُسُوقِ، وَلاَ يَرْمِيهِ بِالكُفْرِ، إِلَّا ارْتَدَّتْ عَلَيْهِ، إِنْ لَمْ يَكُنْ صَاحِبُهُ كَذَلِكَ)[١] واتە: هەر کەسێک کەسێکی دیکە بە فاسقێتی یان بە کافرێتیی ناوزەدبکات و کابرا وا نەبێت، حەتمەن ئەو قسەیە دەگڕێتەوە سەر خۆی..

-.-.-.-.-.-.-.-.-.

گومانی تێدانیە کە قورئان لە چەندین شوێندا باسی فسق و فاسقانی بە شێوازی کردار وەکو فَسَقَ، فَسَقُوا، یان بکەر فاسِقٌ و فاسِقونَ، یان چاووگ وەکو فِسْقٌ و فُسُوقٌ

---

[١] بوخاری (٦٠٤٥)، موسلیم (٢٦٨٩).

کردووە.. ئیمامی ئیبنولقەییم رەحمەتی خوای لێ بێت دەفەرموێ: زاراوەی فسق لە قورئاندا بە دوو جۆر هاتووە: تاکی رەهاو ئەو فیسقەی پەیوەندە بە گوناحەوە..

تاک دوو جۆریترە:

. جۆرە فاسقبوونێکیان بکەرەکەی لە دین و ئوممەت دەباتە دەرەوەز ئەویش ئەوەیە کە خوای گەورە دەرمەق دەفەرموێ: (ولقَدْ أَنْزَلْنَا اِلیکَ آیاتٍ بَیِّنَاتٍ ومَا یکْفُرُ بِهَا اِلَّا الْفَاسِقُونَ) البقره/٩٩ واتە: ئێمە بە تەئکید بەڵگەو نیشانەی خۆمانمان بۆ ناردوویتەخوارەوە، بەڵام ئەوانەی کە فاسقن هەر باوەڕی پێناهێنن.. هەروەها ئایەتی تری وەکو البقره/ ٢٧، السجده/ ٢٠..

. جۆرەکەی دیکە لە دین و ئوممەتی ناباتە دەرەوە، وەکو خوای گەورە دەفەرموێ: (یَا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِن جَاءَکُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَیَّنُوا) الحجرات/٦ واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتانهێناوە ئەگەر فاسقێک هەواڵێکی بۆ هێنان لێیبکۆڵنەوە .

ئەمما ئەو فیسقەی بە گوناحەوە پەیوەندە، وەکو ئەوەی کە خوای گەورە لەم ئایەتەدا ئاماژەی پێ کردووە: (ولکِنَّ اللهَ حَبَّبَ اِلیکُمْ الإیمَانَ وزَیَّنَهُ فِی قُلُوبِکُمْ وکَرَّهَ اِلیکُمْ الْکُفْرَ والْفُسُوقَ والْعِصْیانَ أولئِکَ هُمْ الرَّاشِدُونَ) الحجرات/٧ واتە: بەڵام خوای گەورە باوەڕەکەی لا شیرینکردوون و لە دڵتاندا جوانیکردووە، لە بەرامبەریشیدا کوفرو فسوق و گوناحکاریی لا بوغزاویکردوون، ئەوانەی خاوەنی ئەو پابەندیەن ئا ئەوانە بیرکامڵن..

ئەبولبەقائی کەفەوی لە کتێبە نایابەکەی خۆیدا (الکلیات/ ل٦٩٢) روونتر دەفەرموێ: فسق: کە هەر بە مانای فجوورە، وازهێنانە لە فەرمانی خواو گوێ پێنەدانێتی، یاخیبوونە، سەرپێچییە، لە رێلادانە.. ئیدی جاری وا هەیە ئەو فیسقە سەرپێچییەکە کە لە بواری عەقائیدو کرداریدایەو بکەرەکەی پێی کافردەبێت، فسقی واش هەیە هەر لە بواری کردەوەدایەو نەگەیشتۆتە بواری کوفر.. فاسق زاراوەیەکی گشتگیرترە لە کافر، کافریش گشتگیرترە لە فاجر.. کە ووتراش فاجر: ئەوە هەردوو زاراوەی فاسق و کافر دەگرێتەوە) ئەمەش راستە وایە چونکە فسق لە قورئاندا چەندین جۆرە:

_هەیە بە مانای کوفرە ، وەکو خوای گەورە دەفەرموێ: (أَفَمَنْ کَانَ مُؤْمِناً کَمَنْ کَانَ فَاسِقَاً) السجدە / ١٨ واتە: چما ئەوی موسوڵمانە هەر وەکو ئەو کەسەیە کە فاسقە؟! .

_هەیە بە مانای گوناحە ، وەکو خوای گەورە دەفەرموێ: (فافرق بيننا و بين القوم الفاسقين) المائدە/٢٥ واتە: خوایە ئێمە لە قەومی فاسقان هەڵاوێرە..

. هەیە بە مانای درۆکردن دێت ، وەکو خوای گەورە دەفەرموێ: (إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا) الحجرات / ٦ واتە: ئەگەر فاسقێک هەواڵێکی بۆ هێنان لێی بکۆڵنەوە، هۆی هاتنە خوارەوەی ئەم ئایەتەش نیشان دەدات کە هەواڵێکی درۆ بوو .

_هەیە هەر بە مانای گشتی گوناح و تاوانە ، وەکو خوای گەورە دەفەرموێ: (وَإِن تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ) البقرە/٢٨٢ واتە: ئەگەر ئێوە بیکەن بە گوناح لەسەرتان حسێب ەکرێت..

_هەیە هەر بە مانای خراپەکاریی دێت ، وەکو: (ولا فُسُوقَ ولا جِدَالَ فِي الْحَجِّ) البقرە/١٩٧ واتە: نە خراپەکاریی نە جەنگوجیدال نابێت _لە کاتی ئەنجامدانی مەراسیمی حەجدا_ هەبن..

کەوابوو زاراوەی فاسق زیاتر بە مانای موسوڵمانی گوناحکارە.. ئەمەش بەڵگەی فەرموودەی زۆری لەسەرە، وەکو کە پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم دەفەرموێ: (سِباب المسلم فسوقٌ، وقتاله كفرٌ)[1] واتە: جنێودان بە موسوڵمان فسقەو کوشتاریشی کافربوونە. زانایان و شەرعناسان لەسەر ئەوە رێکن کە ئەوە کوفری بچووکەو خاوەنەکەی لە دین وئوممەت ناباتەدەرەوە.

[1] بوخاری (٨٤)، موسلیم (٦٤).

سیفاتی فاسیقان

بە شێوەیەکی گشتی کۆمەڵێک سیفەت هەن کە خاوەنەکانیان دەخەنە ریزی فاسقانەوە، ئیمامی ئیبنولقەییم رحمه الله دەفەرموێ: (فسوق دوو جۆرە: یەکەمیان: فیسقی رەفتارە، دووەمیان: فیسقی عەقیدەتیە، فیسقی رەفتار یان لە گوفتاردایە یان لە کرداردا:

. فیسقی گوفتار: وەکو درۆکردن، سوێندی درۆخواردن، شایەتی درۆ، تۆمەتبارکردن بە زیناو داوێنپیسی، دووزمانیی، جنێو بە یاوەرانی پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم، شین و شەپۆڕگێڕانی پرسە، قسەکردن بەدەم شەرعی خواوە .

. فیسقی رەفتار: وەکو نوێژنەکردن، رۆژوونەگرتن بێعوزری شەرعیی، کوشتن، دزیی، شەرابخۆریی، زیناکردن، سووخواردن، خواردنی ماڵی هەتیوو، تۆران و یاخیبوونی بۆ هۆی ژن لە مێردی..

فیسقی ئیعتیقادیش بیدعەچێتیە، ئیمامی ئیبنولقەییم دەفەرموێ: فیسقی ئیعتیقاد وەکو فیسقی بیدعەچییەکانە کە باوەڕیان بە خواو پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم و رۆژی دوایی هەیە، بەڵام نکووڵی لە هەندێک سیفات دەکەن کە خوای گەورەو پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم باسیانفەرمووەو چەسپاندوویانە، یان هەر ئەوەی کە تەقلیدی شێخ و مشایەخەکانیان دەکەنەوەو سیفاتی وا دەدەنە خوای گەورە کە قورئان و سوننەت باسیان لێوە نەفەرمووە . جا ئیتر ئەمە سەرەنجامی نەزانینیان بێت یا سەرەنجامی هەڵە لێکدانەوەیان بێت[1].

[1] مدارج السالكين (١/٢٧٦).

سیفاتی متمانە پێكراوان

لە بەرامبەر ئەم سیفەتانەی فاسقاندا پێویستە سیفاتی متمانەپێكراوانیش بزانین، چونكە ئەمانیش زیاتر سیفاتی فاسیقانمان بۆ ئاشكرا دەكەن..

متمانە ێكردن یەعنی (عەدالەت) كە مەبەستیان لێی پابەندبوونی ئەو موسوڵمانەیە بە شەرعی خواوە . بۆیە فەرموویانە: عادل _كە متمانەپێكراوە_: ئەو كەسەیە كە دیندارێكی سەرڕاستە. ئەو موسوڵمانەیە كە گوناحی گەورەی لێدەرنەكەوتووەو سوورنیە لەسەر ئەنجامدانی گوناحی بچووك و خاوەن بیدعە نیە.. دەشێت كابرا كاتی خۆی گوناحی گەورەی ئەنجامدابێت بەڵام بە ئاشكرا تۆبەی لێكردووەو خەڵكی دوای تۆبەكردنەكەی دەكەنە پێوەری متمانە پێكردنەوەی، نەك پێش تۆبەكەی..

﴿سیفەتەکانی دووڕوویی﴾

نیفاق لای ئەهلی سوننەت و جەماعەت دەکرێت بەدوو بەشەوە:

بەشی یەکەم: نیفاقی بیرو باوەڕ، ئەم جۆرە نیفاقە مرۆڤ لەکۆمەڵی مسلمانان دێنێتە دەرەوە و خاوەنەکەی لەژێرەوەی ئاگری دۆزەخ دا دەبێت، وەك خوای گەورە دەفەرموێ:﴿ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ﴾[النساء:١٤٥]، واتە: (بەڕاستی دووڕووەکان لەچینی هەرە خوارەوەی ناودۆزەخدان). مونافیق ئەو کەسەیە، کە بەشاراوەیی پەیامی پێغەمبەر(ﷺ)کە دینی خوایە بەدرۆ دەخاتەوە، یان کتێبەکانی خوا و فریشتەکان، یان هەربنچینەیەك لە بنچینەکانی ئەهلی سوننەو جەماعە بەدرۆ دەخاتەوە، خوا دەفەرموێ: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللّهِ وَبِالْيَوْمِ الآخِرِ وَمَا هُم بِمُؤْمِنِينَ(٨)يُخَادِعُونَ اللّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلاَّ أَنفُسَهُم وَمَا يَشْعُرُونَ(٩)فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ اللّهُ مَرَضاً وَلَهُم عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ﴾[البقرة: ٨ـ ١٠]، واتە: (لەناو خەڵکیدا کەسانێك هەن کە دەڵێن: ئیمان و باوەڕمان بە خوا و ڕۆژی قیامەت هەیە، (لەڕاستیدا ئەوانە درۆدەکەن) هەرگیز ئیمان و باوەڕیان نیە، ئەوانە (بەخەیاڵی خۆیان وا دەزانن)خواو ئەو کەسانە دەخەڵەتێنن، کە باوەڕداری ڕاستەقینەن!! بەڵام هەست ناکەنو فام ناکەنەوە بیر ناکەنەوە ئەوانە لە دڵو دەروونیاندا دەردو نەخۆشی (حەسوودیو کینەو ڕق و لە مسولمانان) هەیە، خوایش (بەسەرخستنی حەق و ئیمانداران) ئەوەندەی تر دەردیان کاریگەر دەکاتو سزایەکی سەختیش (لە دونیاوقیامەتدا) چاوەڕێیانە بەهۆی درۆکردنو (دژایەتی یان بۆ ئیسلام).

بەشی دووەم: نیفاقی کردەوە: وەك: پێغەمبەر ﷺ لە صەحیحەیندا دەفەرموێ: ((آية المنافق ثلاث: إذا حدث كذب، وإذا وعد أخلف، وإذا أؤتمن خان)). واتە: (سیفەتی مونافیق سێیە: گەر قسە بکا، درۆ بکات، گەر بەڵێنیدا، بەڵێنەکەی نەباتە سەر، ئەر شتێکی لادانرا یان پێ سپێردرا خیانەتی تێدا بکات).

جا ئێستا (سێ) سیفەت لەسیفەتەکانی مونافیقان دەخەینە ڕوو:

نیشانەی یەکەم: درۆکردن:

ئیبن تەیمیە دەڵێ: درۆکردن ڕوکنێکە لە ڕوکنەکانی کوفر. هەروا دەڵێ: خوای گەورە کە لە قورئان باسی نیفاق دەکات، یەکسەر لەگەڵ ئەو وشەیە باسی درۆ دەکات، بەهەمان شێوە گەر

باسی درۆبكات لەگەڵ ئەم وشەیە باسی نیفاق دەكات، وەك دەفەرموێ: ﴿وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ﴾، واتە:(خوا شاهیدە كە ئەو ناپاك و دووڕوانە باوەڕیان بە تۆ نیە)، جا گەر درۆ بەشێوەی سوعبەت یاڕاستی بكرێت، یا بۆ فێڵ یا بۆ ئەنجامدانی كارێك، ئەوا لقێكی (نفاق) دوو ڕوویی یە.

نیشانەی دووەم: ناپاكی كردن لە پەیمان دا:

بەڵگەش لەسەر ئەمە فەرموودەی پێغەمبەرە، كە دەفەرموێ: ((...وإذا عاهد غدر)) رواه البخاري. جا هەر كەسێك پەیمان بداتە مسولمانێك، یا كافرێك یاكارێكی پێ بسپێردرێ، پاشان خیانەتی تێدا بكات، ئەوا شایەتی نیفاق لەسەر خۆی دەدات.

هەروەها كەسێك پەیمان بەژنەكەی، یان كوڕەكەی، یان هاوڕێیەكەی بدات پاشان بەبێ هەبوونی عوزری شەرعی بەجێ ی نەگەێنێ و خیانەتی تێدا بكات، ئەوا كردەوەیەكەی دەبێتە ڕوكنێك لە ڕوكنەكانی نیفاق.

نیشانەی سێ یەم: بەجێ نەگەیاندنی بەڵێن(وەعد):

هەركەسێك بەڵێن بەبرای مسڵمانی بدا و پاشان لەكاتی خۆیدا بەجێ نەگەێنێ. یان كەسێك بەڵێنی پێ دای لەكاتی دیاری كراو وەك لەكاتژمێر ئەوەندە، یان ڕۆژێك یان فلانە شوێن، پاشان بەبێ عوزر بەڵێنەكەی بەجێ نەهێنا، ئەوا بزانە ئەوكەسە لقێكی مونافیقی تێدایە.

نیشانەی چوارەم: تەمبەڵی كردن لەعیبادەت:

وەك خوای گەورە دەفەرموێ:﴿ إِذَا قَامُواْ إِلَى الصَّلاَةِ قَامُواْ كُسَالَى﴾[النساء: ١٤٢] واتە: (مونافیقان گەر بۆ نوێژكردن هەستن، بەسستی و تەمبەڵیەوە هەڵدەستن).

جا گەر كەسێكت بینی بۆ نوێژكردن، یا بۆ ڕیزی پێشەوە، یان لەزیكر كردن، یان لە بانەگەوازی بۆ ئیسلام یان لە كۆڕی خێرو چاكەدا تەمبەڵی و سستی دەنواند، بزانە ئەوكەسە وەسوەسەی لەنەفسی دایە، شەیتان دەیەوێ هێلانەی تێدا دروست بكات، بائاگاداری خۆی بێ، ئەو كەسەی دوو ڕكعات نوێژ دەكات، مانای وانیە لە مونافیقی بەدوورە، چونكە

مونافیقەکانی سەردەمی پێغەمبەر لەگەڵ پێغەمبەر ﷺ نوێژیان دەکرد، بەڵام نوێژەکەیان بەتەمبەڵیەوە ئەنجام دەدا.

نیشانەی پێنجەم: ڕیایی کردن لەعیبادەتدا:

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿يُرَآؤُنَ النَّاسَ وَلاَ يَذْكُرُونَ اللّهَ إِلاَّ قَلِيلاً﴾[النساء : ١٤٢] واتە: (ئەوانە ڕیایی و ڕوپامایی بۆ خەڵکی دەکەن، زۆر کەم یادی خوادەکەن). بابزانین ڕیایی کردن چۆنە؟ ڕیایی کردن ئەوەیە، کە لەپێش چاوی خەڵك خۆی دەردەخا، گوایە بەتەقوایە، کەبەتەنهاش نوێژ دەکات بەخێرایی ئەنجامی دەدا، کە لەکۆڕو مەجلسێك دادەنیشێ، ئەدەب و عیبادەت و زوهدی تێدا بەدی دەکرێ، بەڵام کە لێیانەوە دادەبڕێ بەپێچەوانەوە ڕەفتار دەکا. هەرکارێك یان قسەیەك دەکات لەپێناو خەڵکی دەکاتو ڕیایی دەکات، ئەمەش لە نیشانەی مونافیقی یە.

هەروا ڕیایی بە شیرك دادەنری، وەك پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێ: ((الرياء شرك)) رواه أحمد بسند جيد و إبن ماجه.

نیشانەی شەشەم: بە پەلە نوێژکردن:

وەك پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێ: ((تلك صلاه المنافق....يقرأ أربع ركعات))أخرجه مسلم. نوێژکردن بەخێرایی، کە هیچ مل کەچی و ترسی خوای تیانەبێ، هەروەها کەم مانەوە لەنوێژدا، کەم زیکرو یادکردن لەنوێژو نەبونی هەیبەت و بیمی خوای گەورە لەدڵ دا نیشانەی مونافیقانە.

نیشانەی حەوتەم: کەم یاد کردنی خوا:

مونافیقان یادی خوا دەکەن، بەڵام بەکەمی وەك خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَلاَ يَذْكُرُونَ اللّهَ إِلاَّ قَلِيلاً﴾ [النساء: ١٤٢]، واتە: (زۆربەکەمی بادی خوا دەکەن) جا خوای گەورە نەیفەرمووە یادی خوا ناکەن، بەڵکو فەرموویەتی یادی خوابەکەمی دەکەن.

لە (ئیبن صلاح)یان پرسی کە بە محدثی شافعی دادەنرێ، سنوری یادی خوا چیە؟ ئەویش گوتی: هەرکەسێك ئەو زیکرانە بخوێنی کەلە پێغەمبەرەوە وەرگیراون، ئەوا زیکری خوای زۆر کردووە. هەروەها هەرکەسێك زیکرەکانی پاش نوێژی بەیانی و ئێواران و

زیکرەکانی خواردن و خواردنەوە و هەستان لەخەوو بینینـی بروسـکە و بـاران و چـوونە نـاوو هاتنە دەرەوەی مزگەوت بخوێنیێ، ئەوا یادی خوای زۆرکردووە. باشـترین کتێبـی زیکـر کـردن (الأذكار)ی نووی و (الوابل الصيب)ی إبن القيم و (الكلم الطيب)ی ئیبن و تەیمیەیە.

نیشانەی هەشـتەم:

توانج گرتن لە بڕواداری ڕاستەقینە، ئەوەندەی باسی مسـوڵمانان دەکـات، هێنـدە باسـی جوولەکەو مەسیحی ناکات. هەروەها گاڵتە دەکات بە بڕوادارانو بە مەبەسـتی تـوانج گـرتن لاساییان دەکاتەوە.

نیشانەی نۆیەم: گاڵتە کردن بە قورئان و سوننەتی پێغەمبەر(ﷺ):

مونافیقان هەردەم گاڵتە بـە قورئـان و سـوننەتەکانی پێغەمبـەر دەکـەن. خـوای گـەورە دەفـەرموێ: ﴿قُـلْ أَبِاللّـهِ وَآيَاتِـهِ وَرَسُـولِهِ كُنـتُمْ تَسْـتَهْزِؤُونَ(٦٥)لاَ تَعْتَـذِرُواْ قَـدْ كَفَـرْتُم بَعْـدَ إِيمَـانِكُمْ﴾[التوبە: ٦٥_ ٦٦]، واتە: (ئەی پێغەمبەر! بەو مونافیقانە بڵـێ: ئـەوە بـە خـواو ئایەتەکانی خواو پێغەمبەرەکەی گـاڵتە دەکەن؟! (بێ سودە) پاکانە مەکەن، چونکە ئێوە بـێ باوەڕبوون دوای ئەوەی لە ڕواڵەت باوەڕتـان هێنـابوو)عوزر دەهێننـەوە، ئێـوە پـاش ئـەوەی باوەڕتان هێنا بەم گاڵتەکردنە کافر بوون. جا خوای گـەورە ئـەم ئایەتـەی لەسـەر کۆمـەڵێك مونافیقان ناردە خوارەوە، کە لەگەڵ پێغەمبەر نوێژیان دەکردو ڕۆژییـان دەگـرت و جیهادیـان دەکرد، بەڵام لە کـۆڕی (سـەمەر)دا دادەنیشـتن و یـەکێکیان قسـەی بـە هاوەڵـە بـەڕێزەکان دەگوت، دەیگوت هیچ کەسێکمان وەك ئەو سەحابیانە نەدیوە، کە چـاویان لـەزگ پڕکـردن و ترسنۆکی بێ، جا خوای گەورە ئەو مونافیقانەی بەکافر داناو ڕیسوای کردن.

گاڵتەکردن بە جلوبەرگو سیواكو ڕیشو هەیئاتو حەدیس، مرۆڤی پێ کافر دەبێ.

نیشـانەی دەیەم: سـوێند خواردن بەدرۆ:

خـوای گـەورە دەفـەرموێ: ﴿اتَّخَـذُوا أَيْمَـانَهُمْ جُنَّـةً﴾ واتـە: (مونافیقـان سـوێند دەکەنـە پارێزگارو پاکانە بۆ درۆیەکانیان).

گەر داوای شتێك لەمونافیق بکـرێ، یەکسـەر سـوێند دەخـوا، ئاسـانترین شـت لای ئـەو

سوێندە، کە بەدرۆ بیخوا.

ئەبینی غەیبەتی یەکێك دەکا، غەیبەت کراوەکەش دەیبیستێتەوەو پێی دەڵێتەوە، کە ئاوات گوتووە، ئەویش دەڵێ: بەخوا ئەم قسەیەم پێ نە گوتوی. یان بەکەسێك دەڵێ بەخوا تۆ خۆشەویسترین کەسی لەلای من، کەچی لەڕاستیدا درۆ دەکاو سوێندەکەی دەکاتە پاکانە بۆخۆی.

هەروا نیشانەی مونافیقان ئەوەیە، کە لە هەموو خەڵك زیاتر سوێند بە درۆ دەخوات.

نیشانەی یازدەهەم: ماڵ بەخشین بە زۆر:

مونافیق ماڵ دەبەخشێ، بەڵام بەدڵ پێی خۆش نیە، یان خێر دەکات، یان مزگەوت دروست دەکات، بۆ ناوبانگیەو لە دڵیەوە پێی ناخۆشە، بەڵام مسوڵمان کە ماڵ دەبەخشێ، سینگی فروان دەبێ‌و سوپاسی خوا دەکا.

نیشانەی دوازدەم: بەکەم دانانی مسوڵمانان:

لە نیشانەی مونافیقان ئەوەیە، کە مسوڵمانان بە کەم‌و سوك دەردەخات، هەردەم ڕەشبینن‌و دەڵێن کافرەکان لە مسوڵمانان بەهێزترن. بەگاڵتەوە دەڵێن: ئایا مسوڵمانان دەتوانن شەڕ لەگەڵ ئەمریکا بکەن کە خاوەنی چەکی ئەتۆمی‌و چەکی ئەتۆمییە؟ دەڵێ ناتوانن جەنگیان لەگەڵ بکەن.

دەڵێن ئێمەی مسوڵمان هەر لە هیلاکی‌و ناخۆشی داین. بەڵام نازانن خوای گەورە بەندەکان سەردەخات، وەك دەفەرموێ: ﴿إِن يَنصُرْكُمُ اللّهُ فَلاَ غَالِبَ لَكُمْ﴾ [آل عمران:١٦٠]، واتە: (گەر خوا سەرکەوتنتان پێ ببەخشێت، ئەوا هیچ کەس ناتوانێ سەرکەوێت بەسەرتان)، هەروەها نازانن کە عیززەت تەنها لەلای خوایە. هەروا لە نیشانەی مونافیق ئەوەیە، کە گوێی لەوە دەبێ گەنجان ڕوو لە جیهاد دەکەن، دەڵێ: پێم وانیە بچن بۆ جیهادکردن، یان گەر یەکێك ببینێ بڕوات بۆ (محاضرة) دەڵێ: باوەڕناکەم ئەم محاضرەیە سودی هەبێ، ئەمە هیچی تێدا نیە، تەنها ئەوە نەبێ: (اتقوا الله، اتقوا الله)، یان بە هاوڕێکانی دەڵێ: لەم دەرسانە ئامادە مەبن، لەبەر ئەوەی هەر دووبارەیە، پێویستە لەسەرت لە ماڵەوە بمێنیتەوە کاتی خۆت بەفیڕۆ مەدە لەپێناو چەند شتێك، کە لە کتێباندا هەیە. ئەوانە هەمووی بەسەر شۆڕکردن‌و سووك کردنی مسوڵمانان دادەنرێ.

نیشانەی سـێزدەم: ڕووداو گـەورەکردن:

خوای گەورە دەفەرمووێ: ﴿لَئِن لَّمْ يَنتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ﴾[الأحزاب: ٦٠] ، واتە: (ئەگەر دوو ڕوەکان و دڵ نەخۆشەکانو پڕوپاگەنـدە چیەکان لە مەدینەدا کۆڵنەدەن، مۆڵەتو هانی تۆدەدەین کە تۆڵەیان لـێ بستێنین، (لـەوەدوا زۆربەیان دەربەدەر بکەیت)و کەمێکیان نەبێ لـە شـەڕدا نەمێننـەوە)، یـەکێ لـە نیشـانەی موونافیق ئەوەیە شتی بچووك گەورە دەکات، کە گـوێی لەکوشـتنی موجاهیـدێك بـێ دەڵـێ: گوێم لێ بـوو کـە (١٠٠) موجاهیـد کـوژراوە، وەیـان گـەر گـوێ لەهەڵـەی زانایـەك بـوو لەمەسئلەیەکی لابەلایی دەڵێ: خودا ئێمەو ئەویش هیدایەت بدات، هەڵـەی زۆرە. یـان گـەر داعیەك قسەی کرد بێ ئەوەی ئەم داعیە بە مەبەست، یان توانج قسەبکات، ئەوا ئەو کەسـە دێ لەناو مەجلس دا باسی دەکاو دەڵێ: گوێتان لێ نەبوو فلانە کەس چی گووت، کە چی ئەو داعیە زۆر چاکە و فەزلی هەیە، بەلام باسی ناکات.

نیشانەی چواردەم : ڕەخنە گرتن لەقەدەری خوا:

خـوای گـەورە دەفـەرموێ: ﴿الَّذِينَ قَالُواْ لِإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُواْ لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا﴾[آل عمران:١٦٨]، واتە: (ئەوانەی بۆی دانیشتن و نەچـوون بـۆ جـەنگ بـەبراکانی خۆیـان ووت: ئەگـەر ئەوانـە، واتـە (شـەهیدان) بەقسـەی ئێمـەیان بکردایـە نـە دەکـوژران ئـەی پێغەمبەر(ﷺ)پێیان بڵێ: دەی کەواتە مردن لەخۆتان دووربخەنەوە ئەگەر ڕاست دەکەن).

لەوکاتەی مسوڵمانەکان دەچوون بۆ جەنگی ئوحود، موونافیقەکان پێیان گوتن دەرمەچـن و جـەنگ مەکـەن، لەگـەڵ ئێمـە دانیشـن، بـەلام مسـوڵمانەکان چـون و شـەهید بـوون. جـا موونافیقەکان لە مەجلیس دا دەیان گـوت ئێمـە ئامۆژگاریمـان کـردن و پێمـان گـوتن، بـەلام بەقسەی ئێمەیان نەکرد، ئەگینا نەدەکوژران، لەبەر ئەوەی مونـافیق هـەردەم ڕەخنـەدەگرێ و بەقەدەری خوا ڕازی نیە، وەئەگەر ناخۆشی و بەلایەکی تووش بوو، دەڵێ: ئەمـە چـۆن دەبـێ، گەر من ئاوام بکردایە، ئاوا دەبوو، لۆمەی خەڵك دەکا. بەلام ئیماندار دەڵـێ: بـڕوام بـەخوا هێناوەو ملکەچی فەرمانەکانیم. بـڕوادار دەزانـێ هەرشـتێك بەسـەری دێ بەقـەزاو قـەدەری خوایە. لەکتێبی ئیمام موسلم دا هاتووە لە سوهەیبەوە، کەوا پێغەمبەر(ﷺ)فەرموویـەتی :

((عجبا لأمر المؤمن إن أمره كله خير، إن أصابته سرّاء فشكر كان خيرا له وإن أصابته ضـرّاء صبرو كان خيرا له وليس ذلك إلا للمـؤمن)).واته: (کاری مسـوڵمانان مایـەی سەرسـوڕمانە، هەمووکاروباری خێرە گەر تووشی خۆشی بووی، سوپاسی خـوا دەکـات، کەئـەوەش بـۆ ئـەو خێرە، گەر توشی بەڵاو ناخۆشی بوو، ئارام دەگرێ، ئەوەش بۆ ئەو خێـرە، ئـەوەش تـەنها بـۆ بڕواداره

نیشانەی پازدەم: بەخراپە باس کردن و زمان لێدان لە پیاوی باش و چاك.

ئەم جۆرە سیفەتە وەك غەیبەت وایە، خوای گەورە دەفـەرموێ: ﴿سَلَقُوكُم بِأَلْسِنَةٍ حِدَادٍ أَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ﴾[الأحزاب:١٩] واتە: (گەر شەڕو ترسیان لەسەر لادرا ئەوە ئازارتـان دەدەن بەقسەو زمانێکی بڕەری تیژی وەك ئاسن).

جا مونافیق گەر پشتی لەبڕواداری ساڵح کرد، ئەوا بەزمانێکی تیـژی وەك شمشـێر باسـی دەکات. وەگەر بڵێ ڕەئیت چۆنە بەرامبەر بە فلانە کەس، دەڵێ: خوا لە ئێمەو ئەویش خـۆش بێ، جا ئەم دوعایە دەکات، کە مەبەستی شتێکی ترە، ئەیش خوا دەزانێ.

نیشانەی شازدەم: دواکەوتن لەنوێژی جەماعەت:

لەئیبن و مسعودەوە کەوا پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: ((ومـا يختلـف عنهـا إلا المنـافق معلوم النفـاق))أخرجـه مسـلم، واتـە: (کەسـێك لەنوێـژی جەماعــەت دواناکـەوێ، مەگـەر مونافیقێکی دیارو ئاشکرا بێ). جا گەر یەکێکی لەش ساغ وبـەهێزو دەسـت بـەتاڵ عـوزری شەرعی نەبێ، و گوێی لەبانگ بـوو و نەچـوو بـۆ مزگـەوت، ئەواشـایەتی لەسـەر بـدە کـە مونافیقە.

نیشانەی حەڤدەم: بڵاو کردنەوەی خراپەکاری بەناوی ئەوەی کە چاکە دەکات:

خـوای گـەورە دەفـەرمووێ: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لاَ تُفْسِدُواْ فِي الأَرْضِ قَالُواْ إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ(١١)أَلا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَكِن لاَّ يَشْعُرُونَ﴾ [البقرة: ١٢،١١]، واتـە: (ئەوانـە کاتێك پێیان دەوتری تۆوی گوناهو تاوان و گوناهکاری خراپە کاری مەچێنن لەزەویدا دەڵـێن: بەڕاستی ئێمە چاکسازی دەکەین!! ئاگادارین بەڕاستی هەر ئەون تۆوی خراپـەکاری دەچـێنن، بەڵام بەهۆی لوت بەرزی و دەردەدارییانەوە هەستی پێ ناکەن و خۆیانی لێ گێل دەکەن).

له رووکاری ئەم نیشانه ئەوەیه، دەبینی یەکێك هەوڵی ئەوەدەدا نێوانی خەڵکی تێك دەداو دووزمانی دەکات، یان شایەتێکی بەدرۆ دەدات به خراپەکاری، جا گەر پێ ی بڵێ فلان کەس! بۆ لەخوا ناترسی ئەم کارە دەکەی؟ ئەویش دەڵێ: بەخوا دەمەوێ چاکەکاری و ئیصلاح بکەم، کەچی لەدڵیدا مەبەستی فەساد بڵاو کردنەوەیه.

نیشانەی هەژدەم: ناوەوە و دەرەوەی (ظاهرو باطنی) وەك یەك نەبێ:

خوای گەوەرە دەفەرموێ: ﴿إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ﴾[المنافقون: ١]، واته: (ئەی پێغەمبەر(ﷺ) کاتێك ناپاك و دووڕووەکان دێن بۆلات و پێت دەڵێن: ئێمە شایەتی دەدەین کەتۆ پێغەمبەری خوای!! له حاڵێك که خوا چاك دەزانێ که تۆ پێغەمبەر و فرستادی ئەویت، لەهەمانکاتدا، خواشایەدی دەدا که ئەو ناپاك و دووڕوانه درۆزنن.

مونافیقان ئەوانه بوون که بەڕواڵەت باوەڕیان به پێغەمبەر هەبوو، وەدانیان بەڕاستی دا دەهێنا، بەڵام لەناوەوە (باطن)ە ڕاستیان نەدەکرد، جا خوای باڵا دەست، بەدرۆی خستنەوە، شایەتیه ڕاستیەکانی ڕواڵەتەکانیان کەیان خستینه ناو دۆزەخ.

لەبەر ئەوە هەرکەسێك بەم جۆرە خۆی دەرخات واته: ظاهر و باطنی وەك یەك نەبێ، ئەوا ئەم نیشانەی لەسەر دێته دی.

نیشانەی نۆزدەم: ترسان له شت ڕوودان:

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ﴾[المنافقون: ٤]، واته: (ئەوەندە لەترس و بیمدا دەژین هەر هاوارو بانگێك بکرێت، هەر باسێك بێته پێشەوە وادەزانن دژی وانه).

ئەو جۆرە کەسانه هەردەم دەترسن شتێك ڕووبدات، جا ئەگەر نرخی شتومەك بەرزبۆوە، له کۆڕو مەجلیساندا دەگرىو دەڵێن: ئەرێ گوێتان لێ نەبوو نرخی برنج و شەکرو....هتد، چۆن بەرزبۆتەوە، ئەو کەسانه تەنها خەمی زگیانەو گوێ نادەن به بانگەوازییو سەرکەوتنی ئیسلام و فەرمان بەچاکەو قەدەغەکردنی خراپەکاری، له هەر شوێنێك شتێ ڕووبدات دەترسن، گەر مەیدانی جەنگ به هەزار کیلۆمەتر لێیان دووربێت لەترسان دەلەرزن، بەڵام

مسوڵمان نەفسو گیانی خۆی بەخوا فرۆشتووە لە مەیدانی جەنگ پێدەکەنێ.

نیشانەی بیستەم: عوزر هێنانەوە بەدرۆ:

لەو کاتەی پێغەمبەر ﷺ ویستی جەنگ لەگەڵ بەنی الأصفردا بکات لە جەنگی تەبوك، بە (جدی کوڕی قەیس)ی گووت کە لە گەورە پیاوانی (بنی سەلمە)بوو، وەرە لەگەڵ ئێمە دەرچە بۆ جیهاد کردن. بەڵام ئەو بە پێغەمبەری ﷺ گووت: من لەخۆم دەترسم لە فیتنەی ئافرەتانی (بەنی ئەصفەر). جا ئەم جۆرە عوزر هێنانەوە نیشانەی موونافیقی یە.

نیشانەی بیست و یەکەم: فەرمانکردن بەخراپەو قەدەغەکردنی چاکە:

خوای گەورە دەفەرمووێ: ﴿الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُم مِّن بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ﴾ [التوبە: ٦٧] ، واتە: (دووڕوەکان لەپیاوان و ئافرەتان سەربەیەکترن وەك یەکن لەم ڕەفتارانەدا: فرمان بەگوناهو خراپەو تاوان دەدەن قەدەغەی چاکە دەکەن و دەستیان دەنوقێنن(ماڵ و سامان بەشی کەس نادەن)).

جا ئەو جۆرەکەسانە دەیانەوێ خراپەکاری و زیناو بەڕەڵایی و واز هێنان لە حیجاب بڵاو ببێتەوە وگۆرانی ناشەرعی و گۆڤاری ئافرەتی ڕووت و تریاك و هیرۆیین بڵاو ببێتەوە، کە ئەمانە هەمووی (منکر)ەو، دەیانەوێ خێرو زانیاری وبانگەوازی کەم ببێتەوە. جا دەبینی خەڵکی وا هەیە پێی دەڵێی: خوا وادەفەرمووێ و پێغەمبەر ئاوای دەوێ، ئەویش دەڵێ: برام لێمان گەڕێ ئێمە دەزانین دین چیە و لە دین شارەزایین.

نیشانەی بیست و دووەم: دەست گرتنەوە بە مەبەستی ڕەزیلی:

مونافیقان لەهەموو کەسێ ڕەزیل و بەخیل ترن بۆ خێرکردن. ئی وایان هەیە دەبینی بۆ دەعوەتێکی نانخواردن شەست ئاژەڵ سەردەبڕێ بۆ ناوبانگ دەرکردن، بەڵام گەر داوای بەخشینی ماڵی لێ بکەی بۆ خێرکردن و بۆ جیهادکردن، یان بۆ پڕۆژەیەکی خێر ئەوا(١٠)دینارێکت بۆ دەر دێنێ. خوای گەورە دەفەرمووێ: ﴿وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ﴾[التوبە:٦٧]، واتە: (دەستیان دەنوقێنن لەماڵ و سامان بەشی کەس نادەن).

نیشانەی بیست و سێیەم: خوا لەبیر چوون:

سیفەتی مونافیقان ئەوەیە، باسی هەموو شتێك دەکەن، تەنها باسی خوا ناکەن، باسی خێزان و منالّەکانیان دەکەن و باسی گۆرانی و ئاوات و هەموو شتێك لە ژیانی دنیا دەکەن، تەنها خوا نەبێ. جا خوا لەبیر چوون گەورەترین بەلاّیە مونافیقان توشی بوون خوای گەورە دەفەرمووێ: ﴿نَسُواْ اللّهَ فَنَسِيَهُمْ﴾ [التوبە: ٦٧] واتە: (ئەوانە خوایان فەراموٚشکردووە، خواش ئەوانی پشت گوێ خستووە).

خۆشەویستانی خوا هەردەم خوایان لەبیرەو یادی خوا زۆر دەکەن، بەلاّم مونافیق یادی خوا کەم دەکاو خوای لەبیر دەچێ خوای گەورەش ئەو کەسە پشت گوێ دەخا.

نیشانەی بیست و چوارەم: بەدرۆخستنەوەی بەلّێنی خوا و پێغەمبەر(ﷺ):

خوای گەورە لەسەر زمانی مونافیقانەوە دەفەرمووێ ﴿مَّا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا﴾ [الأحزاب: ١٢] واتە:(بەلّێنی خواو پێغەمبەرەکەی تەنها بۆ هاندان بوو(کوا هیچ هاتەدی؟!)).هۆی هاتنە خوارەوەی ئەم ئایەتە ئەوەبوو، کەپێغەمبەر (ﷺ)لەجەنگی ئەحزاب لەکاتی هەلّکەندنی چالّ ئامادە بوو، لەو کاتە دا یەکێك لەو چالاّنە بەردێکی کەوتە بەر کە نەدەهاتە دەرەوە، پێغەمبەر بە قازمەیەك چووە ناو چالّەکەو بە قازمەکە لەبەردەکەی دەدا، تروسکەی لێ پەیدا دەبوو، دووبارە لێی دەدا تروسکەی لێ پەیدا دەبوو، وە فەرمووی دووگەنجینە سوورو سپی یەکە دەبێتە موڵکی ئوممەتی من. مونافیقەکان لەدەوری چالّەکە بوون و دەیان گووت: تەماشاکەن بەلّێنی گەنجینەی کیسراو قەیسەرمان پێ دەدا لە حالّەتێکی وادا، کە هیچمان لەترسا ناوێری میز بکات. ئەوەش یەکێکە لەسیفەتەکانی مونافیقان.

نیشانەی بیست و پێنجەم: گرنگی دان بە ظاهر و فەراموٚش کردنی باطن:

مونافیقان دەبینی جل و بەرگیان لەڕوالّەتدا جوانە، بەلاّم ناوەیان خراپ و (فاسید)ە. ئێمە نالّێین خۆت پشت گوێ بخە لە جوانی و لەجل وبەرگ، بەلّکو دەبێ مسولّمان خۆی بۆن خۆش بکا و جوان ترین جل و بەرگ لەبەربکا، لەگەلّ ئەوەش دەبێ ناوەوەی خۆی جوان بکا بەزیکرو چاودێری کردن و دلّسۆزی و ڕاست گۆیی لەگەلّ خوادا، تاجوانی ڕوالّەت و پاکی ناوەوە یەك بگرێتەوە.

نیشانەی بیست و شـەشەم: شـارەزا نەبوون لەدین:

ئەوەی کە مونافیقانی پێ جیادەکرێتەوە، بریتی یە لە شارەزا نەبوونیان لە دین‌و لـە هـیچ شتێك، دەزانێ ئۆتۆمبێل چۆن کاردەکا، یـان دەزانـی دەوڵەتـەکانی جیهـان پایتەختـەکانیان ناویان چیە، بەڵام گەر لەبارەی دینەوە پرسیاری لێ بکەی هیچی لێ نازانێ.

هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَلَكِـنَّ الْمُنَـافِقِينَ لَـا يَفْقَهُـونَ﴾[المنـافقون: ٧]، واتـە: (دووڕوەکان ئەم ڕاستیە تێناگەن‌و لە ڕاستیەکانی سەر دەرناکەن).

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((من یرد الله بەخیرا یفقه في الدین)) رواه البخـاري‌و مسـلم. واتە (هەرکەسێ خوا چاکەی بۆی بوێ، لەدین شارەزای دەکات. نیشانەی بـڕوادار ئەوەیـە کـە خۆی لە دین شارەزا دەکا، هەردەم هەوڵ دەدا شتێك سوودو خێـری تێـدابێ ئـەنجامی بـدات. مونافیق حەزناکات لە کۆڕو دانیشتندا باسی عیبادەت‌و نوێژ بکرێ، وادەزانێ بەزمانێکی تـر قسە دەکەن و پێی ناخۆشە باسی ئەم بابەتانە بکرێ.

نیشانەی بیست و حەوتەم: دڵ خۆش بوون بە هاتنی بەڵاو ناخۆشی بەسەر بڕواداران و غەم و پەژارە دەربڕین بە خۆشی ئیمانداران:

خوای گەورە دەفەرموێ : ﴿إِن تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِن تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُـواْ قَـدْ أَخَـذْنَا أَمْرَنَا مِن قَبْـلُ﴾[التوبە:٥٠]، واتە: (ئەی پێغەمبەر! ئەگەر توشی خێرو بێرێك بـبی، ئـەوا پێی دەڵتەنگ و سەغڵەتن، خۆ ئەگەر تووشی بەڵاو ناخۆشی ببی دەڵێن ئێمە پێشتر حیسابمان بۆخۆمان کردبوو). جا مونافیق گەر گوێی لەوە بوو یەکێك لـە مسـوڵمانان تووشـی بەڵایـەك بووە، ئەوا بڵاوی دەکاتەوە و خۆی وا پێشان دەدا کە پێی ناخۆشە و پێی بە ئـازارە بـەهاتنی ئەم بەڵایە، بەڵام لە دڵ دا پێی خۆشە، ئەگەر خۆشی و شادی یەکیان تووش بوو، بەمـە تـوڕە و دڵ گران و سینگ تەنگ دەبێ.

نیشانەی بیست و هەشتەم: زمان لوسی و زۆروەڕیی:

قسە قەڵەو و بێ مانا و قسە کردن بە لووت بەرزی سیفەتی مونافیقانە، و هەردەم پێیـان خۆشە لەسەرەوەی خەڵك قسە بکەن، قسەی وادەکەن کە خەڵك پێیـان هـەڵ خەڵـەتێ. خـوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَإِن يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَـوْلِهِمْ﴾[المنافقون: ٤]، واتە: (کاتێکیش دێنـە قسـە(

ئەوندە دەمبازوو قسەزانن)گوێیان بۆ دەگری)هەروەها پێیان وایــە کــە ئــەوان لەخــەڵکی تــێ گەیشتووترن و عاقڵ ترن لەڕاستیدا ئەم سیفەتەشیان تێدانیە.

نیشانەی بیست و نۆیەم: شەرم کردن لەخەڵك و لەخوا شەرم نەکردن:

ئەم نیشانەیە گرنگترین نیشانەیە بەجیا کردنەوەی مونافیق لە ئیمان داران، کــە لەبــەردەم چاوی خەڵك گوناه ناکا، بەڵام کە خەڵك دیار نــەبوو، ئــەوا خەراپــە و گونــاه دەکــا، خــوای گەورە بەکەمترین کەس دادەنیَ بۆ بینینی. خوای گەروە دەفەرمویَ: ﴿يَسْـتَخْفُونَ مِـنَ النَّـاسِ وَلاَ يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ﴾[النساء:١٠٨]، واتــە: (بەڕاسـتی ئەوانــە شــەرمەزارن بەرامبەر خەڵکی و خۆیان دەشارنەوە، بەڵام شەرم لەو خــوا ناکــەن، کەهەمیشــە لەتەکیانــەو چاودێریانە)، بەڵام بڕوادار، خوای خۆی بە چاودێر دادەنیَ لەسەر نەفس و دەروونــی خــۆی لــە نهێنی و ئاشکرادا.

نیشانەی سی یەم:

ئەگەر لەگەڵ یەکێك ناکۆکی کەوتە بەینی، زیادە ڕەوی بکات لە گوتنی قسەی ناشـرین پیێ، هەموو شـتێکی خراپـەی لەگـەڵ بـەکاربهێنیَ. پێغەمبـەر(ﷺ) دەفـەرمویَ : ((وإذا خاصم فجـر)) واتە: (کە دژایەتی کرد، خراپەی زۆر بەرامبەرەکەی دەکات) ئــەم فەرموودەیــە لە صەحیحین دا هاتووە، ئەهلی عیلم فەرموویانە هەرکەسێك لەگــەڵ مســوڵمانێك دژایــەتی یەکی پەیدا کرد ناڵێین لەگەڵ کافر، چونکە دژایەتی کافران بابێکی ترە، پاشان بەو شـێوەیەی کەلەسەرەوە باس کرا ڕەفتاری کرد، ئەوا خوای گەورە شایەتە لەسەر دڵی کە مونافیقە.

لەخوای گەورە داواکارین لەم نەخۆشی یە بمان پارێزی و ئاگادار بین لەم نیشانانە.

ناوەڕۆك

بابەت	لاپەرە
پێناسەی سورەتەکە	٨
هۆی هاتنە خوارەوەی سوورەتەکە	١٥
دەرسی یەکەم: ئایەتی ١-٤	٢٠
ئایەتی یەکەم:	٢١
چەند خاڵێک بۆ سەرنجدان	٢٩
وەسفی باوەڕهێنانی ئەعرابییەکان:	٣١
ئایەتی دووەم:	٣٣
ئایەتی سێیەم:	٣٦
چەند خاڵێک بۆ سەرنجدان	٣٨
ئایەتی چوارەم:	٤١
چەند خاڵێک بۆ سەرنجدان	٤٦
دەرسی دووەم: ئایەتی پێنجەم و شەشەم	٥٠
ئایەتی پێنجەم	٥٥
ئایەتی شەشەم	٥٧
چەند خاڵێک بۆ سەرنجدان	٥٨
دەرسی سێیەم: ئایەتی حەوتەم	٦١
دەرچی چوارەم: ئایەتی هەشتەم	٦٤
هۆی هاتنە خوارەوەی	٦٤
لێکدانەوەی ئایەتەکە	٦٥

دەرسی پێنجەم: ئایەتی نۆیەم	٦٨
چەند خاڵێک بۆ سەرنجدان	٧٠
دەرسی شەشەم: ئایەتی دەیەم	٧٦
چەند خاڵێک بۆ سەرنجدان	٧٧
دەرسی حەوتەم: ئایەتی یازدەیەم	٨٣
پاشكۆی: باسی فیسق	٨٥
سیفاتی فاسیقان	٨٩
سیفاتی متمانە پێکراوان	٩٠
پاشكۆی: سیفەتەکانی دووڕوویی	٩١
ناوەڕۆك	١٠٣

زانکۆی ئازادی دیراساتی ئیسلامی (زادی)

ئامادەیی ئامەد

ماڵپەر

zadyreman.com

فەیسبووك

fb.com/zadyreman

هەژماری تویتەر

twitter.com/zadyreman

هەژماری ئینستاگرام

instagram.com/zadyreman

ئیمێڵ

zadyreman@gmail.com